

A
MAGYAR KÖNYVKIADÓK
ÉS KÖNYVKERESKEDŐK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
ÖTVEN ÉVE
1878-1928

FÉLSZÁZAD A MAGYAR KÖNYV SZOLGÁLATÁBAN

IRTA
DR. RÉVAY JÓZSEF
AZ EGYESÜLET VOLT FŐTITKÁRA

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK KIADÁSA
BUDAPEST, 1929

TARTALOM

ELŐSZÓ

AZ EGYESÜLET ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA 1929. JÚNIUS 1-ÉN

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE TAGJAINAK NÉVSORÁN 1929. JÚNIUS 1-IG TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOK.

FÉLSZÁZAD A MAGYAR KÖNYV SZOLGÁLATÁBAN

A hőskor
Az oroszláncörmők
Az első beszámoló
A Corvina
Elvi megállapodások
Az első gyász
Fordulópont
A vezérkar
A fiatalok képzése
Szokásjog
A tankönyv
A szortiment
A Corvina ötven éve
»Csak szorosan«
Az egyesület társadalmi munkája
Az utolsó évek
Az egyesületi ház

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE TAGJAINAK NÉVSORA 1927. NOVEMBER 1-ÉN

- I. A könyvkiadói szakosztály tagjai:
- II. A budapesti könyvkereskedői szakosztály tagjai:
- III. A vidéki könyvkereskedői szakosztály tagjai:

BESZÁMOLÓ AZ EGYESÜLET TAGJAINAK MULTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL

Amicus könyvkiadóvállalat
Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat
Csáthy Ferenc egyetemi könyvkereskedés és irodalmi vállalat rt. zenemű-, papír- és írószerkereskedés, Debrecen
Dick Manó könyvkiadó
Genius könyvkiadó részvénytársaság
Kner Izidor könyvnyomdája és könyvkiadóvállalata Gyomán
Stádium Sajtóvállalat R. T. könyvkiadó osztálya
A »Lantos rt.« vállalatai
Schenk Ferenc könyvkereskedő
Lingua kiadó és könyvkereskedelmi rt. Budapest
Németh József könyv-, papír- és zeneműkereskedése
Tisza Testvérek
Pallas irodalmi és nyomdai rt.
A PANTHEONRÓL kiadványai beszélnek.
Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság
Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek) nemzeti könyvkereskedése
Laufer Tivadar könyvkereskedés és antikvárium
Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság
Rozsnyai Károly könyv- és zenemű-kereskedés. Gramofon osztály
Singer és Wolfner irodalmi intézet rt.
Tevan Nyomda és Könyvkiadóvállalat Békéscsabán

Szent István Társulat
Világirodalom könyvkiadóvállalat Weiler és Társa cég
Aczél Testvérek könyvkereskedés, könyv és zenemű antikvárium
Adorján Testvérek könyvkereskedése és antikváriuma
Az Est könyvkereskedése
Ferenczi B. könyvkereskedése Miskolcon
Grill-féle könyvkereskedés Benkő Gyula rt.
Győző Andor könyvkereskedő és könyvkiadó
Magyar Jenő könyvesboltja és antikváriuma
Mai Henrik és Fia könyvkiadó és könyvkereskedés
Ranschburg Gusztáv könyvkereskedése és antikváriuma
Harmos László és Társa zenemű- és könyvkereskedés
Székely Albert mintaantikváriuma

A „MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE” 50 éves fennállása jubileumi ünnepségei alkalmából újra kibocsátja ezt a könyvet, mely az 1878 és 1928 közé eső ötven év történetét tartalmazza. Emlékül kívánja kezébe juttatni az érdeklődő kartársaknak s a könyv és szakmánk barátainak. Ezek a lapok szakmánk belső életét, a magunk küzdelmeit festik. De egyszersmind a magyar szellemi élet egyik fejezetét is nyújtják. Szakmánk büszkesége ez.

A történeti rész változatlan ismételése az első fogalmazványnak. Az egyesület minden személyi vonatkozású adatát 1929. június 1-ig helyesbítettük.

Az ötvenéves évfordulón egy percre megállunk, letenni koszorúnkat a múlt emlékére. Utána nekiindulunk ismét a jövő útjának, azzal a hittel, hogy jövőnk szebb lesz a jelennél s méltó a múlthoz. Legyen ez minden kartársunk meggyőződése és törekvése!

Budapest, 1929 május.

*A Magyar Könyvkiadók és
Könyvkereskedők Országos
Egyesülete Elnöksége*

ELŐSZÓ

IRTA
GÁRDOS ALFRÉD

a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesületének volt elnöke

Ötven év még egy egyesület életében is oly határidő, mikor meg kell állni egy percre és visszapillantani az elmúlt időszak tevékenységére. Nyugodt lelkiismerettel teszi meg ezt Egyesületünk, mert e vázlatos alapvető egyesületi történetből is megállapítható, hogy Egyesületünk és annak minden egyes tagja mindenkor leghívebben teljesítette a vállalt kötelességeket.

Kötelességeket vállaltunk és vállalunk, hogy minden lehetőit elkövessünk, hogy a könyvnek, elsősorban a magyar könyvnek minél több olvasót szerezzünk. Kiadónk egymással nemesen versenyezve arra törekszenek, hogy kiadványaik úgy tartalom, mint kiállítás tekintetében a nyugati államok kiadványaival azonos értékűek legyenek. Ezzel Egyesületünk és az Egyesület minden tagja hozzájárult jogosan hangoztatott kultúrfölényünkhöz.

Pontos statisztikai adatok nem állnak rendelkezésünkre. Csak egyes adatokat van módomban közreadni bizonyítékaul annak, hogy mily hatalmas módon fejlődött az utolsó ötven év alatt a magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem és ezzel kapcsolatosan mily óriási arányban haladt a magyar könyvtermelés, dacára, hogy a háborús és az azt követő forradalmi évek alatt a termelés csaknem szünetelt.

Egyesületünk alapításakor Egyesületünknek 43 tagja volt, 1913-ban 369 és 1929-ben Csonka-Magyarországon 459.

A megjelent magyar könyvek száma Egyesületünk megalakulása évében 1878-ban 1040 könyv 15.600 ív, 1914-ben 2607 könyv 39.105 ív és 1927-ben 3077 könyv 46.155 ív. Ez utóbbi termelés már 18,08%-kal nagyobb, mint az utolsó évi béketermelése Nagy-Magyarországnak.

Amilyen öröndetesek ezek az adatok, nem hallgathatjuk el azt a fájdalmas tényt, hogy a magyar könyv kivitele legalább egyelőre csökkenőben van.

Nagy és fontos feladat vár Egyesületünkre és Egyesületünk minden egyes tagjára. Kiadónak és szortimenternek egyesült erővel, egymást megértve, kölcsönösen támogatva, mint a kultúra napszámosának minden rendelkezésére álló eszközzel részt kell vennie az ország kultúrájának fokozatos és állandó fejlesztésében. Ezt a feladatot szívesen vállaljuk már azért is, mert mindannyiunk énjének legjobban megfelel. A könyvkiadó és kereskedő idealista, inkább kultúr-tényező, mint iparos vagy kereskedő. Egy jó könyv megjelenése és megfelelő terjesztése még akkor is örömet szerez neki, ha anyagi haszonnal egyáltalában nem jár. Csak így volt lehetséges, hogy könyvkiadói és kereskedelmi tevékenységünk révén ennyire be tudtunk kapcsolódni a magyar kulturális életbe. S most jóleső érzéssel tekinthetünk vissza minden egyes ténykedésünkre, abban a tudatban, hogy tényezői voltunk annak a fáradságos munkának, melynek révén kultúrfölényünk a szomszédos országokkal szemben jogosan megállapítható.

Egyesületünk mindig örködött afelett, hogy tagjai ily irányban működjenek. Emellett Egyesületünk mindenkor törekedett, hogy a kiadói tevékenységet összhangba hozza a kereskedői tevékenységgel és ha e téren voltak is néha kisebb nehézségek, végeredményben állandóan együttműködünk, bár kevés anyagi eredménnyel, annál több erkölcsi sikerrel.

Minden szerénységünk mellett megállapíthatjuk, hogy a kultúrával szemben mindenkor híven teljesítettük kötelességünket mi, az Egyesület és Egyesületünk minden egyes tagja.

Ezek az elvek vezérelnek bennünket most is és reméljük, hogy majdan újabb ötven év múlva utódaink is hasonló értelemben fognak beszámolni tevékenységükről.

AZ EGYESÜLET ELNÖKSÉGE ÉS TISZTIKARA
1929. JÚNIUS 1-ÉN

Tiszteletbeli elnökök: *Benkő Gyula, Schwarz Károly, Gárdos Alfréd, Erdősi Károly, Wolfner József, Ranschburg Viktor, Weinberg Gyula.*

Az egyesület elnöke és a Könyvkiadói Szakosztály elnöke: *Dr. Keéri-Szántó Andor.*

A Könyvkiadói Szakosztály helyettes elnöke: *Fejes Sándor.*

A Budapesti Könyvkereskedői Szakosztály elnökei: *Ranschburg Gusztáv, Dr. Zádor E. Béla, Lantos Adolf.*

A Vidéki Könyvkereskedői Szakosztály elnöke: *Ferenczi Károly.*

A Vidéki Könyvkereskedői Szakosztály h. elnökei: *Klökner József, Várnay Dezső.*

Főtitkár: *Dr. Czebe Gyula.*

Ügyész: *Dr. Révész Géza.*

Pénztáros: *Tisza Béla.*

Ellenőr: *Dick Manó.*

**A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK
ORSZÁGOS EGYESÜLETE TAGJAINAK NÉVSORÁN
1929. JÚNIUS 1-IG TÖRTÉNT VÁLTOZÁSOK.**

A) Töröltettek:

A könyvkiadói szakosztályból: Eisler G., Rózsavölgyi és Társa.

A budapesti könyvkereskedői szakosztályból: Általános Beszerzési és Szállító R.-T., Gabos Adolf, Kempfner Sándor, Komáromy Károly fiókja, Kovács József, Kramer könyvkereskedés, Kun Margit, Literaria R.-T., Löblowitz Andor, Ráth Mór, Rózsavölgyi és Tsa fiókja, Stádium Sajtóvállalat R.-T., Steger János, Széchenyi könyvkereskedés fiókja. Tuba János fiókja (Sashalom).

A vidéki könyvkereskedői szakosztályból: Alsólendva: Balkányi Ernő, Debrecen: Harmathy Pál, Szabó István, Derecske: Perne Leóné, Gyöngyös: Szabó János, Halas: Práger Ferenc, Miskolc: Klein, Ludwig és Szelényi R.-T., Mohács: Rosenthal Márk és Fia, Moson: Mosonmegyei könyvkiadó, Nagykanizsa: Wajdits József és Tsai, Somogycsurgó: Mézes Dezső, Soltvadkert: Szabolcs Testvérek fiókja.

B) Új tagokul felvétettek:

A könyvkiadói szakosztályba: Magyar Génusz, Danubia R.-T. (Pécs), Rotmann Oszkár és Társa, Studium könyvkereskedelmi és könyvkiadó R. -T., Wodianer F. és Fiai.

A budapesti könyvkereskedői szakosztályba: Braun Aladárné, Hoffmann György, Kovács Imre (Csepel), Pobuda Hugó, Révész István, Rosenfeld Farkas fiókja, Szaksz János (Csepel), Vámos Samu.

A vidéki könyvkereskedői szakosztályba: Baja: Hechtl Ernő. Gyöngyös: Weisz Dezső, Győr: Berger Zoltán, Mercur Nyomda, Hatvan: Végh Dezső, Hódmezővásárhely: Posztós Pál, Kaposvár: Rázsó Testvérek, Spiegler Lajos, Kecskemét: Burián Béla, Korda R.-T., Makó: Kenéz Antal, Mátészalka: Szatmár és Bereg, Miskolc: Fischer Ármin, Szász László. Mohács: Róna Fülöp, Nagytétény: Adler S., Paks: Rosenbaum Ignác, Pápa: Pax könyvkereskedés, Pécs: Elek Albert, Klauber Leó, Szarvas: Müller Károlyné, Szentgotthárd: Wellisch Béla.

FÉLSZÁZAD A MAGYAR KÖNYV SZOLGÁLATÁBAN

IRTA

DR. RÉVAY JÓZSEF

AZ EGYESÜLET VOLT FŐTITKÁRA

A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE, hazánk szakmai egyesületei között egyike a legelőkelőbbeknek, az 1928. évben ünnepli fennállásának 50-ik évfordulóját. Az egyesület története egyúttal az új Magyarország kultúrtörténete is: ezernyi szál fűzi a kettőt egymáshoz, az ország minden kulturális megmozdulása természet szerint mindig élénk visszhangot ver az egyesület életében. A magyar könyvkultúra utolsó 50 esztendejének története elválaszthatatlan az egyesület történetétől.

Ha ebből a szempontból nézzük azt a feladatot, amelyet e sorok írója vállalt, meg kell állapítanunk, hogy testes kötetre volna szükség ahoz, hogy az egyesület történetét méltó keretekben és a megfelelő háttérrel bemutassuk. Ezt a feladatot az itt következő lapok nem fogják megoldani. Az egyesület történetének ilyen szellemben való feldolgozása még e sorok után is hivatott emberére vár. Egyelőre nem akarunk egyebet, mint néhány fontos és emlékezetes adatot s néhány jellemző képet bemutatni az egyesület félszázados multjából, meleg emlékezéssel a régiekre és okulásul a jövőre az új nemzedéknek.

A hősor

A XIX. század elején Magyarországon még nem voltak hivatásos könyvkereskedők. Jellemző az az adat, hogy még 1841-ben is, mikor hazánknak 15 és félmillió lakosa volt, Pesten összesen 8 hivatásos könyvkereskedő üzte ezt a mesterséget. Első könyvkereskedőink (*Wiegand, Landerer, Heckenast, Geibel*) németek voltak. És valamint hazánknak rohamléptekkel kellett pótolnia mindazt, amit a százados harcok miatt kulturális téren elmulasztott, úgy a magyar könyvkereskedelem is e tapogatózó kezdetek után, rohamlépésekben pótolja az elmulasztott évtizedeket. Ha politikai viszonyaink szerencsésebben alakulnak és a XIX. század közepén a majdnem 16 milliós Magyarországnak csak negyedannyi könyvkereskedője van, mint a mai 8 milliósnak, akkor Magyarország egészen bizonyosan száz évvel előbbre volna az általános népkultúrában. Sajnos éppen a politikai viszonyok miatt népünk abban az időben még nem volt előkészítve a szellemi kultúra kincseinek élvezésére és asszimilálására. Tulajdonképpen a nyelvvel is baj volt: az értelmiségi osztályok művelődési nyelve a német és bizonyos vonatkozásokban a latin volt s ennél fogva nem voltak meg az előfeltételei a magyar könyv széles rétegekben való elhelyezésének.

A kiegészéssel egy csapásra megváltozik a kép. A sokáig elnyomott ország egyszerre nagyot lélezkedik, s mintha valami csodaforrásból ivott volna, fiatalos mohósággal keresi a művelődés lehetőségeit. Egyszerre csak, mint a Jupiter fejéből kipattant Minerva, teljes fegyverzetben áll előttünk egy meglehetősen kiterjedt és európai színvonalon álló könyvkereskedelem, amelynek tagjai között ilyen neveket olvashatunk: *Ráth, Kilián, Dobrovsky, Kókai, Eggenberger, Pfeifer Ferdinánd*, és ott olvassuk a ma már szinte amerikai arányokban működő szakmai részvénytársulatok: az *Athenaeum*, a *Franklin*, a *Szent István Társulat*, az *Egyetemi Nyomda*, a *Singer és Wolfner*, a *Lampel Róbert* neveit.

Természetes, hogy ez a hirtelen erőre kapott kereskedelmi ág, amely kiváltképpen nemzeti hivatást teljesített, abban a magyarosodásnak induló korban, különösen a német Pesten és Budán, nagyarányú és élénk tevékenységet fejtett ki. Azonban ezt a tevékenységet semmiféle szakmai összetartás, semmiféle egységes irányelv nem szabályozta. A német könyvkereskedők hatalmas egyesülete, a *Börsenverein*, 50 éves volt már akkor, mikor az egyik lelkes budapesti könyvkereskedőnek és kiadónak szinte fanatikus tervévé vált az a gondolat, hogy a magyar könyvkereskedőket is erős szakmai egyesülésbe tömörítse. Azzal a komoly elmélyedéssel, azzal a lelkes hévvel, amely minden munkáját jellemezte, összegyűjtötte néhány kartársát és a csendes könyvesbolt mélyén órákig tervezgettek, ötleteket vetettek fel, számolgattak s végül elhatározták, hogy megindítják az akciót egy könyvkereskedői egyesület megalapítására. A hetvenes évek derekán történt ez a fontos kezdeményezés, azonban, sajnos, nem vezetett sikerre. A sikertelenség okairól egyesületünk évkönyvei hallgatnak, de bizonyára nem utolsó volt ezek között az, hogy a könyvkereskedők féltették függetlenségüket és nem voltak hajlandók bizonyos kollektív rendszabályoktól megkötetni a kezüket. Ezt az idegenkedést még az egyesület megalakulásának első éveiben is tapasztaljuk, mikor a nagy könyvkiadó részvénytársaságokat évekig hiába kérik, hogy lépjenek be az egyesületbe.

De az a férfiú, akiben az eszme megfogamzott, nem olyan fából volt faragva, hogy egyhamar beadta volna a derekát. Mert ennek a férfiúnak *Aigner (Abafi) Lajos* volt a neve. És akik lapozgattak újabbkori irodalmunk történetében, tudják, hogy mily szívósan és céltudatosan, mennyi áldozatkészséggel dolgozott egy-egy kedves eszméje érdekében. Elegendő csak a *Figyelő*-re gondolnunk.

Aigner Lajos tehát, közvetlenül a kudarc után, újra kezdte az agitációt és két év alatt annyira vitte a dolgot, hogy az egyesület megalakulhatott. Az alapszabályok már 1876 óta készen voltak, úgyhogy az alakuló közgyűlés megtartásának semmi sem állta útját. Az egyesület »*Magyar Könyvkereskedők Országos Egylete*« címmel 1878. június 21-én alakult meg és már akkor megválasztotta elnökének *Aigner Lajost*, titkároknak pedig *Tettey Nándort* és *Zilahi Sámuel*t. Ez a tisztikar egyelőre mint szervezőbizottság működött és jellemző a szakma szellemére, hogy mingyárt a legkezdetlegesebb formalitások elintézése után érdemleges munkához látott. Ennek a bizottságnak már bizonyos érdemei voltak, midőn végre augusztus 21-én az addig jelentkezett 43 tag megtarthatta az alakuló közgyűlést.

Az akkori és talán bizonyos mértékben a mai viszonyokra is jellemzők azok a panaszok, amelyeket *Aigner* elnök megnyitóbeszédében hangoztat. Panaszolja, hogy a magyar könyvkereskedelem beteg test, az ág is húzza; emlegeti a magyar indolenciát, a magyar szellemi élet tengődését, és hangoztatja, hogy a magyar könyvkereskedelemnek még áldozatok árán is, még a legmostohább körülmények között is teljesítenie kell kultúrhivatását. Hangsúlyoznunk kell itt ezeket a nyilatkozatokat, amelyek egyletünk bölcsőjénél rámutattak már a magyar könyvkereskedelem eszményi céljaira és eszményi életfelfogására.

Büszkén valljuk, hogy ez a vezetőgondolat félszázad elmúltával is alapelve az egyesület munkásságának.

A tagok száma még abban az évben 139-re emelkedik és húsz évnek kell elmulnia, míg eléri a 274-et s újabb tíz évnek, míg 432-re emelkedik. (1908.)

Egyesületünk megalakulása itthon nem keltett nagyobb feltűnést: a magyar közvélemény nem tudta, hogy egy nagyra hivatott harcos született meg a könyvespolcok árnyékában. Ellenben a *Leipziger Illustrierte Zeitung* részletesen ismerteti a megalakulást és a *Börsenblatt*, valamint az *Augsburger Allgemeine Zeitung* szept. 18-iki száma lelkes örömmel üdvözlí az új egyesületet.

Az első tisztikar nem a lelkes Aigner Lajost, hanem a nagytekintélyű *Pfeifer Ferdinándot* választja az élre. Ő az egyesület első elnöke, alelnökök pedig *Aigner Lajos* és *Révai Sámuel* (*Eperjes*). Ez utóbbi névvel bevonul egyesületünk történetébe a Révai-család, amelynek az egyesület történetében is époly kimagasló szerep jut idők folyamán, mint a magyar könyvkiadásban. Az egyesület tisztviselői és választmányi tagjai között a magyar könyvkereskedelem történetének legkimagaslóbb neveit találjuk; ilyenek *Hoffmann Alfréd*, *Ferenczi Bernát* (*Miskolc*), *Kilián Frigyes*, *Klökner Péter*, *Wodianer Fülöp*, *Valentin Károly*, *Ráth Mór*, *Kókai Lajos*, *Csáthy Károly*.

Az oroszlámkörmök

Szokatlanul céltudatosan és határozottan kezdi meg működését az új egyesület. Már itt megmutatkoznak az oroszlámkörmök, amelyekkel az életérdekeibe vágó kérdéseknek az elevenére tapint. Már az alakuló közgyűlésből kérvényt intéznek a miniszterhez, hogy szüntesse be a tankönyvkiadást és bízza magánvállalkozásra, továbbá, hogy a könyvkereskedőknek adja meg addig is, maga is és szervei is (Egyetemi Nyomda) a 25%-os engedményt, végül, hogy ezeket a hivatalos kiadású tankönyveket csakis bolti áron hirdesse. Ezzel a kérvénnyel az egyesület már megalakulása pillanatában odakötötte magát ahoz az elvhez, amelyet azóta is csorbíthatatlanul vall: a bolti ár érinthetlenségéhez és az állami verseny elleni küzdelemhez. Egyéb fontos kérvényeken kívül foglalkozik a közgyűlés a részletfizetési és bizományi ügyletekkel, határozatilag felkéri a nagy kiadókat a belépésre, a Franklin Társulatot külön is megkeresi, hogy olyan helyen, ahol könyvkereskedők vannak, a könyvkötőkre és elárusítókra nézve a korlátolt rabattot léptesse életbe.

Egyik legfontosabb határozata az alakuló közgyűlésnek az, hogy gondoskodni kíván a könyvkereskedői tanulók és az ifjabb segédek további kiképzéséről. Ez a program pont évtizedeken át kísért az egyesület közgyűlésein és sajnos, annyi viszontagság után még ma sem jutott a megvalósulás stádiumába.

Az első beszámoló

Az egyesület 1879. augusztus 21-én tartja első közgyűlését, amelyen az elnök betegsége miatt *Aigner Lajos* elnököl. Minthogy az egyesület alapszabályai még nincsenek megerősítve, nem sürgethették kellő nyomatékka a beadott kérvények elintézését s így nem számolhatnak be konkrét eredményekről. A titkári jelentés többrendbeli kezdeményezésről ad számot; ez a beszámoló mutatja, hogy az egyesület minden aktuális kérdésben azonnal feladata magaslatára helyezkedett és fáradhatatlanul dolgozott a szakma érdekében. Konkrét eredményt csak kettőt sorol fel a jelentés. Az egyik a *könyvkereskedői tanonciskola*, amely 1878 októberében valóban meg is kezdte előadásait. Az első tanárok között ott látjuk *Beöthy Zsolt*, *Heinrich Gusztáv*, *Kármán Mór* nevét. Az előadásokat a belvárosi reáliskolában tartották egészen 1879. február 15-ig, amikor Kármán Mór kivételével a többi előadók lemondtak önként vállalt közreműködésükről. Ezzel az iskola rövid pár hónapos fennállás után megszűnt.

A másik kezdeményezés, amely mai napig is az egyesület munkásságának egyik legfontosabb területe, a *Magyar Könyvészet* megindítása. Ennek szerkesztését *Makáry Gerő* vállalta el.

A Corvina

Az egyesület fennállásának első hónapjában megindul a *Corvina*, a magyar könyvkereskedők egyletének közlönye. Első száma 1878. szeptember 5-én jelenik meg. Beosztása nagyjában a mai: tartalmazza a bibliográfiát, az egyesület hivatalos közleményeit, továbbá közérdekű cikkeket és a szokásos hirdetéseket. Első szerkesztője *Aigner Lajos*. Ha az egyesület hivatalos lapjának elsárgult régi évfolyamait forgatjuk, önkéntelenül is valami friss lelkesedés csap meg: ez a nemzedék, amely szívós akaraterővel megalapította a nagyrahivatott egyesületet, egészen a mai értelemben a könyvkereskedői etika magaslatán áll, s minden aktuális kérdésben jellemzi a rendkívüli nagy gyakorlati érzék, az eleven kereskedői szellem és az erős hazafias irányzat. Különösen ott tűnik ez ki, amikor megindul a harc az egyesületi hivatalos élet és a *Corvina* magyarságáért. Említettük, hogy az első könyvkereskedők németek voltak s így a *Corvina* első évfolyamaiban sűrűn találkozunk német nyelvű közleményekkel és cikkekkkel. Csak néhány év telik bele s maguk a német eredetű könyvkereskedők lesznek leglelkesebb harcosai a *Corvina* magyarságának.

Elvi megállapodások

Az egyesület megalakulásáig szélteben az volt a divat, hogy a közönségnek történő eladásoknál, a könyvkereskedők bizonyos engedményt adtak a vásárlóknak. Az új egyesületnek első dolga volt rendet teremteni ebben az anarkiában, hogy megakadályozza az egyes tagoknak önkényes engedményeit, egymás árának lefelé való túllicitálását és végeredményben a verseny elfajulását. Jóleső meglepetéssel olvassuk mingyárt a *Corvina* második számában a budapesti kiadók és könyvárusok között az árleengedés ügyében kötött egyezményt, amely lényegében a mai eladási szabályzat elvein épül fel s amelynek határozmányai javarészből ma is irányadók. Az egyezmény megkötését a könyvkereskedők körlevélben tudatták vevőikkel. Az első pillanatban meglehetősen felzúdulás kísérte ezt az új és nálunk szokatlan intézkedést. Amint azonban az egyesület erősödött s az egyezményen kívül álló könyvkereskedők is érezni kezdték helyzetük hátrányos voltát, sorra lemondtak a különállás látszólagos előnyeiről, beléptek az egyesületbe és aláírták az egyezményt. Azóta is, a számottevő magyarországi könyvkereskedők mind tagjai az egyesületnek és szigorúan az egyesület eladási szabályzatához tartják magukat.

Az eladási szabályzat idők folyamán többször módosult. Fontos fordulópont e tekintetben a *Benkő Gyula* akkori egyesületi titkár által átdolgozott és az 1892. május 8-iki választmányi ülésen letárgyalt engedményszabályzat, illetőleg rabatt-konvenció, amely végleges alakjában a ma érvényben levő *Szokásjogokba* is fel van véve.

Ebben a tekintetben nem hallgathatjuk el *Révai Leó* nagy érdemeit. Révai Leó az 1881. évi közgyűlésen rendkívül fontos indítványokat terjeszt elő, amelyek közül a leszámolásra és a fizetési módzatokra vonatkozó részletesen kidolgozott indítványa sokban hozzájárul a könyvkereskedői forgalom szabályozásához, ami az egyesület kezdő éveinek fő feladata volt, s egyúttal az első alapköveket rakta le a *Szokásjog* mai impozáns épületéhez...

Az első gyász

Abban az időben, midőn az egyesületnek legnagyobb szüksége volt az állandó, erőskező és tekintélyes vezetésre, mingyárt a kezdet kezdetén súlyos csapás érte a fiatal egyesületet. 1879. november 27-én félévi súlyos betegsége után meghalt *Pfeifer Ferdinánd*, az egyesület

első elnöke. Pfeifer Ferdinánd 1857-ben vette át *Emich Gusztáv nemzeti könyvkereskedését*, amely abban az időben kitűnő összeköttetéseinél fogva, valósággal a magyar irodalom középontja volt. Pfeifer vezetése alatt az üzlet rendkívül fellendült és kiadványai sorában a legkiválóbb magyar írók (*Jókai, Kemény, Gyulai*, stb.) műveit juttatta a magyar közönség kezébe. Legnagyobb érdeme az első modern magyar bibliográfia összeállítása, amelyet később *Tetty Nándor* fejezett be. Azt a hatalmas anyagot, amelyet ők ketten gyűjtöttek, később *Kertbeny* és *Szinnyey József* is használta. Pfeifer Ferdinánd egyike volt az akkori magyar könyvkereskedői kar díszének: határozott jellemű, áldozatkész és meggyőződéséhez hű férfiú, aki anyagi érdekeit is feláldozta meggyőződéséért. Kartársai kivétel nélkül nagyra becsülték. Ezek a tulajdonságai emelték őt az egyesület elnöki székébe. Ha betegeskedése miatt nem is tudott oly tevékenyen közreműködni az egyesületi életben, mint utódai, személyes súlya, tekintélye, jelleme mégis nagy becsülést és tiszteletet szerzett az egyesületnek a közönség körében is.

Az a körülmény, hogy az egyesület mindig a kar legkiválóbb embereit tudta kiválasztani az egyesület élére, hamarosan érezte hatását kifelé is. Már a 80-as évek derekán élénk érdeklődés mutatkozik az egyesület iránt a közönség körében és a lapok adandó alkalmakkor mindig szívesen foglalkoznak az egyesülettel. Különösen a Budapesti Hírlap és az Egyetértés, továbbá a Pester Lloyd karolja fel rendkívül melegséggel az egyesület érdekeit.

Fordulópont

Az 1889. év fordulópont az egyesület történetében, mert ebben az évben lépett be az egyesület tagjai sorába a *Franklin Társulat*, az *Athenaeum* és a *Pallas*. Az egyesületi életben ennek a belépésnek az a jelentősége, hogy innen kezdve az egyesület határozatai a legnagyobb kiadók is kötelezik. Így az egyesület valóban érvényre emelheti határozatait és intézkedéseit. Ehez járul még az a körülmény, hogy az egyesület rendkívül sokat nyert súlyban és tekintélyben a legnagyobb kiadócégek csatlakozása által. Igaz, hogy 12 évi munkába került ez a siker, de ha figyelembe vesszük, hogy a különös kiadói érdekek a könyvkereskedelem szervezkedését az első években bizonyos aggodalommal nézték, megérthetjük, hogy belépésük így sokáig húzódott és csak akkor következett be, amikor kétségtelenül meggyőződtek arról, hogy az egyesület nem önző szortimenter érdekek szócsové, hanem elsősorban a magyar könyvügyének lelkes és önzetlen harcosa. Az egyesületnek ebben az időben valóban fontos nemzetnevelő hivatása volt: mindenekelőtt rá kellett szoktatnia a magyar közönséget a magyar könyvre. Ebben a tekintetben a kiadók belépése rendkívül értékes támogatást nyújtott a könyvkereskedelemnek, amelynek másfelől megvolt az a szerencséje, hogy ebben a nemzetnevelő munkájában egyéb jeleseken kívül *Arany János* és *Jókai Mór* neveivel és műveivel indulhatott.

Innen kezdve adva vannak az egyesület számára a fejlődés és az eredményes munka legtágabb lehetőségei.

A vezérkar

Pfeifer Ferdinánd halála után *Aigner Lajos* lett az egyesület elnöke, aki már az alapítás körül is elévülhetetlen érdemeket szerzett. Mint az egyesület elnöke, s mint a *Corvina* szerkesztője eleven és mozgalmas lendületet vitt az egyesület életébe. Széleskörű műveltség és rendkívüli agilitás jellemzi Aigner Lajos elnökségének korszakát, amelyben az egyesület igazi hivatásának tudatára ébred és komoly és erőyes eszközökkel küzd céljaiért, a céltudatos vezetés alatt.

Ebben az időben (1879-1889) az egyesület élénk munkássága kifelé is bizonyos tekintélyt szerez a magyar könyvkiadóknak és könyvkereskedőknek, amit csak fokoz az elnök nagyszabású kiadói tevékenysége és élénk tudományos munkássága. Aigner Lajos neve feledhetetlen marad nemcsak a magyar könyvkiadás és a magyar irodalom pártolás, hanem az egyesület és a *Corvina* történetében is. Kimagasló eredménye munkásságának az egyesület, a *Corvina* s ezzel az egész magyar könyvkereskedelmi élet *gyökeres megmagyarosodása*. Mikor 1899-ben megválí az elnöki méltóságtól, az egyesület örökös tiszteletbeli elnökévé választja. 1909-ben bekövetkezett halála alkalmából az egyesület fájó kegyelettel rója le iránta érzett háláját és *Benkő Gyula* elnök emlékbeszéde kiemeli, hogy az egyesület mindenét Aigner Lajosnak köszönheti, aki a magyar könyvkereskedelemnek közbecsülést szerzett.

Aigner Lajost a magyar könyvkereskedelem és könyvkiadás egyik nagynevű kiválósága, *Hoffmann Alfréd* követi az elnöki székben. Hoffmann Alfréd nem volt az az agilis, mozgékony és lázasan szervezni tudó ember, mint elődje. Azonban ideális életfelfogása, nagyarányú kiadói tevékenysége, lelkes magyarsága, páratlan szeretetreméltósága és finom ízlése szinte predesztinálta arra, hogy képviselője legyen a már ekkor szellemben és ízlésben megnemeseedett magyar könyvkiadásnak és könyvkereskedelemnek. Az *Eggenberger-féle üzletet*, amely az ő korában már 100 éves múlta tekinthetett vissza, körülbelül 200 előkelő kiadványával rendkívül felvirágoztatta és a magyar tudósoknak valóságos kaszinójává avatta. És valamint kiadói tevékenységében sem kereste az egyéni feltűnést és érvényesülést, úgy elnöki munkásságában is névtelenebb volt minden névtelennél, sohasem kereste az ünnepeltetést. Mindazonáltal az egyesületnek nemcsak reprezentatív elnöke volt, hanem hivatalát mindig komolyan fogta fel és kötelességeit lelkiismeretesen teljesítette. Mikor 1906. október 26-án utolsó útjára kísérték, a magyar tudományos élet kiválóságai mellett egyesületünk képviselői is az őszinte ragaszkodás könnyes meghatottságával vettek búcsút tőle.

Utána *Benkő Gyula* került az elnöki székbe. Eddig ő viselte legtovább ezt a díszes méltóságot, de nemcsak elnökségének időtartama, hanem munkásságának intenzitása és eredményei is egyesületünk aranykorává avatják az 1906-tól 1919-ig terjedő éveket. Benkő Gyula 1881-ben fiatalos lelkesedéssel lépett az egyesületbe, amelynek életében első pillanattól fogva súlyos szava és jelentékeny szerepe volt. Hiszen ez a lelkes ifjú már 18 éves korában vezető állást viselt az egyik nagy cégnél, 1883-ban már a Pallas könyvkiadóhivatalának vezetője, 1892-ben pedig a Franklin Társulat igazgatója. Könyvkiadói működését maradandó alkotások jellemzik. (*Pallas Lexikon, Corpus Juris, Magyar Regényírók, Magyar Remekírók*, stb.) 1905-ben megvette a *Grill-féle könyvkereskedést*, amelyet páratlanul felvirágoztatott. 47 évet töltött az egyesületben, majdnem mindvégig vezető pozícióban. Belépése után hamarosan választmányi tag, majd titkár, 1894-ben alelnök, 1900-ban elnökhelyettes és 1906-tól 1919-ig elnök. E hosszú idő alatt az egyesület szellemi és anyagi ügyeit szinte fanatikus lelkesedéssel irányította. Hatalmas üzleti gondjai mellett mindig bőven tudott időt szakítani magának arra, hogy alaposan és lelkesen foglalkozzék az egyesület legéletbevágóbb kérdéseivel. Lapokon keresztül méltathatnók ennek a majdnem félszázados egyesületi tevékenységnek mozzanatait és eredményeit. Sajnos azonban meg kell elégednünk azzal, hogy rámutatunk egy-egy kimagasló eredményére tevékenységének. Az egyik a rabattkonvenció, amelyet 1892-ben ő szövegezett meg, a másik az egyesületi alapszabály, amely 1889 óta lényegileg ma is az ő szövegezésében szabályozza egyesületünk működését. Fáradhatatlan munkásságának eredményeit azonban nem is annyira kézzelfogható szabályzatokban látjuk, mint inkább abban, hogy az egyesületet minden körülmények között, békében épűgy, mint a háborúnak mindent felforgató viharában bölcsen és erős kézzel vezette, s különösen abban, hogy megteremtett egy olyan egyesületi közszellemet, amely minden időkre biztosítja karunk összetartását és eszményi célokra való törekvését.

Ha munkásságának eredményeit egy mondatban akarjuk összefoglalni, azt mondhatjuk, hogy Benkő Gyula teremtette meg a magyar könyvkereskedelmi etikát. Ezt büszkén és hálásan ismerjük el, mi, az utódok, és mikor 1919-ben Benkő Gyulát egyesületünk örökös tiszteletbeli elnökévé választottuk, csak csekély részét róttuk le annak a hálának, amelyet iránta az új nemzedék érez.

Azok között, akik e félszázad folyamán hervadhatatlan érdemeket szereztek egyesületünk körül, megalakulása óta szakadatlanul ott látjuk a legkiválóbb magyar könyvkiadó családnak, a Révai dinasztiának tagjait. A kiadó cég alapítója, Révai Sámuel, megalakulása óta tagja és alelnöke az egyesületnek, amelynek életében már Eperjesről is tevékeny részt vesz. Eredményes szereplése még fokozódik, midőn Pestre kerül és lassanként öccse, Révai Leó és fia, Révai Mór János is tevékeny részt kezd venni az egyesületi életben. Ki kell emelnünk, hogy akkoriban, a 80- és 90-es, sőt a 900-as években is a legfontosabb szakmai indítványok a Révaiak részéről hangzanak el. Különösen Révai Leó tűnik ki életrevaló ötleteivel, amelyek közül több meg is valósult Révai Sámuel az egyesület 1897-ben tiszteletbeli tagjává választotta. 1900-ban pedig, midőn nagy munkája (*A társadalmi jólét feltételei*) megjelent, lelkes ünneplésben részesítette. Anélkül, hogy az egyesület többi alapítójának érdemeit kisebbíteni akarnók, Révai Sámuel életírójának szavaival meg kell állapítanunk, hogy az ő »szívós, kitartó, előkészítő munkája nélkül az egyesület nem lett volna megalapítható abban az időben«. Abban, hogy Révai Sámuel helyesen megérezte a bajokat, nagy része volt annak, hogy sokáig a vidéken működött. A könyvkereskedelem szervezetlensége, a szortimenter és kiadó viszonyának szabályozatlansága, a hatóságok bizonytalan gyakorlata, amit ő mind élénken érzett, benne is megérlelte az egyesület alapításának szükségességét. Páratlan buzgalommal levelezett, buzdított és lelkesített a magyar egyesület megalapítása érdekében, s alapító társaival együtt, vezető elvül azt vallotta, hogy a magyar egyesület megalapításának főcélja: a magyar könyvkereskedelem függetlenítése az *Österreichisch-Ungarischer Buchhändler Verein*-től. Mikor azután az egyesület megalakult és a *Corvina* megindult, Révai Sámuel volt annak egyik legtermékenyebb és legeredetibb munkatársa.

Valamint a Révai-család lelkes szeretettel karolta fel az egyesület ügyeit, akként az egyesület is mindig szeretettel ragaszkodott e család kiváló tagjaihoz, ami megnyilvánul abban a figyelmes és bensőséges ünneplésben is, amelyben későbbi alelnökét, Révai Mór Jánost, a legnagyobb magyar kiadót, ismételten részesítette, előbb országgyűlési képviselővé történt megválasztása alkalmából, utóbb pedig akkor, mikor a magyar irodalom és művelődéstörténet szempontjából páratlanul értékes nagy munkája (*Írók, Könyvek, Kiadók, 1923*) megjelent.

1885-ben egy 23 éves fiatal ember nevére lesznek figyelmesek az egyesület vezetői. A *Csak Szorosan* egyesület pályadíját egy talpraesett és rendkívüli olvasottságról tanúskodó, eredeti gondolatokban gazdag pályamű nyeri el, melynek szerzőjéül Ranschburg Viktor neve kerül ki a jelíges levélből. Nevével innen kezdve szinte összeforrott egyesületünk története. 1892-től 1900-ig titkár, 1900-1906-ig főtitkár, 1906-1919-ig elnökhelyettes. Nem térhetünk itt ki arra, milyen fényes sikereket aratott Ranschburg Viktor könyvkiadói pályáján, előbb mint az Athenaeum igazgatója, az utolsó évtizedben pedig mint a *Pantheon* vezérigazgatója, de meg kell állapítanunk, hogy ha többet nem tudnánk róla e több mint négy évtized alatt, csak azt, amit egyesületünkben és egyesületünk érdekében dolgozott, ez a munkássága egymaga is maradandóvá tenné nevét a magyar szellemi élet történetében.

Mint titkár és főtitkár páratlan gyakorlati érzékkel és helyes ítélőképességgel irányítja az egyesület vitáit és oldja meg a legfontosabb szakmai kérdéseket. Mint a *Corvina* munkatársa, magas színvonalú cikkeivel elvi jelentőségű problémákra tereli a figyelmet. Irodalmi munkásságának legfontosabb tárgya a szerzői és kiadói jog; a berni egyezmény elfogadtatása és módosítása körül szerzett érdemeit jól ismeri a szakirodalom. Általában szemmel kíséri és elevenen regisztrálja a külföldi kiadói mozgalmakat és az ő révén kapcsolódik bele egyesüle-

tünk a külföldi könyvkereskedői és kiadói mozgalmakba. Szervezőképességének legnagyobb diadala az 1913-ban Budapesten megtartott nemzetközi kiadói kongresszus. Ranschburg Viktor érdeme, hogy a kongresszus Budapestet választotta ebben az évben ülésezése szék-helyéül, az ő érdeme a kongresszus gondos előkészítése és páratlanul nagyarányú lebonyolítása. Ebbe a munkába nagyszerű agilitása belevonta az egyesületet és ez az év, melyben a világ legnagyobb kiadói fővárosunkban vitatták meg aktuális kérdéseiket, nemcsak Ranschburg Viktornak hozott megérdemelt sikert és elismerést nemzetközi viszonylatban is, hanem jelentékeny eseménye volt a magyar szellemi életnek és dicsőséges éve egyesületünknek. A kongresszusnak körülbelül 220 tagja volt, a *Corvina* ünnepi száma 6 nyelven jelent meg. - Sajnos, a magyar szellemi élet legfőbb őrei nem adóztak Ranschburg Viktor nagyszabású és önzetlen munkásságának a külső elismerés ama jeleivel, amiket bőven megérdemelt. Ezzel szemben elégtétellel említjük meg, hogy a francia akadémia már 1901-ben az Officier de l'Académie Française címmel tüntette ki. Mint kiadói szakosztályunk tagja, bölcs tanácsaival és gazdag tapasztalataival ma is egyik legnagyobb értéke egyesületünknek.

Az 1919-ik év fordulópontot jelent egyesületünk történetében. Az ez év december 29-én tartott rendkívüli közgyűlés kimondja a fúziót a *Budapesti Könyvkereskedők Egyesületével* s ezzel új és mozgékony elemek frissítik fel egyesületünk életét. Ugyanekkor beleolvad egyesületünkbe a *Könyvkiadók Egylete* és a *Zeneműkiadók és Zeneműkereskedők Egylete*. Az akkori vezetőség a kommün megpróbáltatásai után abból a gondolatból indult ki, hogy a rokon szakmai egyesületek tömörítése rendkívül meg fogja növelni egyesületünk erkölcsi és anyagi erejét. Ekként az akkori vezetőség fáradozásainak eredményeül létrejött az egyesülés és akkor nyerte az egyesület ezt a címet: »*Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők, Zeneműkiadók és Zeneműkereskedők Országos Egyesülete*«. Itt említjük meg, hogy a zeneműkiadók és a zeneműkereskedők az 1927. évben egyesületünkben újból kiváltak, tisztán azért, mert autonómiájukat nem voltak hajlandók a kívánt mértékben alávetni az elnökségnek s így az ötvenéves jubileumon egyesületünk neve: »*Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők Országos Egyesülete*«. (A *Börsenverein*-nel szemben, amely ugyancsak ebben az évben ismerte el egyesületünket *Organverein*-nek, az egyesület így jegyzi címét: »*Landesverein Ungarischer Verleger und Buchhändler*«)

A fúzió juttatta szerephez Rényi Károlyt, aki már 1906 óta tagja volt egyesületünknek, s ekkor 1919-ben, mint a budapesti könyvkereskedők egyesületének elnöke, a budapesti könyvkereskedői szakosztály elnökéül választott. Ugyanekkor nyert tisztséget egyesületünkben *Lantos Adolf*, aki a nevezett egyesületnek ügyvezető elnöke volt és aki nagy érdemeket szerzett az egyesülés körül. Sajnos, Rényi Károly szeretetreméltó egyéniségét a kérlelhetetlen halál 1924-ben elragadta közülünk, mindnyájunk nagy fájdalmára, akik szervezőképességét, nagy koncepcióját és szívének jóságát oly közről ismertük és éreztük. Nevét nem csupán egyesületünk évkönyvei, hanem az *Eggenberger* cég története is mindenkor meg fogja őrizni.

Ugyancsak 1919-ben jut szerephez egyesületünkben egy eddig ismeretlen közkatona, *Németh József*, akit az akkori közgyűlés választott meg pénztárossá. Hét évig viselte ezt a tisztséget és nekrológja megállapítja, hogy boldog lehetne Magyarország, ha olyan pénzügyminiszterei volnának, mint amilyen pénzügyminisztere volt Németh József az egyesületnek. Pénztáros-sága idején konszolidálta az egyesület zilált pénzügyi viszonyait, fáradságot nem ismerő buzgósággal rendet teremtett a bevételek és kiadások körül s amikor az 1926. évi közgyűlés a budapesti szakosztály elnökévé választotta, első és legfontosabb, sőt innen kezdve egyetlen gondja volt a folyó ügyek energikus intézésén kívül kedvenc eszméjének: az *egyesületi ház* ügyének propagálása. Sajnos, a kegyetlen halál hamar kiütötte kezéből a vezéri pálcát: az 1926. év alkonyán sírjába kellett kísérnünk Németh Józsefet, aki rövid munkásságával mégis ércnél maradandóbb emléket állított nevének kartársai hálás szívében. Mert alig negyedével halála után egyesületünk szent örökségnek tekintette, hogy feltegye Németh József élete

művére a koronát: megszerezte az egyesületi házat s ezzel új alapot vetett az egyesület jövődjének.

Németh Józsefnek egészen addig, míg egyesületünkben vezető szerepre nem jut, nincs története. Nyolc éves vezéri munkássága úgyszólván ugyancsak egyetlen láncoló lobogás, szakadatlan munka, harc és önfeláldozás. De abban a pillanatban, midőn az ő eszményi lelkesedésének gyümölcseként megvalósult az egyesület legforróbb vágya és áll a magyar könyvkereskedelem otthona, Németh József története megkezdődött. Innen kezdve ő nem csupán történelmi név és alapító ős, akinek nevét még generációk fogják áldani, hanem egyúttal termékenyítő erő, éltető eszme, a magyar könyvkereskedő ideálja.

1913-ban feltűnést keltő cikkek kezdenek megjelenni a *Corvinában*, amelyeknek tárgya főképp a vidéki könyvkereskedelem számos baja. Az a fiatalember, aki nyugodtan és okosan, higgadt szemmel látja és ötletes javaslatokkal igyekszik orvosolni a nyilvánvaló bajokat, *Ferenczi Károly*, a nagymúltú miskolci *Ferenczi B.* cég tagja, majd tulajdonosa. A fiatal Ferenczi már 1904-ben titkára az egyesületnek és Lévai Mórral együtt már akkor úgy tisztelik, mint a vidéki könyvkereskedők egyesületének egyik oszlopos tagját. Lévai Mór vette észre első ízben a vidéki könyvkereskedelem különleges helyzetét és különleges bajait és Ferenczi lelkes támogatásával megalapította az *önálló vidéki egyesületet* (1903), amely onnan kezdve az Országos Egyesülettel karöltve működött. Mikor 1919-ben ez az egyesület is beolvadt az országos egyesületbe *vidéki könyvkereskedői szakosztály* néven, Ferenczi Károly lett a szakosztály elnöke. Az a beköszöntő, amellyel 1920-ban új állását elfoglalja, okos és ma is érvényes megállapításokat tartalmaz a vidéki könyvkereskedelem helyzetére és feladataira vonatkozólag. Ferenczi Károlyt munkásságának első pillanatától kezdve jellemzi a tiszta ítélőképesség, a világos tájékozottság, amelynek már régi cikkeiben is annyiszor tanújelét adta. »*A szortiment hanyatlása*«, 1905.) Ma is ő áll az egyesület vidéki szakosztályának élén és önzetlen készséggel áll nemcsak minden vidéki kartársnak, hanem az egyesület vezetőségének is minden közérdekű ügyben rendelkezésére. Munkásságának folyamán legnagyobb sikerei közé tartozik az *1927. június hó 4-én Miskolcon megtartott rendkívüli közgyűlés* amelyen a kormány, a vármegye, a város és különböző testületek lelkesen ünnepelték a magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem Miskolcon tanácskozó képviselőit.

Midőn 1918-ban az egyesület vezetőségét újjáalakították, ügyvezető elnöki állást rendszerezítettek, amelyet első ízben *Wiesner J. Emil*, az egyesület addigi főtitkára és a *Corvina* szerkesztője töltött be. Ekkor *Rényi Károly* és *Ferenczi Károly* voltak az egyesület alelnökei. Azonban a következő évben, midőn a kömmün zűrzavarai után az egyesületi élet újból megindult a régi mederben, szükségesnek mutatkozott egy központi iroda felállítása, amelyben az egyesületi adminisztráció számai összefutnak, mert a megszorított irodai teendőket most már nem láthatták el könyvkereskedők, akik egész napjukat mégsem szentelhették az egyesületi teendőknek. Az ilyképpen felállított egyesületi iroda első vezetője *dr. György Ernő* volt, utána pedig *dr. Wildner Ödön* nyugalmazott fővárosi tanácsnok. Mindketten kiváló buzgósággal és hozzáértéssel intézték az egyesület sokfelé ágazó adminisztrációját és szeretetreméltó egyéniségükkel, kiváló műveltségükkel, lelkes együttérzésükkel, kedves emléket hagytak minden kartársunk szívében. Midőn *dr. Wildner Ödön* 1927. január 1-én újból a székesfőváros szolgálatába lépett, e sorok írója vette át az egyesületi iroda vezetését.

Az 1919. évi közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott a lelépő tisztviselőknek, *Benkő Gyula* alelnöknek, *Ranschburg Viktor* elnökhelyettesnek és *Wiesner J. Emil* ügyvezető elnöknek és szerkesztőnek. Egyúttal *Benkő Gyulát* az egyesület örökös tiszteletbeli elnökévé választotta és a segélypénztárt az ő nevére *Benkő Gyula segélypénztárnak* nevezte el. Az egyesületi tiszteletbeli elnökök között szerepelt 1906 óta *Wodianer Arthurnak*, a kiváló könyvkiadónak, neve, aki maradandó érdemeket szerzett az egyesületi életben. *Benkő Gyulán*

kívül a tiszteletbeli elnöki címet viseli *Schwarz Károly* soproni könyvkereskedő kartársunk 1924 óta.

Németh József halálával az elárvult elnöki széket az egyesület egyelőre az addigi társelnökökkel: *Ranschburg Gusztáv*val és *dr. Zádor E. Bélával* töltötte be. *Ranschburg Gusztáv* neve, bár régen jól ismert volt az egyesületi életben, akkor nyert először különösebb csillogást, midőn 1920-ban az egyesület is részt vett jubileumának megünneplésében, és főképp akkor, midőn 1921-ben elhangzott emlékezetes felszólalása az *egyesületi könyvtár* ügyében. A szakkönyvtár régóta égető kérdése az egyesületnek és sajnos, csak most, az egyesületi házzal kapcsolatban van alapos reményünk, hogy végre megfelelő rendezést nyer. Ha ez a rendkívül fontos és nélkülözhetetlen intézmény végre megfelelően életbe lép, azt első sorban *Ranschburg Gusztáv* agitációjának köszönheti, aki említett beszédében elhatározó lendületet adott a könyvtár örökké vajudó ügyének. Ez a felszólalás a maga költőiségében, szuggesztív erejével, mély szimbolizmusával, lelkesedésének tüzeivel híven tükrözi *Ranschburg Gusztáv* eszményekért küzdő, lelkesen hevülékeny és fiatalosan rugalmas egyéniségét, amelynek budapesti könyvkereskedői szakosztályunk különösen most, az interregnum szomorú idejében oly sokat köszönhet. Kartársai szeretettel támogatják és érdeme szerint méltányolják bokros munkásságát, amellyel súlyos üzleti elfoglaltsága mellett is mindig készségesen áll a közügyekben rendelkezésükre.

Mellette *dr. Zádor E. Béla* nyugalmazott miniszteri osztálytanácsos, a *Kilián* cég főnöke, viseli a szakosztályi elnökség terheit. *Dr. Zádor E. Bélának* különösen a külföldi kapcsolatok kiépítése tekintetében köszönhet sokat egyesületünk. Oroszlánrésze volt abban, hogy egyesületünket a *Börsenverein* elismerte *Organverein*-jének, s ezzel az egész vonalon életbelépett a legszigorúbb kölcsönösség és viszonyosság a magyar és német egyesület között. *Zádor E. Bélát* előkelő egyénisége, higgadt és megfontolt tárgyalási modora, a külföldi viszonyok terén szerzett alapos tájékozottsága predesztinálja a szakosztályban elfoglalt vezető és reprezentatív szerepre.

Wolfner József, a hazánk kulturális életében fontos szerepet betöltő *Singer és Wolfner r. t.* elnöke, egyesületünkben is hosszú időn keresztül fontos szerepet vitt és régebbi években az egyesület vezetőségében is találkoztunk e kiváló szakférfiú nevével.

Erdősi Károly pápai prelátus, a *Szent István Társulat* vezérigazgatója, minden ténykedésében példás szolidaritást mutatott egész szakmánkkal. Ennek csekély ellenértékét nyújtotta neki egyesületünk azzal, hogy legutóbbi közgyűlésén elnökhelyettségé választotta meg. *Erdősi Károly* kiváló szolgálatot tett és tesz a magyar könyv ügyének azokkal az alapos és kimerítő jelentéseivel és statisztikáival, amelyeket a nemzetközi kiadói egyesület részére már hosszú évek óta készít a magyar könyv termelésről. Ugyanerről a tárgyról hatalmas tanulmánya jelent meg a *Corviná*-ban is.

Az ifjabb gárdából különösen *Fejes Sándorról*, az *Athenaeum* igazgatójáról, *Réti Béláról*, a *Franklin Társulat* igazgatójáról és *Faragó Zsigmond* könyvkereskedőről kell megemlékeznünk, mint akik a kollegialitás és összetartás szellemét mindenkor nemcsak szavakban, hanem tetteikben is méltóan képviselték.

Az egyesület új alapszabályai értelmében az elnökség elnökét mindig a budapesti szakosztályi elnökök sorából választja s az elnökség elnöke egyúttal elnöke az egész egyesületnek. Az 1919-es fűző alkalmával a választás *Gárdos Alfrédra*, a könyvkiadói szakosztály elnökére esett. *Gárdos Alfréd* 1904-ben lépett be az egyesületbe s mingyárt a következő évben jó hangzásúvá tette nevét azon akció során, amelyet *Berczik Árpád* indítványa kapcsán *Révay Mór* Jánossal együtt indított, illetőleg támogatott a *magyar könyv érdekében*. Ez a harc arra irányult, hogy a könyvkereskedők kirakataikban ne hivalkodjanak külföldi könyvekkel, hanem helyezték el abban mennél nagyobb számban a magyar irodalom termékeit, hogy ezzel

is a magyar könyvek olvasására szoktassák a közönséget. Innen kezdve Gárdos Alfréd tevékenyen részt vesz az egyesületi életben, az ő indítványára mondja ki az egyesület, hogy külföldi könyveknél 5% a közönségnek nyújtható legmagasabb rabatt; ő hangoztatja 1907-ben a fiatal generáció nevelésének fontosságát s indítványozza, hogy valami úton-módon biztosítsunk ösztöndíjakat a fiatal segédek részére. 1906-ban már alelnöke az egyesületnek s innen kezdve fokozottabb ambícióval vesz részt a legégetőbb és legfontosabb kérdések megoldásában, illetőleg megvitatásában. Az egyesület tagjai hosszú egyesületi szereplése alatt megismerték rendkívül nagy gyakorlati érzékét, éles és világos ítélőképességét, vas energiáját és ezért fordult felé a közbizalom 1919-ben, midőn Benkő Gyula az elnökségtől visszavonult. Az az idő, amelyet Gárdos Alfréd azóta az egyesület élén töltött, nem tartozik a nyugodt korszakok közé: állandóan a legnagyobb és legégettebb problémákkal kellett megküzdenie s főképpen az utolsó évek tették kemény próbára. Azok az ellentétek, amelyek a szortimenter és kiadó között minden időben kisebb-nagyobb súrlódásokat okoztak, fokozottabb mértékben léptek fel az utóbbi években, különösen a kiadói részletüzletek elharapódzása miatt. Gárdos Alfrédnek azonban mindig sikerült az ellentéteket letompítania, s a kölcsönös megértést és együttműködést biztosítani. Nevéhez fűződik az egyesületi ház megvétele és berendezése, amiben dr. Szántó Andor, Lantos Adolf és Faragó Zsigmond voltak buzgó segítőitársai, az alapszabályok modernizálása, a választott bírósági szabályzat és a *Szokásjog* kodifikálása és elfogadtatása. És végül Ferenczi Károly mellett neki van legnagyobb érdeme abban, hogy az egyesület nagy akciót indított az újabban egyre jobban túltengő és a szortiment létét alapjaiban megtámadó illegitim verseny ellen, amelyet az iskolák tankönyvek árusításával kifejtettek.

A fiatalok képzése

Említettük, hogy az egyesület megalakulásától fogva állandó probléma a tanulóknak és segédeknek továbbképzése. Az első években szüntelenül napirenden van ez a kérdés, amely később is egyre kísért. 1880-ban Ferenczi Bernát felveti egy könyvkereskedői akadémia tervét a lipcsei Buchgewerbe Akademie mintájára. 1899-ben újból felvetődik a könyvkereskedői szakiskola, a következő évben pedig a könyvárusiskola terve. 1906-ban maga Benkő Gyula hangoztatja a gyakornokok rendszeres képzésének fontosságát, a következő években pedig egyre jobban előtérbe lép az a megoldási mód, hogy maga a székesfőváros állítson fel ilyen iskolát. Ez a gondolat még 1911-ben is él. A *Corvina* 1907. évfolyamában kész tervezetet is olvasunk, amely részletes kidolgozásban közli egy könyvkereskedő tanonciskola tananyagának tervezetét. A szerkesztőség evvel kapcsolatban annak a reményének ad kifejezést, hogy ebből az igen részletes és alapos tervezetből kialakul majd az iskola tanterve. Sajnos, az iskolából ezúttal sem lett semmi. Évenként fel-felhangzik a panasz, hogy az iskola nem volt megvalósítható. Az 1921. évben az egyesület, nem egészen az új nemzedék képzésének céljával ugyan, de ebből a szempontból is igen fontos *könyvkulturális tanfolyamot* rendezett, amelyen kiváló előadók tartottak magas színvonalú előadásokat. Legutoljára az 1926. évi közgyűlésen vetődött fel indítvány alakjában a szakiskola, azonban még ekkor sem jutott a megvalósulás stádiumába. Reméljük, hogy az ötvenedik év meghozza e téren is az eredményt, amennyiben tudjuk, hogy Gárdos Alfréd elnöknek kedves terve az, hogy amint egyesületünk új otthonában megmelegszik, az egyesületi házban valami formában megszervezze a könyvkereskedői szakiskolát.

Szokásjog

A könyvkereskedelem és könyvkiadás életét nem országos törvények, hanem bizonyos évtizedes szokások irányítják, amelyek az üzleti érintkezésben immár törvényerőre emelkedtek. Kevés olyan könyvkereskedő van, aki ezeket a jogszokásokat tövéről-hegyére alaposan ismerne s minden felmerülő vitás vagy kényes esetben azonnal tájékozódni tudna. Ez a gondolat vezette az egyesületet már a legrégebbi időkben arra, hogy igyekezzék a szokásjogot írásba foglalni. 1883-ban találjuk első nyomát a szokásjog-kódexnek. Ebben az évben a *Corviná*-ban széles alapon megvitatják a kérdést, kitűzik a közgyűlés tárgysorozatára és a következő évben csakugyan tárgyalásra is kerül a tervezet, amely *Révai Leó* mesterműve.

Ez az 1884-ben elfogadott szokásjog-tervezet természetesen idők folyamán elavult, hiszen a folyton megújuló kereskedelmi élet egyre újabb és újabb eseteket és problémákat vetett fel. Másodízben 1922-ben kodifikálta az egyesület a szokásjogot, legutóbb pedig 1923-ban készült új tervezet. Ezt a tervezetet az 1927. évi miskolci közgyűlés emelte törvényerőre s így ma ez szabályozza a könyvkereskedelmi forgalmat.

A tankönyv

A könyvkereskedői forgalomban a tankönyvnek egészen sajátos szerepe van. Minthogy a tankönyvet a kiadó állítja elő, az állam engedélyezi, a tanári testületek vezetik be, ennyiféle tényezőnek a közreműködése természetesen mindig alkalmas volt arra, hogy bizonyos surlódásokat és ferde helyzeteket teremtsen. Már az alakuló közgyűlésen panaszok hangzanak el, hogy az egyik kiváltságos kiadó, amely az állammal közelebbi viszonyban van, nettó áron hozza forgalomba a tankönyveket, szabálytalan engedményeket ad, amivel lehetetlen konkurenciát támaszt a bolti áron áruló szortimentnek. Innen kezdve, végig az egyesület 50 éves történetén az egyesületi munkának állandóan egyik legnagyobb részét alkotja a tankönyvkiadás és tankönyveladás szabályozásáért folytatott harc. A 80-as évek végén erőiesen és eredményesen küzd az egyesület az állami tankönyv-monopólium ellen és oroszlánrésze van annak kivívásában, hogy az iskolák csak államilag aporobált tankönyveket használhassanak. 32 évi tárgyalás és küzdelem után megalkotja az egyesület a tankönyveladási szabályzatot, amely főbb vonásaiban ma is érvényben van. De hiába van meg a szabályzat, állandóak a panaszok a tankönyveladás és kiadás körül. 1905-ben felüti fejét az a mizéria, amely ellen még ma is kénytelen egyesületünk a legnagyobb erővel küzdeni: *az iskolák és a tanárok illegitim tankönyvárúsítása*. Ez a mizéria tulajdonképpen nemes intenciókból sarjadt, de elfajult. Eredete ott van, hogy az intézeti segélyegyletek igyekeztek a szegény tanulókat ingyen könyvekkel ellátni s erre a célra ajándékkönyveket kértek a kiadóktól, vagy azt kívánták, hogy ha meg is vásárolják a könyveket, mégpedig közvetlenül a kiadóktól, magasabb rabattot kapjanak. Minthogy a kiadónak érdeke, hogy tankönyve minél szélesebb körökben használatban legyen, hajlandó minden áldozatra. Azonban a szortimenter az amúgy is csekély tankönyvhasznból nem adhat engedményt s ennek eredménye az lett, hogy az iskolák most már kezdtek elfordulni a szortimenttől és nemcsak a segélyegyletek számára, hanem az összes növendékek számára kezdték közvetlenül a kiadóknál beszerezni a tankönyveket, az engedmény révén elért hasznót pedig bizonyos iskolai célokra fordították. Csak arra nem gondoltak, hogy ezt a hasznót az óriási terhekkel küzdő szortimenttől vonták el, amely pedig éppen ennek a haszonnak a révén tudott intenzívebben foglalkozni magyar szépirodalmi és tudományos művek terjesztésével.

Ezek a bajok az említett időben már oly égetőek voltak, hogy úgyszólván állandó program-pontja az egyesületi tevékenységnek s tegyük hozzá: állandó gyűjtőpontja az elkeseredésnek

ez az illegitim verseny. Az egyesület erélyes fellépésénk bizonyos sikere van 1907-ben, amennyiben sikerül a minisztert olyértelmű rendelet kiadására bírnia (79.029/1906.), »hogyminden iskola úgy, mint eddig, az ő rendes könyvkereskedőjénél szerezze be könyveit, illetveoly városokban, ahol könyvkereskedők vannak, a szülők szerezzék be az illető boltokban«. Hameggondoljuk, hogy az iskolai tankönyvárusítás elleni küzdelmünk ma is leköti legjobb erőinket és fájdalmasan megállapítjuk, hogy az újabb miniszteri rendeletek (39.996/1925. és 508. eln./1925) csak bizonyos fentartásokkal korlátozzák az oktatószemélyzetnek ezt az illegitim üzleti tevékenységét, akkor hálával kell megemlékeznünk az akkori miniszternek erélyes és világos rendeletéről, amelyet még kiegészít egy későbbi konkrét esetből kifolyólag ugyancsak egyesületünk fellépésére kiadott rendelete (147.116/1922), amelyben közli az egyesülettel, hogy az egyik állami elemi iskolaigazgatónak megtiltotta, hogy az iskolában tankönyveket árusítson. Tudtunkkal a közoktatásügyi miniszternek említett 1906. évi rendeletét sohasem helyezték hatályon kívül és ezért egyesületünk a most folyó nagy küzdelemben igyekezni fog ezt a rendeletet is érvényesíteni igazunk mellett, hogy végre a mai lehetetlen és gyilkos állapotok megszűnjenek.

A szortiment

Végig az egyesület ötvenéves történetén, minden panaszok és sérelmek között állandóan legérzékenyebbek és lehangosabbak a *szortiment panaszai*. Ez a kereskedelmi ág volt az, amelyre *Aigner Lajos* a megalakulás alkalmával mondott emlékezetes szavait értette: hogy tudniillik ezt még az ág is húzza. Természetes, hogy a szortiment nehéz helyzete és panaszai első pillanattól fogva arra késztették az egyesület vezetőségét, hogy komolyan felkutassa e panaszok forrásait és igyekezzék orvosolni a bajokat. Végre 1894-ben első ízben konkretizálják a szortiment bajainak és nehéz helyzetének okait, ebben a két pontban: kiadói részletüzlet, modern antikvariátus. Valóban el kell ismernünk, hogy a szortiment panasza teljesen jogos: a kiadói részletüzlet tömegesen veszi el a vásárlókat a szortimenttől, az úgynevezett antikvariátus pedig, amely akkoriban kezdett felvirágozni Magyarországon, olyan konkurenciát támasztott a szortimentnek, amely szinte kivédhetetlen volt. A szortiment főpanasza az, hogy a kiadók szállítanak az antikváriusoknak, akik pedig nem tagjai az egyesületnek. Ennek következménye az, hogy az antikváriusok az újdonságokból nagyobb tételt, nagyobb rabattal vesznek át és néha már másnap jóval olcsóbban adják az újdonságot a bolti árnál. És a szortimentnek összetett kezekkel kell néznie ezt a versenyt, miközben az újdonságok sorra a nyakán maradnak. Érthető, ha a hangulat az antikváriusok ellen rendkívül elkeseredett; 1900-ban és 1901-ben egyre hangosabb szóval követelik a szortimentereket, hogy szabályozni kell a kiadói üzlet és az antikvariátus viszonyát, sőt 1904-ben, mikor a szortiment védelme a legnagyobb hullámokat veti, az egyik bátor kartárs azzal a radikális indítvánnyal lép elő, hogy a kiadók az antikváriusoknak semmiféle újdonságot sem pénzért, sem hitelbe ne szállíthassanak. Ugyanekkor, a legizzóbb harc korában, felmerül a Magyar Szortiment Könyvkereskedők Szövetségének terve, valamint egy Főbizományosi és Leszámitoló Intézet alapításának a terve. A mozgalom oly nagy hullámokat vet, hogy 1904. május 22-én az ország összes könyvkereskedői értekezletet tartanak Budapesten és kimondják, hogy szükségesnek tartják a Magyarországi Könyvárusok Szövetségének a megalapítását, amelynek célja a szortimentet a sok oldalról fenyegető veszélyek ellen megvédeni. Ugyanekkor az országos egyesület választmánya megbízza *Franke Pált*, hogy igyekezzék a szortiment-kereskedők nevében konkrét indítványokat terjeszteni a kiadók elé aziránt, miként lehetne a magyar könyvkereskedőknek évről-évre súlyosbodó helyzetén segíteni, nevezetesen milyen eszközök lennének alkalmazandók a rabatt-viszonyok terén uralkodó állandó visszaélések megszüntetésére. *Franke Pál* e megbízatásának következménye az előbb említett május 22-iki értekezlet. A kérdés állandóan

napirenden van, a *Corviná*-ban egymást érik a sérelmekkel foglalkozó cikkek, végre is a lázas tanácskozás eredménye egy memorandum, amelyet az értekezletből kiküldött 6 tagú bizottság az országos egyesület elé terjeszt. Ennek a memorandumnak főbb pontjai: a rabattkérdés szabályozása, a vidéki és a budapesti viszontelárusítók ügye, a közvetlen kiadói szállítások korlátozása, a részletüzlet korlátozása.

Ebben a memorandumban nyíltan megmutatkoznak a bajok fő okai: a részletüzlet, az antikváriátus és rabattkérdés. Az 1905. évi közgyűlésen a titkári jelentés hangsúlyozza, hogy az egyesület külön bizottságot küldött ki a kérdés tanulmányozására, azonban ez a bizottság nem jutott konkrét eredményre. Hosszú évek óta mélyen gyökerező bajokról van szó, amelyeknek orvoslása rendkívül nehéz, mert bármely oldalról kezdik is meg a kérdések rendezését, mindenütt legyőzhetetlen akadályokba ütköznek. Végül is abban állapodnak meg, hogy érintkezésbe lépnek a kiadókkal s megtudják tőlük, mit várhatnak e panaszok tekintetében a kiadóságtól.

Ám minden kísérlet, amely a helyzetet orvosolni akarja, egyelőre kudarcot vall. Már 1906-ban tanácskozások folynak az antikváriusok egyesületének testületi belépéséről, azonban ezt az országos egyesület akkor még elutasítja, pedig sokan abban látták volna a bajok egyik orvosságát, ha a veszedelmes konkurenciát okozó antikváriusok is az egyesület fenhatósága alá kerültek volna. Továbbra is minden évi jelentés panaszkodik a szortiment helyzete miatt és szorgalmazza a bajok orvoslását, de kevés határozott lépés történik. 1908-ban újabb szabályzat készül a közönségnek nyújtható kedvezmények tárgyában; ez is állandó surlódás és állandó panaszok forrása egészen 1918-ig, amikor a közönséggel szemben mindennemű rabattot beszüntettek. Az 1909. és 1910., továbbá az 1913. év öröndetes javulást hozott: a titkári jelentés rámutat a szortiment helyzetének megerősödésére, a szortiment virágzására, és reményét fejezi ki a szortiment, szóval a magyar könyvkereskedelem szebb és boldogabb jövőjében. Valóban minden jel odamutatott, hogy a szortiment új és jobb kor felé indul. Ennek a javulásnak bizonyára egyik tényezője volt *Ferenczi Károlynak* az az indítványa, hogy a minimális rabatt a kiadók részéről 30%-ban állapíttassék meg. Az 1913. évi közgyűlés ezt az indítványt elfogadta s ez azóta is érvényben van. Ugyanezen a közgyűlésen *Dick Manó* az antikváriusok felvétele mellett kardoskodik. Abban az időben ez a két intézkedés talán elég is lett volna arra, hogy a szortiment helyzetén gyökeresen javítson. Ma már, mikor mindakettő megvalósult, újabb nehézségek és bajok jelentkeztek a régiek helyett s most a szortiment helyzete megint csak sivár és orvoslásra szorul. Csak egy mondattal kívánunk utalni rá, hogy az 1913-ban oly szép virágzásnak indult szortiment könyvkereskedelemnek igazán ma sem volna oka a panaszra, ha éppen virágzása kezdetén le nem csapott volna rá a világháború, amely előbb hihetetlenül fellendítette a szortiment forgalmát, azután pedig úgyszólván teljesen megsemmisítette.

Mindeddig egyik legfájóbb sérelme volt a szortimentnek az, midőn a minisztérium a népis-kolai ifjúsági könyvtárak berendezésénél a szortiment könyvkereskedést teljesen mellőzte s a könyvek szállítását a kiadóknak egy alkalmi egyesülésére bízta. *Ferenczi Károly* hozta szőnyegre ezt a kérdést 1904-ben, s akkor a választmány megbízta, hogy memorandumot szerkesszen, amelyben a minisztert megkéri, hogy a rendelésben a szortimentet, még pedig minden könyvtár székhelyén az odavaló szortimentet részesítse. A közgyűlésen is nagy hullá-mokat ver ez az ügy és széles vita után belenyugodtak ugyan a szortimenterek abba, hogy az alapfelszerelést a kiadói alkalmi egyesülés intézze, de kérvényt nyújtanak be a miniszterhez, hogy engedje meg, hogy az iskolák a további beszerzéseket a helyi könyvkereskedelem útján eszközölhessék.

Ma, amikor egyesületünk belső életének ismét egy hatalmas állami szállítás, az állami népkönyvtári szállítás az egyik legizgalmasabb problémája, tanulságos elgondolkoznunk ezen a régi analog eseten és elmélkednünk azon a régi bölcs mondáson, hogy semmi sem új a nap alatt.

A szortiment érdekében csak a legutóbbi időben történt egy igen jelentékeny lépés, és pedig a körzeti védelem kivívása. Ez a fontos eredmény az 1925. évi március 2-án hozott következő egyesületi határozatban nyert kifejezést: »A kiadói szakosztály tagjai kötelezettséget vállalnak arra, hogy a budai és pesti nagykörutakon belül és magukon ezeken a körutakon nem egyesületi tagoknak sem közvetlenül, sem közvetve nem szállítanak.« A kiadók e kötelezettségéből következik, hogy viszont a szortimenterek kötelezik magukat, hogy csak a könyvkiadó osztály tagjaitól vásárolnak könyveket. Ugyancsak 1926-ban fellépett az egyesület a könyvközvetítő ügynökök ellen, akiket arra igyekezett szorítani, hogy ők is csak egyesületi tagokkal lépjenek üzleti összeköttetésbe. Azonban, bár évtizedek óta az egyesület a legnagyobb eréllyel és komolysággal igyekszik orvosolni a szortiment sérelmeit, előrelátható, hogy e sérelmek vagy más újabb sérelmek, mindig meglesznek, ameddig különféle illegális vagy szervezetlen versenyyvállalkozások belegázolnak a legális szortiment életédekeibe.

A Corvina ötven éve

Mint említettük, az egyesület szaklapja, a *Corvina*, már két héttel az alakulás után megindult.

A *Corvinára* mint egyesületi orgánusra rendkívül nagy szükség volt, hiszen a magyar könyvkereskedelem szorosan vett szakügyeinek megvitatására és a hivatalos közlemények publikálására a napisajtó nem volt alkalmas. A *Corvina* mint szaklap kezdettől fogva a könyvkereskedelem egyetemes érdekeit szolgálta. Nagy súlyt vetett a kiadó és a szortimenterek közötti jó viszony ápolására és igyekezett a kettő közötti kapcsolatot mind szorosabbra fűzni. A *Corvina* szerkesztői tisztségének betöltése nem volt könnyű feladat. A közlésre beküldött cikkeket ugyanis abból a szempontból is meg kellett bírálni, vajjon nem sértik-e a szortimenterek vagy a kiadók egyetemességét. Ne feledjük, hogy a *Corvina* az egyesület lapja és tagjainak sorában mind a szortimenterek, mind a kiadók helyet foglaltak.

A *Corvina* első szerkesztője, *Aigner Lajos* egyesületi alelnök, nagy buzgalommal, felelőssége tudatában irányította a lap szellemi részét. Helyet adott a szakma érdekeit szolgáló minden közleménynek, ő maga pedig nagy hozzáértéssel és hivatása iránti szeretettel a szaktörténeti irodalmat kultiválta nemcsak a *Corviná*-ban hanem a saját kiadásában és szerkesztésében megjelenő »*Figyelő*« című irodalomtörténeti közlönyben is.

Lelkes és ernyedetlen munkatársa volt a lapnak *Sennovitz Adolf*. Rengeteg cikke jelent meg aktuális kérdésekről, megszívlelendő eszméket vetett fel, amelyek nem egy esetben hosszúra nyúló vitára adtak alkalmat. Testestül-lelkestül hivatásának élt, szerette pályáját és ha valamely ügyért síkraszállt és annak érdekében tollat fogott: remekelt. Nagyon gyakran agresszíven is fellépett, személyi támadással élére állította a dolgokat s ennek következménye mindig forrongás volt. De ilyenkor sem vezette gyűlölet vagy harag, ilyenkor is csak az lebegett szeme előtt, hogy a könyvkereskedelem ügyét előbbre vigye.

Sennovitz Adolf a magyar könyvkereskedelem minden fázisára vonatkozó emlékiratot is dolgozott ki az egyesületnek, melyért a választmány öt arany tiszteletdíjat szavazott meg.

Sennovitz Adolf nemcsak napi kérdésekkel, hanem elmélyedést, hangyaszorgalmat megkívánó kutatásokkal is foglalkozott. Tartalmas életrajzaival, melyek a *Magyar Könyvkereskedők Egyesülete Évkönyvében* jelentek meg, nemcsak az illető jelesünknek állított emléket, hanem a magyar könyvkereskedelem történetéhez is igen értékes adatokat szolgáltatott.

Az egyesület hivatalos lapja nagyban hozzájárult a könyvkereskedelem megmagyarosításához. Hiszen tudjuk, hogy az egyesület megalakulása előtt a magyar könyvkereskedelem teljesen a *Börsenverein* irányítása alatt működött, első számottevő kiadói és szortimenterei is

németek voltak és így a levelezés, a számlázás ezen a nyelven történt. A *Corviná*-nak és az egyesületnek érdeme, hogy ezeket és a szakkifejezéseket megmagyarosította.

Aigner (Abafi) Lajos 1878-tól 1894-ig viselte nehéz időkben nagy gonddal és hozzáértéssel szerkesztősége terheit. Utána *Petrik Géza* volt a szerkesztője 1895-től 1904-ig, s vele legérde-
mesebb kartársaink egyike jutott ebbe a díszes pozícióba. Tíz éves szerkesztősége a tevékeny munka ideje volt, különösen a *Magyar Könyvészet* kiadása szempontjából. Igaz, hogy a *Corvina* már 1879-ben megkezdte állandó rovatát: az újonnan megjelent magyar könyvek regisztrálását, amelyet első ízben *Makáry Gerő* vállalt magára. Azonban egy csapással tudományos színvonalra emelkedik a bibliográfia, mikor 1884-ben *Petrik Géza* veszi át annak szerkesztését.

1890-ben megindul az *egyesületi évkönyv*, amely a könyvészet mellett hasznos üzleti tudnivalókat, címtárakat stb. tartalmaz és rendszerint hozza egy-egy kiváló magyar könyvkereskedőnek vagy kiadónak életrajzát. Ez életrajzok javarésze a fáradhatatlan szorgalmú *Sennovitz Adolf*-tól származik, akinek munkássága nemcsak nagyarányú, hanem egyúttal úttörő és forrásértékű is a magyar könyvkereskedelem és ezzel a magyar művelődés történetére vonatkozólag. Ezt a kiválóan képzett, tudós könyvkereskedőt nem az anyagi érdek vezeti, hanem a lélek hajtja lelkes munkásságára. Önzetlensége legszebben megmutatkozik akkor, midőn 1902-ben néhány lelkes kartárs mozgalmat indít, hogy Sennovitz Adolf részére biztosítsák az anyagi függetlenséget, hogy teljesen tudományos munkásságának szentelhesse életét. Az intenció nemes: mentesíteni akarják az anyagi gondoktól és a kenyérkereséstől: azonban Sennovitz érzékenyen tiltakozik a terv ellen, veszélyeztetve látja függetlenségét és nem fogadja el a felajánlott évjáradékot. Továbbra is egyszerűen megmarad mindennapos munkakörében és hangyaszorgalommal dolgozik alapvető fontosságú munkáin. Mikor 1909-ben, 70 éves korában örökre lehunyta szemét, egyesületünk érezte, hogy egyik legértékesebb fiát veszítette el benne. Sajnos, a *Corvina* anyagi gondjai nem engedik, hogy az ő szellemében dolgozó ifjabb generációnak cikkei a szerkesztőség nagyobb terjedelemben hozza; tudjuk, hogy Sennovitz egyik kiváló utódjának számos kézírata vár kiadásra, melyek az egyesület történetével és kimagasló alakjaival foglalkoznak. Reméljük, hogy egyesületünk megerősödésével sikerülni fog a *Corviná*-t is bővíteni s részben történeti, részben szakmai cikkekké élnékelteni. Míg a régebbi évfolyamokban túlnyomóan a tudományos cikkek (a legkimagaslóbb *Aigner Lajos* dolgozata: *A könyvnyomdászat története*), addig később, különösen a 90-es évek óta inkább a szakmai cikkek kerülnek túlsúlyba és *Sennovitz Adolf* egymaga marad tudományos cikkeivel, amelyeket 1887-ben kezd meg nagyobb terjedelemben. Állandó rovata a *Corviná*-nak a könyvészet, amelyet *Makáry* és *Petrik* után *Gábor (Glück) Soma*, majd *Rényi Károly* szerkesztett. Legújabbban *dr. Gulyás Pál* múzeumi igazgatóőr a *Corvina* bibliográfiájának szerkesztője, míg a *Magyar Könyvészet*-et *Barcza Imre* szerkeszti. 1900-ban megjelent 15 évi könyvészet, amelyet az Akadémia 3000 koronával támogatott. Ma ott tartunk, hogy 1910-ig készen áll a *Magyar Könyvészet* az 1910-től 1919-ig terjedő könyvészet összeállítására pedig minden előmunkálát megtörtént.

Az egyesület egyik legfontosabb és legnemesebb feladatának tekinti a *Magyar Könyvészet* folytatólagos kiadását, amivel a magyar tudományos irodalomnak megbecsülhetetlen szolgálatot tesz. Egyúttal ezzel áldoz *Petrik Géza* emlékének, aki a magyar bibliográfia úttörője volt s aki olyan maradandó alkotásokat teremtett ezen a téren, amelyekhez csak a megfelelő német munkák foghatók.

A *Magyar Könyvészet*-nek nemcsak a könyvkereskedelem, hanem a tudományos világ szempontjából is igen nagy jelentősége volt. Mert a könyvészet kétségkívül az a tudomány, melynek kultiválása minden művelt nemzetnek legelső feladata. Annak a nemzetnek az irodalma, melynek nincs könyvésze, már eleve is holtnak tekinthető.

A korábbi kísérletek után az első számottevő könyvészeti munkát *Szabó Károly* »*Régi magyar könyvtár*« címen adta ki. Ez az értékes könyvészeti mű négy kötetből áll és a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg. Az első kötet az 1531-1711-ben megjelent magyar könyveket, a második kötet az 1473-1711-ben megjelent nem magyar nyelvű könyveket, míg a harmadik kötet első és második része a magyar szerzőktől külföldön 1480-1711-ben megjelent nem magyar nyelvű könyveket sorolja fel.

Szabó Károly munkáját *Petrik Géza* folytatta. Négy vaskos kötetben kiadta »*Magyarország bibliográfiája 1712-1860*« című művét, mely »Könyvészeti kimutatása a Magyarországon és hazánkra vonatkozólag megjelent nyomtatványoknak«. Ezt a művét azonban megelőzte a »*Magyar Könyvészet 1860-1875*« című műve, melyet 1885-ben a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete adott ki. Az 1876-1885-ig terjedő kötet összeállítását az egyesület *Kiszlíngstein Sándorra* bízta, míg az 1886-1900 és az 1901-1910-ig terjedő köteteket már ismét *Petrik Géza* szerkesztette. Könyvészeti rovatot nyitott az 1878-ban megindult *Corvina* is, melynek tökéletesítésén és teljessé tételén a rovat mindenkori szerkesztői nagy buzgalommal fáradoztak.

Az egyesület könyvészeti törekvéseit a Magyar Tudományos Akadémia anyagilag is támogatta, amennyiben a kötetek előállításának költségeinek egy részét minden alkalommal viselte.

Az 1712-1860 évek könyvészetét *Petrik Géza* a saját elhatározásából és a nagy ügy iránti lelkesedésből, tehát nem egyesületi megbízásból szerkesztette és a saját kiadásában is jelentette meg. Hogy ez a mű napvilágot láthatott, az akkori magyar kormánynak köszönhető, amely átlátta annak nemzeti szempontból is nagy fontosságát és *Petrik Gézának* három éven keresztül, míg a nagy mű elkészült, havi 50 forintot folyósított, hogy minden anyagi gondtól mentesen dolgozhasson.

A könyvészet megteremtését még az egyesület megalakítása és a *Corvina* megindítása előtt sürgette *Sennovitz Adolf*, ki 1876-ban a bécsi egyesület hivatalos lapjában, a *Buchhändler-Correspondenz*-ben kimerítő tanulmányban foglalkozott a könyvészet ügyével. Ez alkalommal *Szinnyey József* 1876. április 9-én ezt írja hozzá intézett levelében: »A becses könyvészeti cikkét a »*Buchhändler Correspondenz*«-ben elolvastam, igen érdekelt és közöltem Fraknóival; nagy örömmel fogadná azt és hasonló értekezést; nem ártana, ha azon cikkben minden hazánkat érdeklő katalógust felvenne«. 1877. május 18-án pedig *Fraknói Vilmos* a következőket írja: »Igen örülök, hogy szíves levele alkalmat nyújt Kegyednek örömet és elismerésem fejezni ki afelett, hogy buzgalommal és kitartással fáradozik bibliográfiai irodalmunk terén.«

Petrik Géza könyvészeti munkásságával elévülhetetlen érdemeket szerzett, melyeket talán az utókor nem is tud kellően értékelni, mert hiszen ma, amikor a magyar könyvészet alapja már megteremtődött, sokkal könnyebb azt időnként kiegészíteni.

Hogy milyen munkát végzett *Petrik Géza*, azt csak mi tudjuk, akik ismerjük a könyvészet mibenlétét. Ennél a munkánál úgyszólván semmiféle forrásművek nem állottak rendelkezésére. A szellemi élet elárvult gyermekeit, a könyveket fel kellett kutatnia, születésük, megjelenésük éveit csoportosítani és azután anyakönyvezni, illetve lajstromozni. Nem másoló munka, aminőnek talán látszik, hogy csak a könyv címlapjának szövegét lemásoljuk és megállapítjuk alakját és megnézzük, hány lapból áll! Ennél sokkal szélesebb körű tudást, sőt univerzális képzettséget kíván meg, mert nem elég, hogy a lajstromozott könyveket betűrendbe szedjük, de a könyvészetet, és ez a legnagyobb értéke, tudományos tárgymutatóval is el kell látni: a könyveket tartalom szerint osztályozni és a helyes szakhoz beosztani. Ennek volt *Petrik Géza* nagy mestere.

Könyvészeti törekvéseinket igazolja egy külföldi szaktekintély elismerése is, aki szerint »Magyarország büszke lehet arra, hogy egyikét bírja a legteljesebb nemzeti könyvészetnek az összes országok között.«

A könyvészet a szortimenternek felbecsülhetetlen és nélkülözhetetlen kézikönyve. Tanácsadója, útbaigazítója, a pálya kezdetén állónak pedig egyenesen tankönyve, melyet forgatnia kell mindaddig, míg az általános könyvészeti alapismereteket meg nem szerzi.

Petrik Géza után 1905. január 1-én *Wiesner J. Emil* vette át a *Corvina* szerkesztését és egészen 1919-ig viselte ezt a tisztséget. Wiesner J. Emil mint az egyesület főtitkára és a *Corvina* 15 éven át volt szerkesztője, maradandó érdemeket szerzett az egyesületi színvonal emelése körül különösen mindig magvas és érdekes titkári jelentéseivel. 1921-ben kartársainak hálás emlékezése kísérte sírjába.

Már a régebbi időben hangzottak el indítványok, hogy a *Corvina* hetenkint jelenjék meg. Azonban ezt csak a legutóbbi időkben sikerült megvalósítani. A kommun idején a szellemi termékek tanácsa a *Corviná-t* is lefoglalta a maga számára és nemcsak a régi vezetőséget, hanem a szerkesztőséget is eltávolította. Mikor az Egyesület 1919 decemberében megint folytatta a maga rendes működését, a közbizalom dr. *Szántó Andort* emelte a szerkesztői székbe. Dr. Szántó Andor, a *Révai Testvérek Irodalmi Intézet* vezérigazgatója, különösen a kiadói szakosztályban fejt ki értékes tevékenységet. Midőn az egyesületi házvétellel kapcsolatban megalakult a társasélet fejlesztésére és a fiatal generáció nevelésére oly fontos *Könyves Klub*, sikerült annak élére dr. *Szántó Andort* megnyerni, aki rendkívüli szervezőerejével és lekötelező modorával bizonyára hamarosan fel fogja virágoztatni a Könyves Klubot.

Dr. *Szántó Andornak* és a *Révai Testvérek Irodalmi Intézet-nek* különös hálával tartozik egyébként az Egyesület azért, hogy hosszú éveken át otthont adtak a központi irodának és a *Corvina* szerkesztőségének és kiadóhivatalának.

»Csak szorosan«

Az egyesület fennállásának első éveitől kezdve élénk érintkezést tartott fenn a fiatal generáció »Csak szorosan« nevű egyesületével, amelynek számos tagja lett később az egyesület ügyeinek lelkes és súlyos szavú harcosa. Az alkalmazottak egyesülete 1873-ban alakult és 1913-ban ülte meg fennállásának 40 éves évfordulóját. Az évforduló emlékére az egyesület történetét megírta *Kiszlíngstein Gusztáv*, az akkori alelnök. Könyve nemcsak a »Csak szorosan« egyesület, hanem egyesületünk történetére vonatkozólag is alapvető forrásmunka, főképp az 1898-tól 1913-ig terjedő évekre, mert az egyesület történetének első 25 évét *Sennovitz Adolf* ismertette az egyesület 1898-iki évkönyvében. A »Csak szorosan« rendszerint a legszebb harmóniában dolgozott együtt egyesületünkkel, amely mindig jóakarattal támogatta a fiatalok törekvéseit. 1901-ben megindul »Csak szorosan« címen lapjuk is, amelynek címe később »Magyar Könyvkereskedő«-re változott. Az egyesület működésének talán legkimagaslóbb eseménye a *könyvkereskedő szakiskola* megalapítása. Az anyaegyesület és főképp *Hoffmann Alfréd* támogatásával 1903 áprilisában csendes ünnepély keretében felavatták az iskolát. A fáradhatatlan szervezőnek, *Schäffer Jánosnak*, az akkori elnöknek, sikerült oly kiváló előadókat megnyernie, mint *Gaal Mózes*, *Rényi Károly*, *Wiesner J. Emil*, *Haraszi Károly* és *Führer Adolf*. Sajnos, ez az iskola, amely pedig komoly és érdemes munkát végzett, nem maradt fenn. A továbbképzés megkönnyítése céljából a *Csak szorosan* tagjai tankönyvet is szerkesztettek, melynek kinyomatására azonban nem került sor. Valószínűleg azon ok miatt, amely miatt az esti tanfolyamok is megszűntek: a fiatalság részvétlensége miatt. A két egyesület közötti harmóniát egy időben teljesen megzavarta a *Csak szorosan* kebelében

kialakult ellenzék, mely az egyesületnek szakszervezetté való átalakítására törekedett. A mozgalmat azonban a nagy egyesület akkori főtitkára, *Ranschburg Viktor*, mint ügyes diplomata, leszerelte.

1903-ban, a Magyar Könyvkereskedők Egyesülete huszonötéves évfordulója alkalmából a *Csak szorosan* üdvözlő feliratot intézett az egyesülethez, amelyet elsőnek *Láng Lajos* kereskedelemügyi m. kir. miniszter, a *Csak szorosan* díszelnöke írt alá.

Az ifjú nemzedéknek ez az egyesülete egészen az 1918. évi forradalomig működött. 1918-ban a könyvkereskedelmi alkalmazottak en bloc a szociáldemokrata párthoz tartozó Magyarországi Magántisztviselők Szövetsége grafikai csoportjához csatlakoztak, a régi szakegyesületet pedig megszüntették. Reméljük, hogy a most alapított *Könyves Klub*-nak sikerülni fog újra egyesületünk égisze alatt tömörítenie a fiatalságot és dolgoznia azokért az eszményi célokért, amelyekért a »*Csak szorosan*« több mint 40 évi fennállása alatt valóban oly sokat tett.

Az egyesület társadalmi munkája

Egyesületünk mindig élénk figyelemmel kísérte a könyvkereskedői életnek s a magyar szellemi életnek kimagasló aktuális jelenségeit. Mindig ott volt, ahol az érdemet jutalmazni kellett, ahol valamely hazafias tüntetésben dokumentálni kellett a nemzeti és kulturális összetartozandóságot. Már az első évben megünnepli *Valentin Károly* jubileumát. 1893-ban komoly és lelkes előkészületeket tesz a millénium megünneplésére. *Révai Ödön* indítványára lelkesen részt vesz *Jókai Mór 50 éves jubileumán*, 1902-ben a nemzettel együtt ünnepli *Kossuth születésének 100 éves fordulóját*, 1904-ben együtt sír a magyar irodalommal *Jókai halálán*. 1896-ban fényesen szerepel az ezredéves könyvkiállításon, ahol különösen a *Franklin Társulat* és az *Athenaeum* kiállítása kelt megérdemelt feltűnést, amint a *Corvina* egykorú lelkes cikkeiből megállapíthatjuk. 1899-ben résztvesz a *Petőfi halálának 50 éves fordulóján* rendezett emlékünnepevényen, a következő évben *Munkácsy temetésén*, 1901-ben pedig az országos *Vörösmarty ünnepélyen*. Képviselteti magát *Emich Gusztáv*val a mainzi *Gutenberg-ünnepélyen* 1900-ban és ugyanabban az évben egyes tagjai révén szerepel a párizsi világkiállításon, amelynek szervezése körül *dr. Gerő Lajos* szerzett maradandó érdemeket. Ennek a kiállításnak kimagasló eseménye, hogy a *Révai Testvérek Irodalmi Intézet* megnyerte a Grand Prix-t Jókai műveinek nemzeti díszkiadásáért, amilyennel, a bírálók szerint is, egyetlen nemzet sem dicsekedhetik. 1907-ben résztvesz az egyesület a bécsi *Österreichisch-Ungarischer Buchhändler Verein* 100 éves jubileumán. Később is állandóan figyelemmel kíséri a nevezetes irodalmi és társadalmi eseményeket s mint a nemzeti kultúra jelentékeny tényezője, minden alkalommal hallatja szavát. Ugyancsak a legutóbbi időkben is állandóan figyelemmel kíséri egyes tagjainak örömeit s így 1923-ban bensőségesen ünnepelte a *Szent István Társulat* jubileumát, 1925-ben pedig részt vett egyik legtekintélyesebb vidéki könyvkereskedésnek: a *Klöckner* cégnek jubileumán.

Az utolsó évek

Ha az egyesület történetét az ötven esztendő távolából áttekintjük, észrevesszük, hogy bizonyos problémák állandósága mellett, a haladó élettel folytonosan új és új problémák vetődnek fel és csak az egyesület életképességét dicséri, hogy mindig kiváló érzékkel tudott alkalmazkodni az új idők új szükségleteihez. Lehetetlen észre nem vennünk, hogy bizonyos problémák az évtizedek folyamán állandók maradnak s máig sem kerültek megoldásra, ennek oka azon-

ban nem az egyesület tehetetlenségében vagy a jóakarat hiányában, hanem inkább maguknak a problémáknak természetében keresendő. Vannak problémák, amelyek sohasem oldhatók meg, és vannak problémák, amelyeket minden generáció megold valamiképpen a viszonyoknak, a maga szükségletének megfelelően. Viszont vannak olyan problémák, amelyeket előrelátó őseink már évtizedekkel ezelőtt felvetettek, amelyeknek azonban évtizedes érésre volt szükségük, míg kielégítő módon megoldhatta őket egy következő nemzedék.

Az örök problémák között szerepel hosszú ideig az a kérdés, hogy *kik lehetnek az egyesület tagjai*. Nagyjában már az első években kialakul az a gyakorlat, hogy a felvételnek két fő feltétele van: egyik a szakképzettség, a másik, hogy a felvételt kérőnek cége törvényszékiileg be legyen jegyezve. Évek hosszú során át folyik azután a vita arról, hogy ki tekinthető szakképzett könyvkereskedőnek. A legutóbbi időkben az a nézet volt túlsúlyban, hogy nem okvetlenül elengedhetetlen feltétel az inaskodás és a segédi működés, hanem hogy a magas intelligencia ezekkel egyenlő értékű biztosítékot nyújt arra, hogy valaki a karnak használható tagjává válhasson. Ma az alapszabályok rendelkezései szerint az egyesület a könyvkereskedő tagoktól szigorúan megköveteli a szabályszerű szakmai kiképzést. 1893-ban, sőt 1917-ben is még komoly egyesületi tagok mellett kardoskodtak, hogy nem tanult könyvkereskedő is lehessen egyesületi tag.

Hosszú ideig égető kérdése volt az egyesületi életnek a *könyvkereskedői segélyalap* megteremtése. Először 1885-ben merül fel, a következő évben *Sennovitz Adolf* kardoskodik mellette. Az 1887. évi közgyűlésen a segélyegylet alapszabályait már előterjesztik és elfogadják. Egyúttal pedig megalakítják a segélyegylet tisztikarát. 1893-ban megalkotja az egyesület a segélypénztári szabályzatot s 1919-ben a segélyalapot »*Magyar könyvkereskedők Benkő Gyula segélypénztárának*« nevezik el.

Már régebben elhangzott egy indítvány az egyesületben kiadói szakosztály alapítása iránt; az indítvány abból a helyes megfontolásból indult ki, hogy a kiadói és szortimenter-érdekek bizonyos tekintetben ellentétesek, bár a két szakma szorosan kiegészíti és feltételezi egymást és egymás nélkül nem élhet meg. Ez az indítvány akkor nyomtalanul hangzik el. 1886-ban teszi meg *Révay Mór János* nagyjelentőségű indítványát, hogy az összes rokonszalmák tömöríttessenek az egyesületben. Gyakorlati eredménye egyelőre ennek sincs. Csak 1895-ben jelentkeznek a zeneműkereskedők azzal a kérelemmel, hogy testületileg beléphessenek az egyesületbe. Ezt a mozgalmat, amelyet akkoriban *Dunkel Norbert* kezdeményezett, az egyesület nem honorálta: a zeneműkereskedőket kérelmükkel elutasította. 1919-ben beléptek ugyan az egyesületbe, de 1927-ben újból kiváltak.

Itt emlékezünk meg *Révay Mór János* egy másik nagyjelentőségű indítványáról, amely a kolportázs-üzlet megrendszabályozására vonatkozik. Ennek az indítványnak sikere 1893-ban érlelődött meg, mikor a minisztérium éppen az egyesület által felvetett alapelvek értelmében részletes rendeletben szabályozta a kolportázsügyet.

Az egyesület kifelé, hatóságokkal és intézményekkel szemben mindig kellő súllyal igyekezett képviselni a kari érdekeket. Ez vezette akkor, midőn már 1881 óta foglalkozott azzal a gondolattal, hogy testületileg belép a németországi Börsenvereinbe.

A német könyvkereskedelem, amely már a XV. században fejlődött ki, a XVIII. század közepén mégis csak alig száz olyan könyvkereskedőt számlált, aki a lipcei és frankfurti vásárokat rendszeren látogatta. A zöme távortartotta magát és így a rendszeres könyvkereskedelem kiépítése és a kiadók és könyvkereskedők közötti viszony általános szabályozása lehetetlen volt. Sokan ezt az állapotot kihasználták és olyan működést fejtettek ki, amely a könyvkereskedelem fejlődésére kétségkívül hátrányos volt. Egész működésük csalárdságon alapult. A közönséget állandóan hangzatos, sokatigérő prospektusokkal megtévesztették, a kiadókat

megkárosították, egyszóval: a szédelgések napirenden voltak és annyira elfajultak, hogy a könyvkereskedelem süllyedését idézték elő.

Ezt látva, egy hivatását szerető, lelkes lipcsei könyvkereskedő, *Reich Jeromos* szükségét érezte, hogy mozgalom indíttassék rendesebb, szolidabb állapotok megteremtésére. Sok küzdelem után sikerült egy általános könyvkereskedői egyesületet létrehozni, mely 1765-ben alakult meg, de fentartó lelkének 1787-ben bekövetkezett halálával feloszlott. A felélesztett eszme, az elkerülhetetlen önvédelem ösztöne azonban új egyesületnek adott létet, mely Reich nyomdokain haladva a német könyvkereskedelemnek gyökeres reformját tűzte ki céljául. E második egyesület: a *Börsenverein* 1825-ben alakult Lipcsében *Horváth Károly Keresztély* potsdami tekintélyes könyvkereskedő hathatós közreműködésével, minek jutalmául őt választották meg a *Börsenverein* elnökévé. Az újjászervezés a német könyvkereskedelmet csakhamar felvirágoztatta és a *Börsenverein*, mint hatalmas intézmény, irányítója lett az ausztriai és magyar könyvkereskedelemnek is. 1835-ben már öt magyarországi tagja is volt a *Börsenvereinek*, mely szám 1839-ben már kilencre szaporodott, de újabb szaporulatról a *Börsenverein* hivatalos közléseiben 1860-ig semmiféle feljegyzést nem találunk.

A *Börsenverein* által megalkotott szokásjog a magyar könyvkereskedelemben is éreztette hatását, de minthogy hiányzott a közvetlen irányító erő, csak kevesen respektálták, főleg azok a könyvkereskedők vetették magukat alá, akik Németországból vándoroltak be és itt telepedtek le.

A *Börsenverein*, megalakulásával egyidejűleg »*Börsenblatt für den deutschen Buchhandel*« címen hivatalos lapot is indított. Ezt a magyar könyvkereskedők is számtalan esetben igénybevétték ügyes-bajos dolgaik elpanaszolására és üzleti hirdetéseik közzétételére. Így a *Börsenblatt* 1840-iki évfolyamában találunk egy igen érdekes cikket *Benczur József eperjesi könyvkereskedőtől*. Ebben a cikkben a magyar tudós társaság és a magyar könyvkereskedelem közötti viszonyt ismerteti, a cikknek a konklúziója azonban az, hogy a társaság az általa kiadott kiadványokat nem szállítja a szokásos könyvkereskedői rabattal. Az 1842-iki évfolyamban ismét *Benczur József* száll síkra a magyar könyvkereskedelem védelmében. Az 1844-iki évfolyam a hivatalos részben *Emich Gusztáv* pesti könyvkereskedő harácsolási (Schleuderei) ügyével foglalkozik.

A *Börsenverein* 1847. május 2-án tartott választmányi ülésén a magyarországi könyvkereskedelmet is érintő határozatot hozott, a »Haftpflicht« egyezmény elfogadásával. Ennek az egyezménynek kötelezővé tétele hosszú polémiára adott alkalmat, pro és kontra vélemények hangzottak el de egységes állásfoglalás még sem alakult ki. Mint kuriózumot megemlíthjük, hogy az egyezményt a magyarországi könyvkereskedők közül egyedül *Hagen Károly kassai könyvkereskedő* írta alá, valószínűleg csak azért, mert nem volt tisztában az egyezmény intencióival.

1848-ban a magyarországi, de különösen a pesti könyvkereskedőket súlyos csapás érte. A pénz-kalamitás és a Kossuth-bankók elértéktelenedése következtében nem tudták kötelezettségeiket teljesíteni és emiatt a pesti könyvkereskedők május 15-én cirkulárisban fordultak a *Börsenverein*-hez, amelyben vázolták helyzetüket és moratóriumot kértek a H. V. egyenlegek kiegyenlítésére, és a valutaárfolyam mérsékelt kulcs szerint való számítására. Ez volt az a híres *pesti cirkuláris* (*Zur Messzahlung 1848*), amelyet kilenc pesti cég írt alá. Emiatt a cirkuláris miatt a magyarországi könyvkereskedők sok támadásnak voltak kitéve, a német kiadók nagy része, nem törődve a magyarországi helyzettel, rideg álláspontra helyezkedett, teljes mértékben elzárkózott a méltányos kérelem teljesítése elől, úgy, hogy a végén ezt az álláspontot a *Börsenverein* is magáévá tette és erélyes határozatban követelte a cirkuláris visszavonását.

1859-től kezdve a magyarországi könyvkereskedők egyre gyéribben keresték fel a *Börsenblatt*-ot hivatalos és nem hivatalos közleményeikkel, mert ebben az évben indult meg Bécsben az Ausztriai Könyvkereskedői Egyesület hivatalos lapja a »*Buchhändler Correspondenz*«, és a magyar könyvkereskedők a bécsi egyesülettel léptek szorosabb viszonyba. 1904-ben dr. *Ranschburg Nándor* egyesületi ügyész részletes tervezetet dolgozott ki egyesületünknek a bécsi és lipcsei egyletekhez való viszonyára vonatkozólag. Tudjuk, hogy a *Börsenverein*-nel való szorosabb együttműködés, illetőleg a szerves csatlakozás csak a legutóbbi években valósult meg.

1904-ben megalakul az *Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés* és egyesületünket is felszólítja a belépésre és arra, hogy az új tömörülésben képviseltesse magát. Egyesületünk eleget tesz a felszólításnak, mintahogy már addig is szorosan együttműködött a többi szakmai egyesülésekkel minden olyan kérdésben, amelyek az általános kereskedelmi forgalom szabályozására vonatkoztak. Így már 1900-ban hallatja az egyesület súlyos szavát a *szerzői jogvédelemmel kapcsolatos kérdések* rendezése körül és ugyanabban az évben erőteljes mozgalmat indít a részletüzletekre vonatkozó miniszteri rendeletterv ügyében. Ugyancsak 1900-ban aratja az egyesület egyik legnagyobb sikerét akkor, amikor hivatalos felszólításra szakvéleményt ad a tisztességtelen versenyről szóló törvényjavaslat ügyében.

A háború az egyesületi életben is élénken éreztette hatását. Elegendő annyit említenünk, hogy 1913. november 23-ika óta 1918. július 21-ig nem volt közgyűlés, s így az egyesületi élet meglehetősen pangott. A tagokat részben a harctéri szolgálat, részben az általános megélhetési gondok gátolták az egyesületi működésben. Azonban a vezetőség annál lázasabban dolgozott. A háború folytán mérhetetlenül megnövekedett olvasásvágy roppant feladatokat rótt a könyvkereskedelemlre. Az egyesület tagjai háborús adományokat gyűjtöttek, több mint 200.000 kötet könyvet juttattak a sebesülteknek s maga az egyesület mingyárt a háború második évében 10.000 korona hadikölcsönt jegyzett. Csakhamar éreztette hatását a kiadóságra és szortimentre egyaránt az olvasási láz, amely a forgalmat hihetetlenül megnövelte, bár meg kell állapítanunk, hogy a forgalom révén elért haszon korántsem volt olyan méretű, mint más kereskedelmi ágakban, mert a könyvnek az ára az inflációk folyamán állandóan a legkonzervatívabbnak mutatkozott. Mikor aztán a háború után, különösen pedig 1923-ban az infláció hullámai elöntötték hazánkat, az egyesület emberfeletti munkát végzett a külfölddel való forgalom sima lebonyolítása és a deviza-kiutalások szabályozása körül. Itt mutatkozott meg legélénkebben, hogy az egyesület valóban fontos, tagjainak létérdekeibe vágó missziót teljesít.

A kommün megszüntette az egyesületet, elvette a *Corviná*-t, azonban meglegéddel említhetjük, hogy a Szellemi Termékek Bizottságának *Corviná-ja nem a mi Corvinánk volt*: szinte egyakarattal távoltartotta magát tőle mindenki, akinek súlya és szava volt az egyesületben és ha mégis szót emelt hasábjain egy-egy tekintélyesebb kartársunk, azt csak azért tette, hogy ellenvéleményét kifejtse. Szerencsére ez a lidércnyomás csak rövid ideig tartott. Utána az egyesület és a szaklap, megfogya bár, de töretlenül és fiatalos erővel állott újra talpra. Új emberek kerültek az egyesület vezetőségébe és kétszeres buzgalommal fáradoztak, hogy átmentsék a jövőbe a multnak ezt a jól bevált és nélkülözhetetlen intézményét. A vezetőség energiájának köszönhető, hogy hosszú huzavona után sikerült az egyesületnek elkobzott vagyonát visszaszerezni.

A lázas munka évei kezdődnek most. Megalakulnak a szakosztályok, miután a fúzió megtörtént, csakhamar elkészül a választott bírósági eljárás szabályzata. 1922-ben az egyesület fontos munkát végez a póstatarifa megállapítása körül, 1923-ban újjászervezi az egyesületi adminisztrációt és hála a *Révai Testvérek Irodalmi Intézet* előzékenységének, központi irodája ideiglenes otthont nyer a nevezett intézet épületében, ahol egész 1927 novemberéig működött. 1925-ben fontos sikert könyvelhet el az egyesület, amennyiben *Klebsberg* kultuszminiszter

elrendeli, még pedig kifejezetten egyesületünk könyvkereskedői szakosztályának kérésére, hogy a Gyűjtemény Egyetem kötelékébe tartozó intézetek könyvtárai könyvvásárlásaikat az Országos Bibliográfiai Központ kikapcsolásával közvetlenül könyvkereskedői úton eszközölhessék.

1926-ban megalakul a paritásos ad-hoc bizottság a könyvkereskedői és könyvkiadói szakosztály egyenlő számú tagjaiból. Ez az intézmény kitűnően bevált és kiválóan alkalmas arra, hogy az időnkint mutatkozó surlódásokat és ellentéteket letompítsa.

Az 1926-ik év szép napokat hozott egyesületünkre, midőn a német *Börsenverein* tagjai napokon át egyesületünk vendégei voltak. Ez alkalommal a német kartársak megismerték intézményeinket, egyesületünk és a magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem tiszteletre méltó munkáját és nyugodt önérzettel elmondhatjuk, hogy látogatásuk értékes propaganda volt szellemi életünk megismertetése és hírneve érdekében.

Az egyesületi ház

Egyike azoknak a problémáknak, amelyek már a legrégibb időkben felvetődtek: az *egyesületi otthon* ügye. Első ízben 1886-ban hangzik el a kívánság, hogy otthont teremtsenek az egyesületnek. Ez is egyike volt azoknak a kérdéseknek, amelyek évtizedekig lappangtak és érlelődtek, míg végre megvalósulhattak. *Németh Józsefnek* kellett az élre kerülnie, hogy férfias elszántsággal és akaraterővel kezébe vegye az ügyet és megvalósítsa. Abban a szózatban, amellyel az egyesület tagjaihoz fordul az egyesület otthonának megteremtése érdekében, benne izzik vérbeli könyvkereskedői lelke és egyuttal tüzes hazafisága. Hangoztatja, hogy ez a ház újabb bástyája lesz a magyar kulturfölénynek, vára a magyar közéletben oly fontos és irányító szerepet betöltő magyar könyvkiadásnak és könyvkereskedelemnek, meleg otthona az egyesületi életnek, hajléka a szakkönyvtárnak és a magyar könyvmúzeumnak, székhelye az egyesületi irodának s egyuttal otthona a megalapítandó Könyves Klubnak. Feledhetetlen szakosztályi elnökünknek ezek a szavai nemcsak a jelen nemzedéket lelkesítik, hanem egyuttal ragyogó perspektívát nyitnak a jövőre is.

Eszmáját, amelyért egész lelkével égett és harcolt, halála után alig néhány hónapra valóra váltotta az egyesület. Megvette a Magyar ucca 50. számú egyemeletes házat, amelyet a korszerű igényeknek és céljainak megfelelően átalakíttatott és amennyiben immár csakugyan otthonra lelt nemcsak a központi iroda és a szakkönyvtár, hanem az időközben megvalósult *Könyves Klub* is. Idézzük a *Corvina* szavait, melyekkel a házvételt bejelenti: »Egyesületünk életében ezzel a házvétellel jelentős fordulat következett be. Mindeddig kénytelenek voltunk mások szívességét igénybevenni; központi irodánk csak vendég volt, könyvtárunk, irattárunk becsomagolva hever, tagjaink kávéházakban kénytelenek barátságos összejöveteleiket megtartani. Nem volt otthonunk. Most mindez egy csapásra megváltozik«

»Az anyagi nehézségeken vállvetett munkával győzedelmeskedni fogunk. Ebben a magunkra vállalt kemény munkában két gondolat lelkesít bennünket. Az egyik boldogult szakosztályi elnökünk, *Németh József* nemes emlékezete, az az eszme, amelyért oly lelkesen fáradozott s amelyet szent örökségül ránk hagyott. A fogadalmat, amelyet sírjánál tettünk, hogy a kezéből kihullott lobogót felemeljük és diadalra visszük, íme, megtartottuk! Szenteljünk e felemelő pillanatban egy kegyes gondolatot nemes emlékének, fáradhatatlan és önzetlen munkában kilobbant életének, amelynek ércnél maradandóbb emléke lesz ez a ház.«

»De az a ház nemcsak emlékmű, hanem egyuttal szimbólum, - és ez a másik gondolat, amely továbbra is acélozza erőnket - szimbóluma a magyar könyvkiadás és könyvkereskedelem egységének s nagyravivatottságának. Ez a ház összekötő kapocs, mely egyesít mindnyájunkat,

kemény mag, amely köré törekvéseink, eszméink, terveink kristályosodnak, gyújtópont, amelyben lángra lobbannak majd a rejtett szikrák és e láng a magyar kultúra oltárán fog újabb és újabb tüzeket éleszteni. A szakma fellegvára ez a ház s egyúttal mindnyájunk otthona, amelyben egyrészt állandó eszmecserék során felvetődnek és tisztázódnak hivatásunk nagy kérdései, másrészt a személyes érintkezés, a családi és baráti összejövetelek révén számos súrlódási felület lekopik s emberi, meleg vonzalom és baráti, igaz szolidaritás fakad százaknak lelkében.«

»És mindeme gondolatainknak ragyogó koronája az a felemelő és magasztos érzés, hogy ez a ház még nemzedékeknek lesz otthona, hosszú évtizedeken át lesz még a szakma fellegvára. Valóban, mi javarészből a terheit fogjuk elsősorban érezni; a mi generációnkra ráillik a »Sic vos non vobis...«. De utódaink már ebben növekednek fel s élvezni fogják ezernyi áldását. Minket pedig boldogít az az érzés, hogy ezzel a korszakos eseménnyel ünnepelhetjük egyesületünk 50 éves fennállását és mint honszerző hősök még egy pillantást vethetünk az ígért földjére a szebb jövő felé.«

»Álljon tehát a ház s éljen benne a szellem, amely megszerezte.«

(Tanulmányomhoz az adatokat részben a »Corvina« évfolyamaiból, részben az egyesület vezető tagjaitól és *Steinhof*er Károly úrtól szereztem. *Dr. R. J.*)

**A MAGYAR KÖNYVKIADÓK ÉS KÖNYVKERESKEDŐK
ORSZÁGOS EGYESÜLETE
TAGJAINAK NÉVSORA
1927. NOVEMBER 1-ÉN**

I. A könyvkiadói szakosztály tagjai:

»Amicus« könyvkiadó.
Apolló könyvkiadó rt.
Athenaeum rt.
Béta irodalmi rt
Csáthy Ferenc rt., Debrecen.
Dante könyvkiadó.
Dick Manó.
Eggenberger-féle könyvkiadó (Rényi K.)
Eligius (dr. Miklós Elemérné).
Eisler G.
Fővárosi könyvkiadó rt.
Franklin Társulat rt.
Genius könyvkiadó rt.
Grill Károly könyvkiadó.
Hajnal könyvkiadóvállalat.
Hegedűs és Sándor rt.
Kner Izidor, Gyoma.
Kókai Lajos.
Könyves Kálmán rt.
Központi Sajtóvállalat rt.
Kultúra könyvkiadó.
Kir. Magy. Egyetemi nyomda.
Lantos A. rt.
Légrády Testvérek.
Lingua könyvkiadó rt.
Magyar Földrajzi Intézet rt.
Mai Henrik és fia.
Natura könyvkiadó vállalat.
Németh József.
Nova irodalmi intézet rt.
»Nyugat« kiadó és irodalmi rt.
Pallas könyvkiadó rt.
Pantheon irodalmi intézet rt.
Pátria irodalmi és nyomdai rt.
Petőfi irodalmi vállalat.
Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek).
Révai Testvérek irodalmi intézet rt.
Rózsavölgyi és Társa.
Rozsnyai Károly.
Singer és Wolfner rt.
Stádium sajtóvállalat rt.

Stephaneum nyomda és könyvkiadó Szent István Társulat rt.
Tevan nyomda és könyvkiadóvállalat, Békéscsaba.
Világirodalom kiadóvállalat.

II. A budapesti könyvkereskedői szakosztály tagjai:

Aczél Testvérek.
Adler Sándor.
Adler S. fiókja, Nagytétény.
Adorján Testvérek.
Adria könyvkereskedés.
Általános beszerzési és szállítási rt.
Angerbauer Rudolf (»Könyvmoly«).
»Apolló« könyvkereskedés.
»Az Est« lapkiadó rt.
»Az Est« fióküzlet.
Balogh Béla, Pestújhely.
Balogh Nándor, Pesterzsébet.
Bányai Sándor.
Bartos könyvkereskedés.
Becső Zoltán.
Bergsmann Artúr Utóda.
Bethlen Gábor rt. könyvker.
Borosa Ferenc.
»Comptoir«.
Csáthy F. rt. fiók.
Cziffer János.
Danielis Ágoston.
Darvas Dezső, Kispest.
Darvas Lajos.
Dick Manó.
Dénes József, Sashalom.
Eggenberger-féle könyvkereskedés (Rényi Károly).
Ehrenfeld Miksa.
Farágó Zsigmond.
Ferenczy Dezső, Pestújhely,
Fischer Sándor.
Fischhof Henrik, Kispest.
Franklin-Társulat könyvkereskedése.
Fray Ede.
Friedler Valéria (Wiesinger A. utóda).
Gabos Adolf.
Galantai Gyula.
Galantai Hermina.
Gesmey István.
Grill-féle könyvkereskedés.
Győző Andor.
Hamrák Károly.
Hangya könyvosztálya.

Harmos László és Társa.
Havas Ferenc.
Hungária Könyvnyomda (Thienschmidt E.), Kispest.
Huszár Aurélné.
Jozsits Gyula, Pestszentlőrinc.
Katz Gusztáv.
Kaufmann Ábrahám és Társa.
Kempfner Sándor.
Kilián Frigyes utóda.
Kiss Adolf »Könyvbarát«.
Kir. Magy. Egyetemi Nyomda.
Klein Henrik.
Klein Sándor.
Kohn Béla.
Kohn Emil.
Ifj. Kohn Testvérek.
Kókai Lajos.
Komáromy Károly.
Komáromy Károly fiók.
»Korda« ipari és keresk. rt.
Koródi Mihály.
Kovács József.
Könyvkereskedő rt.
Központi Antikvárium és könyvkereskedés.
Kramer könyvkereskedés.
Krucsay József.
Kubin József.
Kultúra könyvkereskedés.
Kun Margit.
Lampel R. könyvkereskedő rt.
Landau József.
Dr. Langer Norbertné.
Lantos rt.
Lauffer Tivadar.
Lengyel Hugó.
Léderer István.
Légrády Testvérek.
Lipcsey Kálmán.
Literaria rt.
Löblovitz Andor.
Löblovitz Zsigmond.
Lukács kölcsönkönyvt. és könyvkereskedés.
Luther Társaság.
Magyar Géniuszt rt.
Magyar Jenő.
Magyar Köztisztviselők Fogy. Term. és Értékesítő Szöv. könyvosztálya.
Mai Henrik és fia.
Martos Adolf.
Matkovich Aladár, Pesterzsébet.
Matkovich Vilma, Pesterzsébet.

»Mentor« könyvkereskedés.
Minta-antikvárium (Székely Albert).
Missziósbolt.
Molnár Imre.
Müller Dávid és Társa.
Müller Izidor.
Nádor Kálmán.
Nágel Sándor.
Németh József.
Németh József fiókja.
Nemzeti Antikvárium, Adler S. és Társa.
»Népszava« könyvkereskedés.
Neumann Benjámin.
Novák Rudolf és Társa.
Novák Rudolf és Társa fiókja.
November Ignácné, Kispest.
Palladis könyvker. rt.
Paszternák F.
Pestalozzi (Ferenc Dávid).
Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek).
Pfeifer Manó.
Politzer Zsigmond és Fia.
Ranschburg Gusztáv.
Ráth Mór.
Révai Testvérek »Universitas« könyvesbolt.
Rimmer Gyula.
Rónai Miksa.
Rosenfeld Farkas.
Rózsavölgyi és Társa.
Rózsavölgyi és Társa fióküzlet.
Rozsnyai Károly.
Ruzsicska Olga.
Schenk Ferenc.
Schimkó Gyula.
Schinkovits Lajos, Újpest.
Schlesinger József.
Scholtz Testvérek.
Sinnreich Zsigmond.
Singer és Wolfner rt.
Somló Béla.
Sonnenfeld Adolf.
Stádium Sajtóvállalat rt. könyvkereskedése.
»Standard« könyvterjesztő vállalat.
Steger János.
Steinitz Gábor.
Stemmer Ödön.
»Studium« könyvkereskedés.
Szent István Társulat rt.
»Széchenyi« könyvkereskedés.
»Széchenyi« könyvkeresk. fiókja.

Dr. Székely Hugóné.
Szigeti József.
Színházi Élet.
Szórády Ferenc.
Szórády Ferenc fiókja.
Szökey Rezső, Kispest.
Szöllősi Zsigmond.
»Technika« könyvkereskedés rt.
Tisza Testvérek.
Tisztviselőtelepi könyvkereskedés.
Toldi Lajos.
Tolnai Flóra.
Tolnai Klára.
Tuba János, Rákosszentmihály.
Tuba János fiókja, Sashalom.
Vadász Lipót.
Dr. Vajna György és Társa.
Varga Ármin.
Vig Emil.
Virág Sándor.
Weisz Berthold, Újpest.
Weismayer Ella.
Wellisch Miksa.
Wellisch Miksa fióküzlete.
Wiesinger Jenő.

III. A vidéki könyvkereskedői szakosztály tagjai:

Abaujszántó. Forgács Lajos.
Abony. Bata Sándor, Járdány Gyula, Poberay Istvánné.
Alsólendva. Balkányi Ernő.
Aszód. Löwy Andor, Töpfer Béla.
Baja. Csermák és Schwéger, Kollár A., Új Élet nyomda rt., Ifj. Wagner Antal.
Balatonfüred. Balatonfüredi nyomda rt.
Balassagyarmat. Deutsch Manó, Kondor Sándor, Szent István Társulat, Székely Samu, Wertheimer Zsigmond.
Békés. Végh Lajos.
Békéscsaba. Belenta Albert, Gesmey Soma, dr. Gyöngyösi János, Körösvidék rt., Szilágyi József »Kultúra«
Berettyóújfalu. Kéry és Tsa.
Bicske. Lichtenstein Mór.
Bonyhád. Raubitschek Izor.
Budaörs. Klein Mór, Sugár István.
Cegléd. Sárík Gyula, Sebők Béla, Szent István-Társulat.
Cellőmölke. Szagán János.
Csongrád. Bozó és Juszti.

Csorna. Martincsevics Károly, Csornai nyomda (Neumann Mór).
Debrecen. Aczél Henrik, Alföldi könyvkereskedés, Antalfy József, Csáthy Ferenc rt., Csillag Artúr, »Csokonay« könyvkereskedés, Gárdos József, Harmathy Pál, Hegedüs és Sándor rt., Méliusz-könyvkereskedés, Springer József, Szabó István.
Derecske. Perné Leóné.
Dombóvár. László Vilma, Moósz Alajos, Rechnitz Sándor.
Dorog. Dudás Ödön.
Eger. Egri ker. sajtószövetkezet, Engländer Adolf, Kultúra könyvkereskedés.
Esztergom. Buzárovits Gusztáv, Tatarek József, Tábor Sz. utóda.
Gödöllő. Heiszler Ferenc.
Gyoma. Nádudvary Mihály, Végh Béla.
Gyöngyös. Adler Zsigmond utóda, Gyöngyösi könyvnyomda rt., Várady Miklós, Szabó János, Szenes Vilmos.
Győr. Braun J. Félix, Ehrenthal Lajos és Társa, Pohárnik Pál, Polgár Bertalan utódai Ovenden és Schaffer, Raáb István »Pannonia«, Rösler Károly, Szilágyi Sándor, Tóth János, Wolf Gyula.
Gyula. Dobay János, Kultúra rt.
Halas. Práger Ferenc.
Hatvan. Hoffmann M. L., Honfoglalás rt.
Hódmezővásárhely. Dura Lajos, Nemes Ármin, Weisz László.
Jánoshalma. Schönherger Zsigmond.
Jászapáti. Feuerer Lajos, Koczka Andor.
Jászárokszállás. Bagi Lipót.
Jászberény. Novotha Andor.
Kalocsa. Árpád rt., Berkes Ignác.
Kaposvár. Fenyvesi Béla, Somogy megyei nyomda és irod. rt., Steiner Ferenc, Szabó Lipót, Szalai Ferenc.
Karcag. Kertész József, Klein Mór, Nagy Lajos.
Kecskemét. Burián Lajos, Fekete Gyula, Fekete Soma, Gallia könyvkereskedés, Szél Nándor.
Keszthely. Mérei Ignác, Náday Ignác.
Kiskőrös. Szabolcs Testvérek.
Kiskunfélegyháza. Roykó B., Vesszőssy Béla.
Kiskunhalas. Özv. Presburger Ferencné.
Kisújszállás. Platz Ferenc.
Kisvárd. Berger J. és Társa, Klein Gyula, Szent László könyvkereskedés.
Kőszeg. »Emericanum«, Róth Jenő.
Körmend. Molnár Rezső.
Kunszentmiklós. Schwartz Lipót.
Makó. Gaál László ifj., Horváth Ferenc, Vészi Dezső, Wébel Ferenc.
Mezőkövesd. Balázs Ferenc, Bolváry Záh Margit »A szív« könyvkereskedés, Körmendy István.
Mezőtúr. Borbély Gyula, Török Ignác.

Miskolc. Balla Bertalan, Deésy Sándorné, Ferenczi B., Fodor Zoltán, Klein Lajos, Klein, Ludwig és Szelényi rt., László Ervin, Vitéz Litkey Györgyné, »Move« könyvkereskedés, Plank Antonia, Reggeli Hírlap könyvkereskedés, Schwartz Soma, Stamberger Bernát, Stamberger Márkus, Táltos könyvkereskedés.

Mohács. Fridrich Oszkár, Rosenthal Márk és Fia.

Monor. Popper Ernő.

Moson. Mosonmegyei kvk.

Nagykanizsa. Fischel Fülöp Fiai, Gutenberg nyomda, Mair József, Szerb Ernő, Wajdits József és Tsai utóda Sztranyovszky Ágost.

Nagykőrös. Bazsó Kálmán, Németh Sándor, Nagy Sándor.

Nagyatád. Benyák János.

Nyíregyháza. Borbély Béla, Fábián Pál, Ferenczi kvk., Glück Sándor, Szántó Ernő.

Orosháza. Demartsik Ferenc, Pless Nina, Szabó Julia.

Pápa. Kis Tivadar, Wajdits K. utóda Gigler Béla.

Pásztó. Földes A. Andor.

Pécs. Blancz József, Dunántúl kvk. rt., Fischer Henrik, Günsberger Lajos, Havas Testvérek, Karl Artúr, Karpf Berta, Krausz Benő, Rózsa Testvérek, Szent István Társulat.

Putnok. Kultúra (Lefkovits E.), Roth Adolf.

Ráckeve. Minich Jenő.

Salgótarján. Özv. Németh Dezsőné.

Sárospatak. Fischer Lajos, Sárospataki ref. főisk. kvk.

Sárvár. Hesz Alfréd.

Sátoraljaújhely. Löwy Adolf utóda Vértesi Zsigmond, Szabó Pál, Vajda József.

Somogycsurgó. Mézes Dezső.

Sopron. Horváth Kálmán, Schwartz Károly, Thiering Gyula.

Soltvadkert. Szabolcs testvérek, fiók.

Sümeg. Horváth Gábor.

Szarvas. Nagy Sándor.

Szécsény. Glattstein Adolf utóda Schwartz Nándor.

Szeged. Alth Lajos, Bartos Lipót, Juhász István, Kovács Henrik, Lázár Lajos, Nagy Mihály, Nemzeti sajtóvállalat, Schwartz Jenő, Szegedvárosi nyomda rt., Szent István Társulat, Thália, Traub B. és Társa.

Szekszárd. Kaszás Sándor, Molnár nyomda rt.

Szentes. Szilágyi Dezső, Untermüller Ernő.

Szentgotthárd. Németh Vilmos.

Székesfehérvár. Horváthné és Rónainé, Klökner Péter, Kubik Lőrinc.

Szolnok. Halász Géza, Roth Dezső, Varga József.

Szombathely. Donáth Gyula, Martineum kvk., Nagy Lajos, Unger Izidor.

Tapolca. Gerő Adolf, Löwy B.

Tata. Engländer és Tsa, Nobel Adolf, Turul irod. és nyomdai rt.

Tiszaföldvár. György József.

Tokaj. Fränkl Dezső, Széchenyi rt. fiók.

Tolna. Weltmann Ignác.

Tóváros. Lindenberg Adolf.

Törökszentmiklós. Bors Cs. Dezső, Rubinstein Sándor.

Vasvár. Schrammel László.

Vác. Demjén Lajos, Schmidt Ferenc.

Vásárosnamény. Klein Lajos.

Veszprém. Egyházmegyei kvk., Fodor Ferenc, Pósa Endre.

Zalaegerszeg. Zrínyi nyomdaipar és kvk.

**BESZÁMOLÓ AZ EGYESÜLET TAGJAINAK
MULTJÁRÓL ÉS JELENÉRŐL**

AMICUS KÖNYVKIADÓVÁLLALAT

BUDAPEST, V, WEKERLE SÁNDOR UCCA 21
1920. ÉVBEN REITER LÁSZLÓ ALAPÍTOTTA

„AZ 1927-IKI LIPCSEI NEMZETKÖZI KÖNYVMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSON AZ
AMICUS-KIADVÁNYOK SZEREPLÉSE ÉBRESZTETTE FEL A KÜLFÖLDI
KÖZVÉLEMÉNY ÉRDEKLŐDÉSÉT A MAGYAR KÖNYV IRÁNT.” (*PESTI NAPLÓ*)

FONTOSABB KIADVÁNYAI:

ADY ENDRE HÁTRAHAGYOTT MŰVEINEK ELSŐ KIADÁSAI

ADY LAJOS: ADY ENDRE ÉLETRAJZA

PETROVITS ELEK MŰVÉSZETI TANULMÁNYAI

MŰVÉSZETI KÖNYVEK MUNKÁCSYRÓL, NAGY BALOGHRÓL,

GULÁCSYRÓL, VAN GOGHRÓL, STB.

ILLUSZTRÁLT SZÉPIRODALMI KÖNYVEK

Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat

(Alapítási éve 1868)

A mai hatalmas *Athenaeum* vállalat-komplexum története, nagy vonásaiban, hű tükörképét adja a magyar szellemi és gazdasági életi fejlődésének a múlt század negyvenes éveitől, tehát a nagy reformkorszaktól kezdve, a szabadságharcon, a Bach-korszakon keresztül, a kiegyezéstől a világháború és a forradalmak vérzivataros idejéig. Mai élete fotografikus hűséggel mutatja napjaink általános visszás tüneteit, csakúgy, mint ahogy az ő- és újvilág egyetlenegy intézménye sem vonhatja ki magát az egymással immár évtizedek óta nyílt vagy lappangó létküzdelemben álló gazdasági erők és világnézetek hatása alól.

1841-ben »*Emich Gusztáv magyar és külföldi könyvkereskedése Pesten*« céggel a pesti Kígyó téren (mai Apponyi tér) nyitott üzletet az *Athenaeum* későbbi megalapítója. A cég később »*Emich Gusztáv Nemzeti Könyvkereskedése*«-re változott. És a cég megváltozása akkor programot is jelentett, amennyiben 1847-ben már *17 magyar könyvet adott ki Emich Gusztáv*, megvetve alapját egy ízig-vérig magyar kiadóvállalatnak. A magyarság akkori küzdelmes éveiben ez úgy üzleti, mint hazafias szempontból merész cselekedet, bátor tett volt, mert Emich Gusztáv kiadói tevékenysége nemcsak a divatos írók vagy szakkönyvek közrebocsátására szorítkozott, hanem 1847-ben *Petőfi összes költeményeit is megjelentette* és terjesztette először nyíltan, majd a szabadságharc leszerelése után titokban, ezer veszedelem között, olyankor, mikor még Petőfi nevének kiejtését is halálos bűnnek tekintette az elnyomó hatalom. Ma is Emich Gusztáv szerepel az utókor emlékezetében Petőfi kiadójaként, mint ahogy Emich Gusztáv kiadói működésének Petőfi kultiválása marad legértékesebb mozzanata.

Petőfi mellett *Jókai Mór* és *Madách Imre* neve fogja örökké hirdetni az *Athenaeum* megalapítójának emlékezetét, aki 663 kiadvánnyal építi a későbbi *Athenaeum* szellemi épületének ily nemes anyagból faragott pilléreit. *Madách Ember tragédiája* 1863-ban jelent meg; azóta számtalan kiadásban újra és újra kinyomatták, és Petőfi, Jókai, Madách millió és millió példányban forog a magyar nép kezén ma is. *Kiadói invenció, nemzeti büszkeség, kultúrfölény* mennyire egy és ugyanazt a célt szolgálja, mindennél szebben mutatja ez az immár kultúrhistóriai tény!

A kígyótéri bolt természetesen hamarosan szűk lett és így a fiatal, de annál életerősebb vállalat hatalmas szellemi kincseivel csakhamar átköltözködött a szomszédos *Barátok terére*, hol gyarmathai Sándor Mihály palotája adott szállást a gyermekcipőkből kikiváncsolt »*Nemzeti Könyvkereskedés*«-nek. A német eredetű és rendszerint németül is beszélő *Emich Gusztáv* rendkívüli tekintélyére jellemző, hogy őt, az egyszerű nyomdászt, beválasztották a Nemzeti Kaszinóba. Igaz, hogy nem kisebb ember ajánlotta, mint *gróf Széchenyi István*. Az íróvilággal mindvégig a lehető legbizalmasabb viszonyban volt, *Jókai Mór*t és báró *Kemény Zsigmond*ot barátai közé számíthatta. Hát hogyisne lettek volna vele jóbarátságban, mikor »*félhaszonra*« alapított lapokat, de úgy, hogy csak a haszon feleződik, ám a veszteséget egészében viseli a kiadó! A legmerészebb vállalkozása azonban talán az volt, amikor saját kockázatára kiadta a *Magyar Tudományos Akadémia* könyveit.

Mindenesetre az ilyen altruisztikusnak mondható vállalkozásainak köszönhetette, hogy a Barátok tere 7. alatti könyvesbolt a magyar szellemi élet egyik jelentékeny központja lett. Hozzájárultak ehhez igen nagy mértékben *Emich Gusztáv* híres hírlapjai is: *A Hon*, *Fővárosi Lapok* és főképp a *Pesti Napló*, három történelmi veretű ujság a magyar nemzeti eszme szolgálatában, báró *Kemény Zsigmond*, *Deák Ferenc*, *Jókai Mór* és *Tóth Kálmán* lapjai. Nem túlozunk, ha megállapítjuk, hogy egy félszázaddal ezelőtt a magyar intelligencia kilenctized-

része *Emich Gusztáv* szépirodalmi, tudományos és publicisztikai kiadványaiból merítette egész szellemi táplálékát.

A vállalat ilyen rohamos fejlődése azonban túlhaladta egy ember teljesítőképességét. A különben is betegeskedő *Emich Gusztáv* 1868 nyarán kezdett foglalkozni azzal a gondolattal, hogy cégét *társulattá* alakítja át. Olyan jó híre volt *Emich Gusztávnak* a pesti kereskedelmi világban, hogy a legelső cégek vállaltak részesedést a részvényaláíró íven és nem egészen négy hét alatt együtt volt a *félmillió forint*, ami az átalakuláshoz kellett.

1868. június 28-án az alapítók egybegyűlhettek, hogy az újszülöttet megkeresztelhessék. A névadás azonban június 30-án, illetve végérvényesen csak július 3-án történt meg, amikor az *Emich-családdal* megkötve a szerződést, az immár »*Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat*«-nak elnevezett új vállalat megkezdte működését, megszerezve egyrészt *Emich Gusztáv* összes kiadványait, másrészt nyomdai felszerelését és a Sándor-palota tulajdonát is. Az alapítási jegyzőkönyv aláírói között az elnöklő *Cséry Lajos*-on kívül ott találjuk *Jókai Mór*-t, báró *Kemény Zsigmond*-ot, *Fenyvessy Adolf*-ot (aki röviddel ezelőtt történt elhunytáig az igazgatóság tagja is maradt), *Lampel Róbert*-et és az akkori szellemi és közgazdasági élet legtekintélyesebb tagjait. A társulat első elnöke *Cséry Lajos*, igazgatója *Osterlamm Károly* lett.

Szeptember 10-én, az első igazgatósági ülésen, az elnök már bejelentette az első nagyobb-szabású nyomdai üzletet: a pénzügyminisztérium 300.000 darab adókönyvet rendelt meg az *Athenaeum* nyomdájában.

Az új társulat vezetősége a könyvkiadói - sokszor rengeteg kockázattal járó - üzlet mellett a nagy lendülettel megindult és sok kitűnő üzleti lehetőséget mutató *nyomdai üzemet* kívánta kifejleszteni. A nyomdaüzem munkabér-nehézségei azonban már akkor is jelentkeztek, amennyiben ugyanazon év szeptember 10-én 25%-os munkabéremeléssel sikerült csak egy már akkor jelentkezett *sztrájkmozgalmat* leszerelni.

Emich Gusztáv nyomdájának kitűnő berendezésére mutat a koronázás emlékére kiadott és Magyarország apostoli királyának ajánlott díszkiadványa, az úgynevezett »*Marci Chronica*« (»*Marci Chronica de Gestis Hungarorum*«), mely még ma is tipográfiai remekműnek számít.

1869. április 3-án halt meg az alapító *idősb Emich Gusztáv*, így már nem érhetette meg az első közgyűlést (1869. június 25.), amely elé pedig igen kedvező mérleget terjeszthetett az igazgatóság: 35.470 forint tiszta nyereséggel zárult az első mérleg és részvényenként 10 forint osztalékot fizetett, ami 12½% kamatozásnak felelt meg. Az elhunyt *Emich Gusztáv* helyére *Greguss Ágoston*-t választották az igazgatóságba.

Az anyagi helyzet folytonos javulásának volt köszönhető, hogy az eredetileg 700.000 forintos alaptőke 1870-ben 630.000 forintra, néhány év múlva 520.000 forintra volt csökkenthető, *visszavásárlás alapján*, mely tranzakciók csak még jobban javították a társulat pénzügyi helyzetét.

Osterlamm Károly jó kereskedő volt, de nem volt kezdeményező tehetsége. Csak az ő halála után sikerült az igazgatóságnak *Vérei József* személyében azt a férfiút - a társulatnak kezdettől fogva tisztviselőjét - megtalálni, aki az invenció erejében bízva, nem félve a nagy alkotásokhoz szükséges befektetések kockázatától, hatalmas léptekkel vitte előre a gondjára bízott intézetet.

1873-ban vették meg a Podmaniczky-hitbizományhoz tartozó, sokak előtt még ma is emlékeztető finom stílusú, régi barokk-palotát a Ferenciek terén, amely egészen az új *Athenaeum*-palota felépítéséig hajlékot adott a gyors iramban fejlődő vállalatnak. Azóta a műemlékszerű

régi egyemeletes palota a városrendezés molochjának esett áldozatul és helyén a Király-bazár téglavára dísztelenkedik.

Az állammal való összeköttetés bensőséges voltára mutat, hogy a kiegyezés után meginduló önálló magyar állami élet egyik új intézménye, a magyar hivatalos lap, a »*Budapesti Közlöny*« megindulásától fogva 1925 végéig az *Athenaeum*-ban készült.

A nyolcvanas években az *Athenaeum* részvényeinek jövedelmezősége 30% körül mozgott és így szabad részvény alig mutatkozott a piacon: mindenki tartotta a jó papírt.

Az 1880. év kiadói szempontból is jelentős. Egy olyan kiadvány lát az *Athenaeum*-nál napvilágot, amely magyar nemzeti szempontból, de nagyszabású voltánál fogva is országos figyelmet von magára: 1880-ban indítja meg az *Athenaeum* Kossuth Lajos iratainak kiadását és így a legnagyobb magyar államférfiú szellemi kincseinek kiapadhatatlan tárházát megnyitja a magyar olvasóközönség előtt. A csakhamar jelentkező kiadói siker más nagyszabású kiadványok megjelenésének vág utat: erre a korszakra esik Petőfi és Madách nagy bibliofil értékű fametszetes kiadásának közrebocsátása. Véreinek 1891-ben az *Athenaeum* szinte pótolhatatlan kárára bekövetkezett halála után az alapító fia, ifj. Emich Gusztáv állott az ügyvezető-igazgató felelősségteljes helyére. Három év alatt egész sor maradandó becsű nagyszabású kiadvány jelzi működését. Így többek között ekkor jelent meg első kiadásában a »Nagy-Beöthy« név alatt ma is ismert, Beöthy Zsolt szerkesztette »Nagy Képes Magyar Irodalom-történet«. A következő évek a milléniumi idők boldog, békés korszakába vezetnek. A milléniumot az *Athenaeum* egy hasonlíthatatlan értékű kiadvánnyal ünnepli: Szilágyi Sándor szerkesztésében a magyar történetírás művelőinek, a magyar rajzolóművészek hatalmas gárdájának közreműködésével megindítja a 10 kötetes *Milléniumi Magyar Történet* örökbecsű sorozatát. Közel 10.000 nagyalakú oldalon, 5000 kép kíséretében olvasható a magyar történelem. E hatalmas mű előszavát Vaszary Kolos bíboros hercegprímás, utószavát pedig a legnagyobb magyar regényíró: Jókai Mór írta.

A nagyközönség nehezen kifejlődő olvasási vágyának serkentése ebben az időben is már sok gondot adott a modern alapokra helyezkedő vezetőségnek. Sok tervezgetés után az első *olcsó könyv-akció* csakhamar megszületett: megindul az »*Athenaeum Olvasótára*«. Merész kísérlet volt a magyar és világirodalom remekműveit 50 krajcáros vászonkötetekben a közönség közé szórni, valóságos forradalmi újítás. De a közönség megértette az intenciót. 288 kötet jelent meg ebben a sorozatban és a főcél is sikerült elérni, amennyiben a nehezen megmozdítható szélesebb néprétegek közé is elkerült a magyar könyv.

Közben különböző pénzügyi tranzakciók is szükségessé váltak. Az *Athenaeumnak* új, modern berendezésű nyomdára, épületre lett szüksége. Az építkezés, telekvásárlás, ingatlaneladás és a könyvkiadás modern irányú fejlesztése tizenhárompróbás szakembereket kívánt. Ifj. Emich Gusztáv már 1891-ben a könyvkiadó-osztályhoz szerződtette Ranschburg Viktort, 1893-ban az igazgatóságba beválasztatta Hoffmann Alfréd könyvkereskedőt, az Eggenberger cég hírneves főnökét, 1898-ban pedig igazgatósági tag lett Schwarz Félix (ma is az *Athenaeum* vezérigazgatója), aki már 1897-ben, mint a Magyar Kereskedelmi és Iparbank igazgatója, az *Athenaeum* nagy alaptőkeemelését lehetővé tette. A Rákóczi (akkor még Kerepesi) úti és Miksa uccai ingatlanok megszerzése és a Ferenciek terén lévő régi ingatlanok eladása, a nagy építkezések és nyomdai beruházások, az *Eggenberger-féle tankönyvüzem* megszerzése pénzügyileg igen nehéz feladat elé állították a vállalat vezetőit. A részvényvisszavásárlások útján 240.000 forintra leszállított alaptőkét 1897-ben 400.000 forintra emelték, majd 1900-ban 1.600.000 koronára. 1901-ben az új alaptőke után is 12½% osztalékot fizetett az *Athenaeum*. Átmenetileg ugyan szükségessé vált a nagy átalakulások következményeképpen multhatatlanul fellépett pénzügyi nehézségek kiegyensúlyozása céljából a részvényeket 50%-kal lebélyegezve, a részvénytőkét 800.000 koronára leszállítani, de ugyanakkor új részvények kibocsátásá-

val a leszállított alaptőkét újból 1.600.000 koronára emelték és ezzel be is fejeződött a »Sturm und Drang« periodus, mert 1910-ben már újra 9%-os osztalékot tudott az *Athenaeum* részvényeseinek juttatni.

A nagyobb szerepet játszott új elnökök között a legtöbb érdemet szerezték ifj. Emich Gusztáv után *Lánczy Leó* v. b. t. t., a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank elnöke, aki alatt az alaptőke 3.000.000 koronára emelkedett, majd utána *Miklós Andor*, »Az Est« főszerkesztője, aki 1917 óta elnöke az *Athenaeum*-nak. Az igazgatósági tagok között elsősorban *Ranschburg Viktor* volt ügyvezető igazgató említendő, aki 1891-től 1919-ig az *Athenaeum* könyvkiadó tevékenységét európai színvonalra emelte, továbbá *Sebestyén Arnold*, *Az Est-Lapok* ügyvezető-igazgatója, aki páratlan szervezőtehetséggel modernizálta a konszernné nőtt vállalat-komplexumot.

1911-ben a »Grafikai intézet és számlakönyvek gyára« (ezelőtt Czettel és Deutsch) nagy litografiai és nyomdaüzeme került az *Athenaeum* tulajdonába, 1913-ban a »*Rigler József Ede Papírneműgyár rt.*« is az *Athenaeum* birtokába jutott, később sorra következett az *Ujságüzem* nyomda megvétele, majd kisebb nyomdáknak (így a *Thália*, *Kultúra*, *Községi Nyomda*) az *Athenaeum* érdekkörébe való bevonása. A háború után az *Athenaeum* érdekköre *Belgrádig*, *Milánóig*, *Prágáig* és *Rómáig* terjed: a kigyótéri kis boltból európai jelentőségű világéég lett.

A magyar könyv problémája

A régi nagy magyar kiadókat, így elsősorban az *Athenaeum*-ot jellemzi, hogy a kiadott könyvek tartalmát tekintve, nincs határozott speciális iránya, mint például a németeknél, ahol az egyik csak olcsó, a másik csak szép kiállítású könyveket, az egyik kizárólag orvosi, a másik technikai, vagy gazdasági, vagy népies könyveket termel. A nagy magyar kiadók a legváltozatosabb tartalmú, irányú, kiállítású könyveket bocsátják közre.

Az *Athenaeum* szinte mindegyik irányban az élen halad.

Ami az *olcsó könyv* terjesztésének áldozatos kultúrfeladatát illeti, a fentebb már említett *Athenaeum Olvasótára* után 1912-ben megindítja az »*Athenaeum Könyvtárát*«. 400-500 oldalas gyönyörű regényeket, finom papíron, egészvászonkötésben, 1 korona 90 fillérért bocsát forgalomba. Ha volt könyvsiker Magyarországon, akkor ez a kiadói gondolat bizonyára ilyen frontáttörésszerű eredménnyel járt. A tetszetős kiállítású kötetek milliói terjedtek el mindenfelé, egy-egy kötetből 25.000-35.000-es példányszámok voltak a normálisak, de volt 50.000-es is.

A »*Modern Könyvtár*« kis filléres füzeteit számonként 20-30.000 példányban sikerült szétszórni. A háború alatt 1916-ban megindul a 60-filléres *Olcsó Regény* 100.000-en felüli példányszámmal. Az első kötetből, *Heltai Jenő*: »Az utolsó bohém« című regényének 110.000 példányából a megjelenés napján *egyetlen példány se maradt*.

Vagy vegyük a nagyobb szabású kiadványokat: 1904-ben egy enciklopédikus irányú, tudományszakok szerint csoportosított könyvsorozat: a »*Műveltség Könyvtára*« lát napvilágot. Első kötete a »*Technika Vívományai*«, második kötete »*Az ember testi és lelki élete egyéni és faji sajátosságai*« több tízezres kiadásban fogynak el és új kiadásaikban ma is a legnagyobb kereslet tárgyai, noha kötetenként (12 kötet) 24 korona a vételáruk. Igaz, hogy ezek a 7-800 oldalas hatalmas kötetek úgy tartalomban, mint illusztrációban a legtöbbet, a legjobbat, a legtekélyesebbet adják.

Vagy az *ifjúsági irodalom* terén! Az *Athenaeum* adta ki *Benedek Elek*nek már 10 kötetre terjedő *magyar népmese gyűjteményét*, ismét egy olyan könyvsorozatot, amellyel a magyar

kultúrfőlény minden dokumentumnál hathatósabban bizonyítható. Az ifjúsági irodalom színe-java, a mese- és ifjúsági-iratok legszebb alkotásai jelentek meg az *Athenaeumban*.

A művészeti kiadványok között ott szerepelnek a *Zichy Mihály, Markó Károly, Izsó Miklós, Fadrusz János* művészetét méltató díszmunkák, *Reinach, Szana Tamás, Lázár Béla, Ligeti Pál* munkái; a költők között *Kisfaludy Sándor, Vörösmarty, Petőfi, Madách, Vajda János, Endrődi Sándor, Reviczky Gyula, Arany László, Dalmady Győző, Bartók Lajos, Kiss József, Gyóni Géza, Ady Endre, Babits Mihály, Tóth Árpád* (hogyan csak a legnagyobbakat említsük) és a fiatalok, a jövő nagy reménységének egész gárdája: *Erdélyi József, Fodor József, Sárközi György, Szabó Lőrinc, stb.*

De a magyar regény- és dráma-irodalom is mindig a legjobbjával emelte az *Athenaeum* kiadói súlyát és jelentőségét. *Jókai Mór* leghíresebb regényei első kiadásukban az *Athenaeum*-nál jelentek meg. A halott magyar írók gárdájából *Abonyi Árpád, Abonyi Lajos, Apáthy István, Ábrányi Emil, ifj. Ábrányi Kornél, Agai Adolf, Bartók Lajos, Beniczky Lenke, Beöthy Zsolt, Bródy Miksa, Bródy Sándor, Cholnoky Viktor, Csáth Géza, Csiky Gergely, Fáy András, Gyarmathy Zsigáné, Justh Zsigmond, báró Kaas Ivor, Kabos Ede, Kaffka Margit, Kanizsay Ferenc, Kecskeméti Lipót, Lauka Gusztáv, Malonyay Dezső, Papp Dániel, Petelei István, Sebők Zsigmond, Szabóné Nogáll Janka, Thüry Zoltán, Tolnay Lajos, Tóth Béla, gróf Vay Sándor, Váradi Antal, Vértesi Arnold, Vértesy Gyula, Werner Gyula, Wohl Janka és Wohl Stefánia* műveit adta ki az *Athenaeum*.

A ma nagyjai és legnépszerűbb írói: *Ambrus Zoltán, Babits Mihály, Bársony István, Benedek Elek, Bethlen Margit, Kárpáti Aurél, Bíró Lajos, ifj. Bókay János, Cholnoky László, Erdős Renée, Földi Mihály, Gaal Mózes, Harsányi Zsolt, Heltai Jenő, Karinthy Frigyes, Kosztolányi Dezső, Kodolányi János, Kóbor Tamás, Kosáryné Réz Lola, Krúdy Gyula, Laczkó Géza, Lakatos László, Lengyel Menyhért, Méray-Horváth Károly, Molnár Ferenc, Móricz Zsigmond, Pásztor Árpád, Rákosi Jenő, Révész Béla, Szederkényi Anna, Szabó Dezső, Szemere György, Szép Ernő, Szini Gyula, Szomaházy István, Szomory Dezső, Szöllősi Zsigmond, Tersánszky J. Jenő, Tormay Cecil, Zilahy Lajos, szóval a mai élő irodalomnak úgyszólván minden számottevő tagja, öregek és fiatalok egyaránt otthon érzik magukat »Nemzeti Könyvkereskedés« utódjánál.*

Imakönyveinek (köztük a háború előtt a leghíresebb *Hock Jánosé* volt) gazdag és értékes gyűjteménye is kitűnő nevet szerzett a kiadónak. A szerzők, *Bangha Béla S. J., Halász Pál, Filó Károly, Jandik József, Poós Rezső, Szentimrey Pál* a magyar római katolikus imaköltészet izmos tehetségei. De a művészi kivitelű, *Orczy Thekla* rajzaival díszített *Lévay Mihály*-féle imakönyvről, valamint *Tóth Pál* református imakönyvéről sem felejtkezhetünk el.

Az összeomlás és a gazdasági élet átszerveződése, az emberek nagy »átképzése« és a többtermelés nagy gazdasági gondolata új és új kiadói célkitűzéseket vetett felszínre. A praktikus életpályákra való ösztönzés nagy szükségletet teremtett jó magyar szakkönyvekben. Az *Athenaeum* azért - mindezt előre látva, - már 1918-ban megindította *mezőgazdasági, ipari és technikai* könyvsorozatait, a szakemberek vezető sorba emelkedett értékes képviselőit nyerve meg szerzőikül. Százat meghalad ilyen irányú kiadványainak száma és a folyton növekedő kereslet igazolja a kiadói gondolat helyességét. Ide tartozik az a nagy áldozatokat igénylő, nemrég megindított műszaki és technikai könyvsorozat is, amely »*Természet és Technika*« címen, *Beke Manó*, az európai hírvélemény szerkesztésében a külföldi tudományos irodalom kiszorítását tűzte ki céljául.

Az ismeretterjesztés nagy nemzeti feladatát szolgálja az »*Élet és Tudomány*« és a »*Gondolat és Írás*« című két könyvsorozat is. Az első a modern tudományos kutatások nagy eredményeit, a másik a mai kor forrongó eszmevilágának egy-egy érdekesebb mozzanatát dolgozza fel a nagyközönség számára.

A technika népszerű vívmányait, az automobil és rádió, stb. ismertetését egész sor könyvvel szolgálja az *Athenaeum*, ép így a mind nagyobb jelentőségre emelkedő *sportot*, az *Athenaeum Sportkönyvtára* népszerű füzetei révén.

Az elszakadt Erdély magyar irodalmának istápolására egymásután adta ki az *Athenaeum* erdélyi írók műveit. Így a közelmúltban jelentek meg *Berde Mária*, *Tabéry Géza* regényei, *Áprily Lajos* versei és egy kis antológia *Benedek Elek* szerkesztésében.

A magyar közönség főleg a háború és a forradalmak után, amikor a fronthatárok elzáró hatása megszűnt, a kiéhezettek mohóságával vetette magát a külföldi írók műveire. Magyar írók így kissé kedvezőtlenebb helyzetbe kerültek. Ma már azonban újra ott tartunk, hogy a magyar írók nagy regénysorozatait igen nagy példányszámban lehet elhelyezni, például *Heltai Jenő*, *Karinthy Frigyes* és *Móricz Zsigmond* sorozatos munkáit. Ez újból és újból igazolja, hogy az igazi nagy értékek előtt nincs akadály, a magyar olvasóközönség megérti és megbecsüli szellemi vezéreit műveikben is.

1918 óta *Heltai Jenő*, a legnépszerűbb magyar írók egyike vette át az *Athenaeum* irodalmi vezetését. Új kapcsolatokat jelentett ez nemcsak a magyar írókkal, akik egyik vezérüket tisztelik Heltaiban, hanem a külföld irodalmával, főleg a franciákkal is. Habár az *Athenaeum* régebbi kiadványai között a francia irodalom legjava szerepel, így *Pierre Loti*, *Anatole France*, *Alphonse Daudet*, *Octave Feuillet*, *Dumas*, *Marcel Prévost*, *Paul Bourget*, *Emile Zola*, a szerzői jogok védelmére létesült *berni egyezmény* törvénybeiktatása óta (1921) fokozottabb mértékben vált szükségessé közvetlen kapcsolatok létesítése a francia írókkal és kiadókkal. Ennek a tevékenységnek köszönhető, hogy ma már az *Athenaeum* kizárólagos birtokosa *Maupassant* és *Anatole France* összes magyar jogainak, *Romain Rolland* *Jean Cristophe* sorozata kiadási jogának, ezenkívül egész sorát szerezte meg az újabb francia irodalom legértékesebb alkotásainak.

Az angol és amerikai irodalmat a *Shakespeare*-fordításokon, *Dickens* és *Mark Twain* művein kívül az angol elbeszélők legjobbjai képviselik. Újabb szerzemények többek között *Bernard Shaw* és *Jack London* összes magyar jogosítványai. Mindkettő, de különösen *Jack London* nálunk is hihetetlen népszerűségnek örvend.

Különös gonddal törekedett az *Athenaeum* az olasz irodalom legértékesebb alkotásainak átültetésére. A régebbi kiadványok között találjuk *D'Annunzio*, *Marco Praga*, *De Amicis*, *Grazia Deledda* neveit, újabban azonban a mai olasz irodalomnak úgyszólván minden számottevő tagja az *Athenaeum*-ra ruházta át magyar fordítási jogosítványait. Az impozáns névsor a következő: *Guido da Verona*, *Giovanni Papini*, *Luigi Pirandello*, *Mario Puccini*, *Virgilio Brocchi* és *Luciano Zucolli*. Ezek között *da Verona* színes regényei igen nagy példányszámokban kelnek el. *Papini* világhírű könyve: *Krisztus története* pedig egyike lett a legnagyobb magyar könyvsikereknek.

A modern spanyol irodalomból *V. Blasco Ibanez*-t, a leghíresebb mai spanyol írók egyike, az északiak közül *Knut Hamsun*, *Peter Nansen*, *Geierstam*-ot, és főképpen *Ibsen*-t, akinek teljes magyar kiadási jogát az *Athenaeum* szerezte meg. A legutolsó szerzemény a norvég *Johan Bojer*. A hollandokat *Laurids Bruun* és *Heyermans* képviseli, míg az oroszok közül *Tolsztoj*-t és *Mereskovszkij*-t, továbbá *Csehov*-ot és *Gorkij*-t említjük. *Mereskovszkij* világhírű »*Lionardo de Vinci*« című történelmi regényéből kerek szám 50.000 példány kelt el. A legújabb orosz irodalom képviselői: *Ivan Bunin*, *Smeljov*, stb.

A nagy német irodalom is természetesen minden ágazatában nagy számmal szerepel az *Athenaeum* kiadói jegyzékeiben.

Áttérve a tudományosan ismeretterjesztő munkákra, az irodalomtörténeti irányból a már fentebb említett *Beöthy*, illetve új kiadásában *Beöthy-Badics*-féle nagy irodalomtörténeten

kívül (amely az 1863-ban megjelent *Toldy Ferenc*-féle híres irodalomtörténet utódja volt), az ugyancsak *Beöthy Zsolt* szerkesztette »*A magyar irodalom kistükre*« című munkát emeljük ki, továbbá *Endrődi Sándor* két hatalmas munkáját, a »*Századunk magyar irodalma képekben*« és a »*Magyar Költészet Kincsesháza*« címűeket, végül *Horváth Cyril*: »*A régi magyar irodalom története*« című, 44 íves hatalmas munkáját. A magyar irodalom külföldön való népszerűsítésére az 1900. évi párizsi világkiállításra az *Athenaeum* Párizsban a *Felix Alcan* céggel francia nyelven kiadatta a »*Histoire de la Littérature Hongroise*« című gyönyörűen kiállított díszmunkát, amelyet *Kont Ignác* fordított franciára.

A történettudományban a reprezentáns kiadvány természetesen a már említett *Szilágyi Sándor*-féle milléniumi magyar történet. De e mellett nem kevésbé értékesek a következők: *Marczali Henrik*: *A magyar történet kútforrások kézikönyve*, *Acsády Ignác* kétkötetes »*A Magyar Birodalom Története*«, *Zsilinszky Mihály* protestáns Egyháztörténete és *Pauler Gyula* »*A magyar nemzet története az Árpád-házi királyok korában*« végül *Schvarcz Gyula*: *A görögök történelme* című munkája. *Vámbéry Ármin*: »*A magyarság bölcsőjénél*« és *Beöthy Ákos*: »*A magyar államiség története*« szintén az *Athenaeum* kiadása, épűgy *Salamon Ferenc*: *A honfoglalás története* is. Se szeri, se száma a memoár-irodalom képviselőinek is.

A magyar jogtudomány irodalmának az *Athenaeumban* megjelent reprezentáns termékeiből mint legkiemelkedőbbeket említjük meg *Dárdai Sándor* hatalmas terjedelmű *Igazságügyi és Közigazgatási Törvénytárait*, *Nagy Ferenc* és *Klupathy Antal*, *Zsögöd-Grossschmidt*, *Nagy Ernő* és *Angyal Pál* munkáit. Az *Athenaeum* adta ki a *Jogi Ismétlőkönyvtárat*, a *Magyar Jogászegylet Kiadványait*, az érvényes törvények zsebalakú kiadásait és egy egész sereg jogi monografiát.

De a neveléstudomány, a politika, a szociológia, s a természettudomány és az útleírások épűgy megtalálták útjukat az *Athenaeum*-hoz. A *Természettudományi Könyvtár* és a *Szociológiai Könyvtár* című két pompás gyűjteményes vállalat igen népszerű kiadvány, nemkülönben *May Károly* kalandos utazási regényei, *Déchy Mór*, *Bánó Jenő* és *Vámbéry Ármin* útleírásai. A pedagógiai kiadványok közül főképpen *Kármán Mór* *Paedagógiai Encyclopaediája* és *Váry Rezső*: *A classica-philológia encyclopaediája* érdemel említést.

Az orvosi irányú könyvek közül kiemeljük *Ranschburg Pál*: »*A gyermeki elme működése*« és *Sarbó Artúr*: »*A beszéd*« című gyógypedagógiai műveket, míg a földrajziak közül *Hunfalvy János* *Egyetemes földrajzát* és a *Ballagi-Király*-féle 3 kötetes egyetemes földrajzot, végűl *Strausz Adolf* »*Bosznia és Hercegovina történeti és néprajzi leírása*«-t.

A természetleíró és vadászati munkák sorában *Bársony István*-, *Fónagy József*- és a *Diezel-Mika*-féle nagyszabású munkák mellett ott látjuk az *Abafi-Aigner*-féle lepkekönyvet, a *Matthes-Vangel*-féle nagy képes természetrajzot és a *Hoffmann-Wagner*-féle híres »*Magyarország virágos növényeit*«.

Végűl nem hagyhatjuk megemlítés nélkül a szótárkiadványokat sem. A *Kelemen Béla* szerkesztette magyar-német és német-magyar, *Újváry Béla* francia-magyar és magyar-francia, *Schmidt József* latin-magyar és magyar-latin, *Margalits Ede* horvát, *Balassa József* és *Honti Rezső* angol zsebszótárai mellett a legértékesebb szótárkiadvány *Kelemen Béla* *Német-magyar és magyar-német nagy kézi szótára*, amely két hatalmas kötetben az egész magyar és német frazeológiát is felöleli.

Néhány szót kell szólnunk az *Athenaeum* tankönyveiről is. Az *Eggenberger*-féle tankönyvek átvétele alapozta meg ezt az üzletágot, később a *Révai-Stampfel*-féle tankönyvüzem átvétele erősen kiterjesztette az *Athenaeum* tankönyvérdeltségét. Ma a második legnagyobb tankönyvkiadó, és az utolsó években a szakkörök által is elismerten kitűnő kiállítású, elsőrangú tartalmú pompás, modern könyvekkel fejleszt tan- és segédkönyveinek többszázra rűgó sorozatát.

Az Athenaeum nyomdai üzei

Az *Athenaeum* nyomdai üzeinek történetét nagy vonásokban vázoltuk már. Némi fogalmat nyújthat a technikai üzemeknek a háború kitöréséig tartó rohamos fejlődéséről a következő kis táblázat:

Év	Nyomdai		Betűöntődei gépek	Könyomdai gépek	Könyv-kötészeti gépek	Üzleti könyv-gyártó gépek	Gépek összesen	Betűanyag kilogramokban
	gépek	segéd-gépek						
1900	29	22	7	19	28	-	105	227.341
1905	51	24	9	27	42	-	153	326.374
1910	64	41	17	30	55	-	207	335.191
1915	86	77	21	49	60	40	333	344.594

A háború kitörésekor a munkáslétszám 650 körül mozgott. A nyomógépek 1914-ben *91 millió nyomást* végeztek.

A technikai berendezést az *Athenaeum* hosszú, fáradságos, céltudatos munkával olyannyira tökéletesítette és kiépítette, hogy egész Európában talán egyedül állott *kompletség* tekintetében. Az *Athenaeum* és az érdekkörébe vont vállalatok a papírgyártást kivéve, a nyomdászat és könyvpar minden fázisát saját üzeikben végezheték el és minden műszaki osztály a legmodernebb, tehát a legolcsóbb üzemű gépekkel volt felszerelve.

Ha végighaladunk az *Athenaeum* gyáépületeinek labirintusán, még a laikus előtt is az egyes termék feliratai meggyőző erővel bizonyítják, hogy mennyire szétágazó és mennyire komplet az *Athenaeum* nyomdaüzeme. Kéziszedőtermek egész sora után a *gépszedők*, az *öntők* helyiségei következnek, hogy utánuk a hatalmas *kliséraktárakra*, a betűk tonnait rejtegető raktárakra kerüljön a sor. A *nyomóosztály* végeláthatatlan gépkolosszusai mellett ott látjuk a nyomtatványraktáraikban tornyosodó *készárutömegeket*, a pincékben a *nyomatlan fehér papír* hegyekben magasodik fel. Az egyik teremből a *mélynyomógép* zúgása hallatszik, egy másik osztályban az *offsetgépek* lármás kattogása figyelmezteti a nézőt arra, hogy a modern technika legújabb vívmányaival áll szemben. Az egyik folyosón *litográfkövek* hosszú sora sárgállik, a másikon végighaladva pedig a *kőcsiszológymunka* zaja hallatszik. Ha az udvar kövezete alá szállunk le, már a lépcsőnél megüti fülünket az *öt rotációs gép* dübörgő lármája, a mellette lévő helyiségekben pedig félmeztelen, izzadó, izmos munkások sora ügyeskedik a *villamos öntőgépek* körül, hogy le ne késsen *Az Est*. Az összeépített házkomplexum másik részében a *litográfgepek* öntik magukból a szebbnél-szebb *plakátokat*, másutt pedig egy modernül felszerelt *fényképező-műterem* jellegzetes felszereléseit látjuk. De tegyük egy kirándulást a *könyvkötészet* helyiségeibe is, ahol a munkáslányok egész hadserege a modern gépek katonás sorai között dolgozza fel a nyomdagépek termékeit.

A sokszorosító eljárások között legelső helyre került *mélynyomás* terén azáltal biztosította magának az intézet a túlsúlyt, hogy megszerezte a világhírű *Mertens-féle Rotogravur-szabadalmat* (rotációs mélynyomás). Mélynyomású technikájának tökéletességét a *Pesti Napló* vasárnapi mellékletei bizonyítják. Az úgynevezett *offset-nyomás* terén is úttörő szerepe volt az intézetnek, amikor ezt a legmodernebb (gumihengerekről való) szöveg- és képnyomást meghonosította. Az offset-gép munkája legalább négyszer olyan gyors, mint a legjobb gyors-sajtóé és így főképp nagy tömegekben való nyomásnál szinte megbecsülhetetlen előnyöket nyújt.

Az *Athenaeum* volt az első nyomda a monarchiában, amely *Monotype-szedőgépeket* alkalmazott. Ez a szedőgép egyes betűket szed. Ez a szedés könnyen korrigálható és így a könyv-

szedéshez is kényelmesen felhasználható. Ezzel szemben az ujságszedéshez az úgynevezett *Linotype*, vagyis *sorszedő* gépek szükségesek, amelyek azzal, hogy a kiszedett matricabetűkről egy-egy sort ki is öntenek, hasonlíthatatlan gyorsaságot érnek el. Az *Athenaeum* mindkétfajta szedőgéppel bőségesen fel van szerelve.

Ujságszedésről lévén szó, felemlítjük az *Athenaeum rotációs-gép-parkját*, amely teljesítőképesség dolgában legelső az egész országban. Az *Est*, *Pesti Napló* és Magyarország millió és millió példánya született ezeken a gépeken.

Egyáltalában a gépeknek fokozatosan újabbakkal való kicserélése, új találmányoknak meghonosítása, az új anyagokkal és új eljárásokkal való állandó kísérletezés volt az *Athenaeum* nyomdájának vezérelve. Sok nagy pénzügyi siker találta magyarázatát a teljesítőképesség ily módon történt megnövekedésében. Az *Athenaeum* kísérletezéseinek egyik fontos eredménye volt elsősorban az úgynevezett *duplex*-nyomás, amely tulajdonképpen egyszínű nyomás, de a papír megszáradása után kétszínű nyomás hatását kelti. Egyébként az *Athenaeum* művészi többszínnyomatai méltán híresek.

De épily elsőrendű felszerelése van az *Athenaeum könyvkötészetének*, amely a legmodernebb hajtogató-, fűző- és vágógépekkel, présekkel, stb. rendelkezik. A nagy teljesítőképességet feltételező tömegmunkáktól kezdve a legművészebb kivitelű bibliofil-kötésekig a könyvkötőipar minden termékét képes előállítani.

Az *Athenaeum* technikai vezetőségének ambíciója mindig az volt, hogy a legszebb és legprecízebb kivitelű, a lehető legjobb minőségű munkát szállítsa. Ennek a célnak az érdekében csakis jóliskolázott személyzettel dolgoztatott. Még a háború legsötétebb korszakában is a legelsőrangút nyújtotta. Ennek köszönhető az *Athenaeum* nyomdájának kitűnő híre úgy a bel-, mint a külföldön.

A forradalmak és a román megszállás nagyon súlyos mértékben éreztette hatását az *Athenaeum*-mal is. Már a háború alatt jelentékeny mérvben kellett rendelkezésre állni az intézetnek olyan irányban hogy betűanyagának, sőt kliséinek nagyon jelentékeny részét bocsátotta a hadvezetőség rendelkezésére municiógyártás céljából, ugyanakkor, amikor a katonai nyomtatványok millió és millió példányát kellett a leggyorsabb idő alatt gépein előállítani. Az összeomlás után a kommün elsősorban papírányagát kezdte ki, nem is beszélve a 133 napos tökéletes üzleti üzemszünetről, mert hiszen a kommün ideje alatt csak állami nyomtatványok készültek, például hamis bankjegyek, viszont az üzleti élet teljes szünetelése következtében az üzleti nyomtatványok és irodalmi művek nyomtatása teljesen megakadt. A kommünt követő román megszállás viszont az *Athenaeum* gépi felszerelésére volt súlyos hatással és csak a vezetőség éberségén és ügyességén múlt, hogy a megszállás nem lett katasztrofálissá a tervezett géprablás következtében.

Trianon után a magyar nyomdászat problémája az lett, hogy a húszmilliós országra méretezett magyar nyomdaipar hogyan éljen meg az elszegényedett, nyolcmilliós országban. Az *Athenaeum*, a maga hatalmas gépi berendezésével szintén érezni kezdte, hogy a nagyszabású megrendelések nem kötik le üzemét oly mértékben, mint a múltban. Az álló gépek *csendje* a leghangosabb jajkiáltás, ami egy iparvállalat vezetőségét a legfokozottabb munkára ösztönözheti. Az *Athenaeum* is egész erővel rávetette magát a merkantil-munkákra és erőteljes, céltudatos aktivitásának eredménye ma az, hogy a nappali munkaidőn kívül éjjeli kisegítő munkát is igénybe kell vennie.

Az összeomlás utáni idők, különösen az *infláció* és a *szanálás* Szcillája és Karibdisze alapjaiban megreszkettették volna a hatalmas vállalatot, ha a vezetés nem olyan kipróbált kézben nyugodott volna, mint *Schwarz Félix* vezérigazgatóé, aki *Fejes Sándor* és *Török Sándor*, a két

ügyvezető igazgató fáradhatatlan támogatásával biztos kézzel kormányozta át az intézet a veszedelmek tengerén, a gazdasági konszolidáció mindjobban közeledő révpartja felé.

Mielőtt befejeznők ismertetésünket az *Athenaeum* egyik megszerzett vállalatáról, a *Grafikai Intézet és Számlakönyvek Gyára r. t.-ről* is megemlékezünk. Amikor az *Athenaeum* 1911-ben a Kereskedelmi Bankkal került szorosabb összeköttetésbe, a Bank átadta az *Athenaeum*-nak a tárcájában levő *Grafikai Intézeti* részvényeket. Ezt a vállalatot a 60-as években *Deutsch Mór* »*Deutsch M.-féle műintézet*« cég alatt alapította. Kezdetben csak könyomdászattal foglalkozott a vállalat és csak később egészült ki könyvnyomdával, vonalozóintézettel és könyvkötéssel. A »*Neues Pester Journal*« és »*Borsszem Jankó*« itt született meg. A vállalat azután *Czettel Gyulának* társulása következtében »*Czettel és Deutsch*« cég alatt folytatta mindjobban kiterjeszkedő tevékenységét a Bálvány ucca 12. szám alatti, megnagyobbított telepén. A rohamos fejlődés következtében *Grafikai Intézet és számlakönyvek gyára r. t.* néven részvénytársasággá alakult és megvásárolta a Nagydíófa ucca 14 szám alatti gyár-épületet.

Az *Athenaeum*-mal történt egyesítése óta az anyaintézettel egy fedél alatt végzi hivatását.

Pompás gépi felszerelése az ország vezető litográfiájává fejlesztette ezt az intézetet, amelynek különlegességei plakátokon és reklám- és üzleti nyomtatványokon kívül értékpapírok (részvények, kötvények, csekkfüzetek) előállítása. *Braun Vilmosnak* a Grafikai Intézet rt. vezérigazgatójának, szakavatott, friss kereskedelmi szellemű vezetése alatt a pompásan fejlődő intézet nagyszerű teljesítőképességére mutat, hogy a legutolsó *bolgár államkölcsön* kötvényeinek előállítását a *Grafikai Intézet* végezte a rendelő kormányhatóság legteljesebb meglegedésére.

**Csáthy Ferenc egyetemi könyvkereskedés és irodalmi
vállalat rt. zenemű-, papír- és írószerkereskedés, Debrecen**

Ferenc József út 8. - Tel. 2-96. - Póstatakp. csekksz. 30.409.

Alapítási év 1805.

Fióközlet: Budapest, I., Krisztina körút 133. Tel. J. 325-26. Póstatakp. csekksz. 44.431.

A Csáthy-cég alapítója, nemes marási *Csáthy György* szül. 1772-ben Debrecenben, Miután otthon kitanulta a nyomtatómesterséget, 1797-től 1804-ig Pesten Trattner könyvnyomdájában és a Kilián-féle könyvkereskedésben, Pozsonyban pedig a híres Landerer nyomdában képezte ki magát, honnan a debreceni városi tanács 1804-ben meghívta őt a városi nyomda élére. A Csáthy-féle könyvesboltot az 1805. évben tulajdonképpen *Pápai Kiss István* (19 kiadvány) pesti könyvkötő és könyvárus nyitotta meg, de annak vezetését azonnal vejeére, *Csáthy György*-re, illetve annak feleségére bízta (16 kiadvány), ki később Csáthy Györgynek 1817-ben bekövetkezett hirtelen halála után 1831-ig vezette az üzletet. Halála után fia, *Csáthy Lajos* (15 kiadvány) vette át az üzlet irányítását, ki 1848-ban *Kossuth Lajossal* és *Jókai Mórral* is összeköttetésben állott, amennyiben az utóbbi által szerkesztett *Esti Lapok* kiadását vállalta. 1859-ben társul vette *Hügel Ottót*, ki 1865-ig benmaradt a cégben. Csáthy Lajos 1866. jan. 1-én unokaöccsének, ifj. *Csáthy Károly*-nak adta át a céget (172 kiadvány), ki kiválóan felkarolta a könyvkiadói üzletet, különösen a protestáns irodalmi kellékeket s megindítója volt a ma már közkezdveltségű tárcanaptáraknak. Tőle 1890-ben fia, *Csáthy Ferenc* (24 kiadvány) vette át az üzletet, míg az 1922. évben részvénytársasággá nem alakult át és 1925. évben (11 kiadvány) felállítja *budapesti fióközletét*. A részvénytársulat alaptőkéje 50.000 pengő, 1926. évi áruforgalma pedig 260.480 pengő volt

Legújabb kiadványai:

A Sajtó. Tud. folyóirat. Szerk. dr. *Wünscher Frigyes*, évi 10,- P

Bakoss: Gazdasági baromfitenyésztés 12,- P

Bárd: Újabb költeményei 8,40 P

Bucsányi dr.: Az érelmeszedés 1,20 P

Kirchner: Rádió 4,80 P

Közgazdasági és Technológiai Közlemények - folyóirat, szerk. *Mojzer László* 8,- P

Sághy Ferenc dr.: Egészségtan keresk. iskolák számára I-II. 4,- P

Turgenyev J. Sz.: Faust. Első szerelem 5,- P

Mitrovics Gyula: A magyar esztétikai irodalom története (sajtó alatt) 12,- P

Dick Manó könyvkiadó

Budapest, VII., Erzsébet körút 14. Telefon : J. 429-62.

A *Dick Manó* könyvkiadó-céget jelenlegi tulajdonosa, *Dick Manó* alapította 1911-ben. A cég kezdettől fogva programjába vette a könyvkereskedelem mellett a könyvkiadást is. Alapítója gondos előkészület után fogott tervei megvalósításához. Miután Magyarországon kitanulta a könyvkereskedelmet és nyomdászatot, külföldre ment, a könyvkiadás és könyvkereskedelem tanulmányozására. *Nyolc évet töltött Párizs, London, Darmstadt, Berlin legelőkelőbb cégeinél*, s ezalatt nemcsak a külföldi szortiment technikáját sajátította el, hanem a könyvkiadás minden ágában és kérdésében is alapos jártasságot szerzett.

Igy alapította meg cégét, elméleti és gyakorlati ismeretekkel és tapasztalatokkal gazdagon felszerelve. Célja volt olyan modern könyvkereskedést nyitni, amely a külföldi irodalmak minden jelentős újdonságait számon tartja és kezébe juttatja a magyar közönségnek. A *Dick*-cég főtörekvése az volt, hogy különösen a modern tudományok új termékeit terjessze: ötletes kirakataival felkeltette a közönség érdeklődését és frissességével, a *Nelson-kiadványok* és az *Everymans Library* propagálásával egészen új rétegekbe vitte bele a könyv szeretetét. Ugyancsak tudott közönséget toborozni *Ostwald, Jodl, Haeckel* könyvei számára, amelyeket addig nem is remélt példányszámban sikerült forgalomba hoznia.

Kiadói tevékenységét is elsősorban a közönség tudásvágyának ez a felébredése indította el. A ma már tudományban és irodalomban oly számottevő *Freud-iskola* könyveit a *Dick*-cég adta magyarul a közönség kezébe, és ezzel számos hívet szerzett a pszichoanalízis fiatal tudományának. Egyik fő iránya volt tevékenységének a *természettudományi irodalom népszerűsítése*. A közönség soha nem tapasztalt érdeklődést mutatott a cég modern népszerű természet-tudományi kiadványai iránt, amelyek közül kiemelkednek *Svante Arrhenius: Világok keletkezése*, *Bölsche: Az ősemlék, Az ősvilág*, *Ostwald: Bevezetés a természetfilozófiába*, *Weininger: Nem és jellem*, *Fabre: A skorpió öngyilkossága*, továbbá *Haeckel, Maeterlinck* (A természetek élete), *Mende* s mások művei. A természet-tudományok népszerűsítését szolgálja a kiadásában megjelent *Természettudományi Műszótár* is, amelyet *Fülöp Zsigmond* szerkesztett. Tevékenységének ebbe az irányába tartozik a hiányt pótló és értékes *Technikus Szótár*, amelyet két hatalmas kötetben adott ki *Révész Samu* szerkesztésében, a műegyetem tanári karának közreműködésével. Kimagasló állomás tudományos kiadói munkásságában *Bálint Rezső* egyetemi tanár nagyjelentőségű könyvének (*A cukorbetegség és az insulin*) kiadása.

Szépirodalmi kiadványai eleinte a közönség ízlését és könnyű szórakoztatását szolgálták. Ebbe a korszakba tartoznak *Gábor Andor* kabarétréfái, *Karinthy Frigyes* humoros és szatirikus írásai. Hamarosan programjába veszi a fővárosi színházak egy-egy sikerült újdonságának kiadását, fiatal magyar költők verses kötetét s végül a modern magyar és külföldi irodalom java termését. A modern külföldiek közül *Anatole France, Rider Haggard, Thomas Mann* (*A Buddenbrook-ház I-II*), *Pontoppidan* egy-egy jellemző könyvének magyar kiadásával szolgálta a komoly irodalom ügyét, s a legújabb külföldi regényirodalom szenzációs alkotásainak friss magyar kiadásával jelentékeny sikereket aratott, ilyenek voltak: *Benoit: Atlantis*, *Dekobra* regényei s *V. Margueritte* óriási példányszámban elkelt regényei (*Lerbier kisasszony legényélete; Az élettárs*).

A magyar szerzők közül különösen *Komáromi János, Pásztor Árpád, Karinthy Frigyes* és főképp *Erdős Renée* regényeinek kiadásával tett komoly szolgálatokat az olvasóközönségnek.

Egyik legjelentékenyebb vállalkozása *Strindberg* műveinek kiadása. Ebből eddig megjelent az »Egy lélek fejlődése« című ciklusnak mind a 9 kötete, továbbá 4 színmű és egy elbeszélő kötet, valamennyi *Mikes Lajos* kitűnő fordításában.

*Dick Manó*t mint könyvkiadót jellemzi a mozgékonyosság, a frissesség, az aktualitások iránti eleven érzék. Ez vezette akkor, midőn a világháború idején néhány egészen kiváló haditudósító könyvét kiadta, ez indította egész sor aktuális politikai és társadalomtudományi mű kiadására (*Vérsi Margit*: Az égő Európa; *Ujlaky József*: Az új adótörvény; *Vértes István*: A pártabszolutizmus; *Gratz*: Ungarisches Wirtschaftsjahebuch, 1925; *Halasi*: A lánckereskedelem; *Neuhaus*: Társadalmi kérdés stb.). Ezek közt is kimagaslik *dr. Szabó László* pompás könyve: *A modern újságírás*.

Kiadói tevékenységének koronája *E. Renan* gyönyörű munkájának (*A kereszténység eredetének története*) kiadása. A hétkötetes hatalmas mű most karácsonyra jelent meg, őszinte öröme azoknak, akik ma is élvezik és bámulják a nagy francia stilszta szinte utolérhetetlen művészetét. Ez a hét pompás magyar Renan-kötet irodalmi és kiadói szempontból egyaránt egyik legnagyobb eseménye s egyúttal sikere volt az 1927. évi karácsonyi könyvpiacnak.

Genius könyvkiadó részvénytársaság

Budapest, VII., Ilka ucca 31. Telefon: J. 393-17.

Alapítási éve 1920.

Az a cél, amelyet a *Genius* megalapításakor maga elé tűzött s amelyhez fennállásának hét éve alatt mindenkor igazodott, nem volt egyéb, mint másodrendűvé fokozni az üzleti érdeket és a lehető legteljesebben megfelelni az újkor irodalmi feladatainak: hidat építeni mult és jelen, magyar és európai kultúra között.

Az elsőnek úgy iparkodott megfelelni, hogy működésének mingyárt az elején kiadta annak a két magyar klasszikusnak munkáit, akik az időbeli távolság ellenére is egyenes ősei, szinte közvetlen megindítói, éltető forrásai voltak az Adyval bekövetkezett nagy magyar irodalmi fellendülésnek: a *Genius* tette hozzáférhetővé a magyar közönség számára *Balassa Bálint* és *Csokonai Vitéz Mihály* költészetének szépségeit.

Második feladatát úgy igyekezett megvalósítani, hogy megszólaltatta a *külföld* figyelemre-méltó, de nálunk még kevéssé ismert *klasszikusait*. Az európai irodalmak népszerű nagyságait szinte már mind megszólaltatták magyar nyelven, de a *Genius* volt az első, amely merte magyarul megszólaltatni *Georges Meredith*-et, *Charles Read*-et, akik feltétlenül elmélyedést igényelnek s ezért csak kisebb olvasóközönséghez szólnak, és a *Genius* merte magyarra fordítani egy *Flaubert*-nek, egy *Dosztojevszkij*-nek olyan kevésbé ismert és kevésbé népszerű remekeit, mint a *Bouvard és Pécuchet*, vagy a *Siheder*.

Csonka-Magyarországnak ez az akkoriban legfiatalabb könyvkiadóvállalata e bátor kezdeményezése mellett első perctől fogva követte azt az elvet, hogy a világirodalom legnagyobbjait nyelvünkön *napjaink legnagyobb stilisztái* szólaltassák meg. *Babits Mihály* (Baudelaire), *Tóth Árpád* (Meredith), *Király György* és *Mikes Lajos* (Reade), *Kosztolányi Dezső* (Goethe, Wilde), *Szabó Lőrinc* (Shakespeare), *Révay József* (Apuleius), *Hevesi Sándor* (Andersen), *Bálint Lajos* (Wilde), *Gyergyai Albert* (Flaubert), *Hajdu Henrik* (Ibsen) tartoznak már ekkor a *Genius* fordítói gárdájába. Aki tudja, hogy azokban a kaotikus időkben micsoda anarchia uralkodott a magyar műfordítói irodalom terén, az teljes erejében tudja méltányolni, mit jelentett ennek a fiatal kiadóvállalatnak az a komoly akarattal megvalósított elve, hogy minden idegen író *új és kiváló fordításban* és csak teljes kiadásban adott s minden s még oly exotikus író is eredetiből fordítottat.

E törekvései mellett a *Genius* minden erejét latba vetette a *modern magyar és modern külföldi irodalom népszerűsítése* érdekében. Éber figyelemmel kísérte a külföld minden jelentős irodalmi eseményét és nem riadt vissza áldozatoktól, hogy lehetőleg az eredetivel egyidejűleg jelentessen meg magyarul olyan rendkívüli értékű műveket, mint például *Thomas Mann Varázshegye*, *Wells Nagy Világtörténete*, *Gorkij Artamonovok* című regénye. Elsőnek s az eredetinek megjelenésével csaknem egyidejűleg ismertette meg a magyar közönséget *André Baillon*, *Francis Carco*, *Jean Couteau*, *Joseph Conrad*, *Claude Farrère*, *Paul Géraldy*, *Elsa Lindberg-Dovlette* stb. műveivel, elsőnek irányította rá a figyelmet a háború utáni magyar irodalom új nevei közül *Miklós Jenő*, *Rab Gusztáv*, *Zsolt Béla* és *Kőrös Andor* neveire.

Mindezek mellett a *Genius* vállalta a *legnagyobb feladatot*: az *élő magyar irodalom* legnagyobb tehetségeinek egy táborba gyűjtését. Sajnos, azok az írók, akik már a *Genius* elindulásakor jelentékeny nevei voltak az új magyar irodalomnak, már régebben és hosszú időre le voltak kötve más kiadónál. A *Genius*-nak tehát úgyszólván fel kellett fedeznie azokat a nagy tehetségeket, akiknek még nem volt állandó kiadójuk. Végre fennállásának hatodik eszten-

dejében e tekintetben is elérte a régóta sóvárgott sikert s ebben a pillanatban a *Genius* egyéb teljesítményeihez immár *Földi Mihály* egy regényének (*Mámorosak*), *Hatvany Lajos* egy regényciklusának (*Urak és emberek*), *Kosztolányi Dezső* két remekbe írt regényének (*Véres költő*, *Édes Anna*) és *Szabó Dezső* összes műveinek kiadása sorakozik.

Kiadványainak belső tartalma mellett épílyen gondot fordított a *Genius* mindig arra, hogy szép könyvet is adjon a közönség kezébe. Az anyagok megválasztásában mindenre kiterjedő gondosság, ízlés és áldozatkészség jellemzi legegyszerűbb kiadványait is, a bibliofilek számára korlátolt példányszámban készült amatorkiadványai pedig (*Puskin*, *Anyegin*, *Goethe*) nemcsak itthoni, hanem londoni és párizsi könyvművészeti kiállításokon is elismerést arattak.

A *Genius* legújabb terve a komoly *memoár-irodalom* legjelesebb termékeinek megszólaltatása magyar nyelven, amit eddig a magyar könyvkiadás úgyszólván teljesen kikapcsolt munkásságából. Eddig megjelent *Paléologue: A cárok országa* című páratlan sikerű remekműve, amelyet hamarosan követni fog egyebek közt *Szaszonov: Hat nehéz esztendő* címen megjelent kiváló érdekességű emlékirata.

A legutóbbi karácsonyi szezonban több nagy meglepetéssel szolgált a *Genius*. Ezek közt kimagaslik *Hatvany Lajos és Ady Endre levelezésének* szenzációs kötete: *Ady a kortársak közt*, továbbá a klasszikus irodalom elévülhetetlen szépségű alkotása: *Goethe: Dichtung und Wahrheit* című önéletrajzának mesteri magyar fordítása. Feltűnést keltettek még következő kiadványai: *Takáts Sándor: A török hódoltság korából*; *Komáromi János, Pünkösti Andor, Hollós István, Zsolt Béla* új regényei.

A *Genius* lelkes és céltudatos munkája, valamint már eddig is elért gyönyörű sikerei elválaszthatatlanok a magyar szellemi élet utolsó decenniumának történetétől.

Kner Izidor könyvnyomdája és könyvkiadóvállalata Gyomán

A gyomai *Kner-nyomda* 1882-ben kezdte meg működését igen szerény keretek között. Egyéb nyomdai munkái mellett már korán több jelentős irodalmi munka kiadásával bízták meg, amelyekhez azonban mint kiadónak még nem volt köze. A kilencvenes években már mellékesen foglalkozott a nyomda könyvek kiadásával is, de ezt a tevékenységét csak ötletszerűen folytatta. A század elején azonban több olyan kiadványa jelent meg, amelyek sikert értek el (*Thury Zoltán* összegyűjtött munkái hat kötetben, *Hervay Frigyes* »Magyar Kabaret« című antológiája két kötetben, *Csicseri Bors*: Mokány Berci, *Szécsi Ferenc* összegyűjtött munkái, *Antal Sándor* két munkája) s e sikerek hatása alatt 1916-ban megszervezte a nyomda modern kiadóvállalatát. Az 1916 óta megjelent kiadványok már határozott kiadói program alapján jelentek meg, amely az olcsó tömegsikerek tudatos mellőzésével komoly és mély, a kor szellemi mozgalmait szempontjából aktuális, amellet a tartalomhoz méltó művészi kiállítású könyvek kiadását tűzte ki célul. Ezek az új kiadványok nagy feltűnést is keltettek. Közöttük *Balázs Béla* műveinek sorozatos teljes kiadását, *Kosztolányi Dezső*, *Lesznai Anna*, *Szabó Dezső*, *Moly Tamás*, *Lányi Sarolta*, *Jászay-Horváth Elemér* könyveit kell elsősorban megemlíteni, amelyekhez még több kitűnő műfordítás és antológia is járult.

A kiadóvállalat e modern könyvei mellé azonban egy olyan kiadványsorozatot akart állítani, amely hivatva volt arra, hogy megmutassa a magyar kultúra szerves és összefüggő fejlődését a régi időktől a jelenig és megmutassa a tradíció fontosságát és értékét a jelen és a jövő számára. Abban az időben, társadalmunk rettentő hanyattatásainak előérzetében különösen érezhető volt, hogy mennyire hiányzik a magyar életből a tradíció, s hogy, habár sűrűn emlegetjük, milyen kevésbé ismerjük, értjük és szeretjük a multat. A kor iparművészetének kaotikus jelenségei is a tradíció folytonosságának helyreállítását sürgették és a kiadóvállalat azt is célul tűzte ki, hogy ennek a sorozatnak a kiállításánál visszanyúl a magyar könyvnyomtatás régi nagy értékeiig és megkísérli a magyar könyvművészeti tradíció folytonosságának helyreállítását is. Ezeknek a szempontoknak alapján dolgozta ki a kiadóvállalat azt az irodalmi és könyvművészeti programot, amelynek széles keretek és olcsó bolti árak alapján való megvalósítását az összeomlás lehetetlenné tette, de néhány 1918. évi kiadvány és a kiadóvállalat 1919-re készült almanachja már mutatják ezeknek az új törekvéseknek jeleit.

Az összeomlás utáni első idők a megszálló csapatok által kifosztott üzem helyreállításával és a program megvalósításának előkészületeivel teltek el, de a megvalósításra már csak gyökeresen megváltozott viszonyok között kerülhetett sor. *Király György* dr. volt a program végrehajtásának irodalmi, *Kozma Lajos* pedig művészi segítője, akik a maguk lelkes ügyszeretetét és kivételes képességeit állították annak szolgálatába. E vállalkozás első könyvei, amelyek a maguk nemében teljesen új kísérletet jelentettek a könyvcsinálás terén, *Király György kis régi krónikás könyvei voltak*, *Kozma Lajos fametszetű könyvdíszzeivel és illusztrációival*. Ezek 1920 végén hagyták el a sajtót s külföldi szakkörökben még sokkal nagyobb feltűnést keltettek, mint itthon. 1921-ben következett azután a *Kner-klasszikusok* című 12 kötetes sorozat, majd 1921- és 1922-ben a *Monumenta Literarum* 24 könyve két sorozatban, amelyekben a kiadóvállalat irodalmi és könyvművészeti programja már teljességgel kibontakozik. E vállalkozás teljes irodalmi és könyvművészeti sikerét a kritika egyhangúan és fentartás nélkül elismerte. A Kner-nyomda ezekben a könyvekben meg akarta mutatni azokat az irodalmi értékeket, amelyek mai életünknek is eleven értékei és meg akarta mutatni, hogy lehetséges a modern technika összes követelményeinek respektálásával is olyan könyvstílust alkotni, amely a régi szép magyar könyvek művészi értékeit új szellemmel telítve tudja átmenteni a mai géppel készített könyvekbe.

A Kner-nyomda alapítójának minden őse, ameddig megiratlan történetük felderíthető volt, mint a magyar könyvek terjesztője, vásárokon áruló, faluzó könyvárus és könyvkötő kereste meg kenyerét és a Kner név is így lett a tót »knihár«-ból. A Kner-nyomda ezeknek a névtelen ősöknek képét illeszti kiadói jelvény gyanánt könyveire, s az ő munkájukat óhajtja folytatni és reméli, hogy a viszonyok javulásával szélesebb körben szerezheth híveket törekvéseinek s a magyar könyvművészet nemes és nagy tradíciójára támaszkodva, a régi magyar könyvek szellemében sikerülni fog neki megalkotni a géppel előállított modern magyar tömegkönyv stílusát.

Stádium Sajtóvállalat R. T. könyvkiadó osztálya

Budapest, VI., Rózsa ucca 111. szám

Vezérigazgató: Zsilinszky Gábor

Igazgató: Dr. Hüttner János

A *Stádium Sajtóvállalat r. t.* 1921-ben alakult. Az alakulása utáni második évben (1923) már megszervezte könyvkiadó osztályát, mellyel a nagyon nehéz könyvkiadási viszonyok között arra vállalkozott, hogy a magyar íróknak kénytelenségből fiókban heverő szellemi kincseit - erejéhez mérten - a közönség közé vigye s a méltatlanul mellőzött magyar könyvnek megbecsültetést szerezzen.

A könyvkiadó osztály megszervezésekor szerény munkával igyekezett létjogosultságot nyerni a könyv elismert és gazdag nagy piacán. Kiadványait lassanként megismerték és megszerették, úgyhogy ma - rövid négy év után - a magyar közönség szép céljai elérésében meleg pártolással támogatja a vállalatot. A vállalat szigorú programja, hogy *kizárólag magyar írók műveit viszi a közönség közé*. Külföldi (idegen) könyvet csak akkor ad ki, ha annak tartalma érinti a magyar társadalmi vagy kulturális életet. Így magyarázható, hogy a cég négyéves multja alatt megjelent kerekszámban 100 könyvkiadványából mindössze csak 6 kiadvány nem magyar szerző munkája.

A vállalat legkeresettebb kiadványai:

Bársony István: Az én világom. *Bodor Aladár*: Töredelem. *Förster Aurél*: Anekdoták I. II. *Hevesy Andor*: Beethoven intim élete. *Kenedy Géza*: A Hodsa meséi. Az élet könyve. Vándorlások Délen. *Kiszely Gyula*: Gentleman-farm. *Komáromi János*: Hé, Kozákok. Pataki diákok. Az idegen leány. Vidróczki s még néhány ágrulszakadt. *Leidenfrost Gyula*: Kalandozások a tengeren. *Maderspach Viktor*: Menekülésem Erdélyből. *Moss Geoffrey*: Édes paprika I. II. *Orbók Attila*: Párizs élete. *Papp Viktor*: Arcképek a külföldi zenevilágból. Arcképek a magyar zenevilágból. Arcképek az Operaházból. *Pröhle Vilmos*: Napkeletről. *Rodionov Iván*: Kornilov hadjárata. *Sarolea*: Szovjetoroszország. *Surányi Miklós*: Eliziumi mezőkön. *Tóth Zoltán*: Mátyás király idegen zsoldosserege. Néhai *Zsilinszky E.* és *Treitz Péter*: A szikes-talajok javítása.

A »Lantos rt.« vállalatai

Nyomda, könyvkötészet, kiadóhivatal: Budapest, VIII., Stáhly ucca 13.

Könyvesbolt, tudományos antikvárium és a Literatura szerkesztősége:
Budapest, IV., Múzeum körút 3.

A *Lantos rt.* vállalatai a könyvkiadás, nyomdászat, könyvkötés és könyvkereskedés összes ágaira kiterjednek. A *Lantos rt.* nyomdáit, könyvköltészetét és könyvterjesztő-szervezetét, amelyek többféle voltak elszórva, egy helyre koncentrálták. Ez a hely Budapest legforgalmasabb helyének, a Nemzeti Színháznak közvetlen szomszédságában van, VIII., Stáhly ucca 13. szám alatt, ahol a Könyvesbolt és Antikvárium kivételével a *Lantos rt.* összes vállalatai elhelyezkedtek.

A *Lantos rt. könyvesboltja* Budapest egyik legforgalmasabb és egyik legjobban felszerelt könyvkereskedése, amelynek gyakran változó kirakata legáttekinthetőbben a leggyorsabban tájékoztatja Budapest könyvvásárlóit a magyar és külföldi irodalom újdonságairól. Állandóan nagy raktárt tart magyar, francia, német, angol és olasz könyvekből és kíváncsra pósta-fordultával bármiféle külföldi könyvet meg hozat. A könyvesbolt egyik legbecesebb segédeszköze a *Lantos rt.* kiadásában megjelent *Általános Magyar Könyvjegyzék*, amelynek új kiadása 1927-ben jelent meg. Ez a 806 oldal terjedelmű kötet valóságos leltára a magyar szellemi életnek, mert a legrészletesebb tudományos szakbeosztásban mintegy 20.000 magyar könyvcímet közöl, évszámmal, lapszámmal és árral, bő név- és tárgymutatóval, úgyhogy bátran mondható, hogy ily tökéletes könyvjegyzékkel egy nemzet irodalma sem dicsekedhetik. Szoros összefüggésben van a *Lantos-féle könyvesbolttal* a *Lantos rt. tudományos antikvárium*, a ritka és értékes művek leggazdagabb raktára Budapesten, amelynek méltó keretet ad az első emeleten lévő gyönyörű *aukciós terem*, amelyhez foghatóval alig büszkélkedhetik külföldi antikvárium. Ami pedig az anyag rendezettségét illeti, ebben fölülmúl minden létező antikváriumot. Hármass katalógusa: alfabetikus szerzős, tárgyi és földrajzi katalógusa segítségével azonnal megállapítható, hogy valamely szerzőtől, vagy egy bizonyos tárgykörből való, vagy egy országra vagy városra vonatkozólag miféle irodalom van raktáron. A hatóságilag engedélyezett *könyv- és metszetaukciók* események a gyűjtők világában, úgy itthon, mint külföldön.

A *Lantos rt. könyvkiadóhivatala* fokozott tevékenysége első jeléül *Móra Ferenc Összegyűjtött műveinek* hat kötetével lépett a nyilvánosság elé. Első lépése ez a vállalatnak az élő magyar írók kiadása felé. A vállalkozás újdonságát nyomatékosan emeli ki a kötetek új formátuma, a teljesen új tetszetős és modern betűtípus és a művészi teljesen modern kötés. Ez a kiadás első példája egyúttal a *Lantos-vállalatok* céltudatos együttműködésének, mert a nyomást a *Kunossy-nyomda*, a kötést pedig a *Lantos-féle könyvkötészet* végezte.

Az *Enciklopédia R. T.* kiad enciklopédikus, közhasznú és közérdekű könyveket. Eddigi kiadványai kivétel nélkül nagy visszhangra találtak a magyar olvasóközönség körében. Ezek a kiadványok: 1. *Világlexikon*, II. új kiadás. 2. *Pethő Sándor: Világostól Trianonig*. 3. *Az egészség enciklopédiája*. 4. *A világ képekben*. Ebből három kötet jelent meg: A) *Bárczy István: Budapest*, B) *Lambrecht Kálmán: Emberek, népek, nemzetek*, C) *Supka Géza: Nagy Napoleon*.

A *Kunossy Grafikai Intézet R. T.* alapított 1847-ben. Budapest legrégebbi nyomdái közé való, amely azonban mindig értette a módját annak, hogy lépést tartson a korrallal. Plakátjai, művészeti nyomtatványai, vignette-jei a legkiválóbb magyar grafikusok alkotásai, ha pedig

üzleti nyomtatványai rendelőinek névsorát nézzük végig, a budapesti nagy cégek színe-javán kívül benne találjuk nem egy nagy külföldi cég nevét, kivált a szomszéd államok progresszívebb cégei közül. A *Kunossy-nyomda* újabban jelentékenyen gyarapította fölszerelését, hogy a könyv- és hírlapnyomdászat terén is oly vezető pozícióra tegyen szert, mint a könyvnyomdászatban.

A *Kellner és Morlüder* 1872-ben alapított és teljesen egybeolvadt a *Kunossy* rt.-gal.

A *Lantos* rt. könyvkötészete a legrégibb és leghíresebb magyar könyvköltészetnek, a debreceni *Dávidházy*-cégnak műtörténeti értékkel bíró teljes fölszerelését foglalja magában, amely a könyvkötőmesterség legnemesebb magyar hagyományainak eleven gyűjteménye. Ezt a fölszerelést a *Lantos* rt. a legmodernebb gépekkel és munkaeszközökkel szerelte föl, úgyhogy könyvkötészete a legkifinomultabb iparművészetet a legökéletesebb gyári nagyüzemmel egyesíti.

Ugyancsak a *Lantos* rt. körébe tartozik a *Literatura. Beszámoló a szellemi életről*. A szépirodalom, tudomány, művészet és zenei élet eseményeit regisztráló, bőségesen illusztrált, érdekes riport-újság, amely évente tizenkétszer, havonként jelenik meg. Hozza minden számában a megjelent összes magyar és fontosabb külföldi könyvek jegyzékét. Ez a sokezer előfizetővel bíró és mindenütt kolportált folyóirat ma a könyvszakma legolvasottabb orgánuma és a *Lantos* rt. az egész könyvszakmának tett szolgálatot, amikor az író, könyvkiadó, könyvkereskedő és a magyar olvasóközönség közt ezt a fontos összekötő szervet létesítette.

Schenk Ferenc könyvkereskedő

Budapest, IV., Semmelweis u. 15.

A cég 1879-ben mint kolportázsüzem kezdte meg működését a »Wiener Illustrierte Zeitung« terjesztésével. Ezt követte az azidőtájt közkedvelt főleg német folyóiratok és füzetek s gyűjteményes sorozatok és szépirodalmi művek, majd később már főleg magyar füzetes vállalatok és folyóiratok terjesztése kolportázs útján. Az »Ország-Világ« és a »Vasárnapi Ujság« féléves kiadására, majd később az »Új Idők« képes folyóíratra sikerült a cégnek akkoriban példátlan számú füzetként vásárló előfizetőt gyűjteni. Idővel ismeretterjesztő művek, szépirodalmi és gyűjteményes sorozatok, főleg teljes kötetes kiadásainak *részletfizetés mellett való terjesztésére* tért át a cég.

Ezzel egy időben a vidéki könyvárusok és kolportázs-cégek összes könyv- és folyóiratszükségletének szállítására is berendezkedett a cég, ily módon fokozatosan a vidék budapesti bizományosa lett, nagybani könyvkereskedéssé fejlődött és jelentékeny számú vidéki terjesztési szervet kapcsolt üzletkörébe.

1905-ben kezdte meg a cég a *Schidlof levélszerinti »1000 szó« módszerű nyelvtanok kiadását*. Nyelvészeti könyvkiadó vállalatát azonban 1923-ban a *Schenk Ferenc* közreműködésével létesült *Lingua kiadó és könyvkereskedelmi rt.* vállalatnak adta át. A cég újabb időben egyik főüzletágává fejlődött *divatlapoknak* külföldről való importálása és újabban a két legelterjedtebb havi divatlap a »*Legújabb divat*« és a »*Record*« magyar nyelvű kiadását is saját kiadói üzletkörébe vonta.

Lingua kiadó és könyvkereskedelmi rt. Budapest

Alakult 1923-ban a *Schenk Ferenc* cég kiadásában *Schidlof, Lingua és Schenk* gyűjtő név alatt kiadott sorozatok átvételével s célja az *összes világ- és nemzetiségi nyelvek* elsajátítására szolgáló egyöntetű nyelvkönyveket és szótárakat a legmodernebb kiadásban hozzáférhetővé tenni.

Eddig megjelent nyelvtan és szótársorozatai:

Schidlof B. dr. Az »1000 szó« levélszerinti gyakorlati módszere. Angol, francia, német, olasz. Vásznon dobozban à P 6,-

Lingua nyelvkönyvek 8°. *Nyelvtanfolyamok és magántanulók számára.* Angol, francia, német, olasz. *Félvásznon kötésben* à P 4,80.

Schenk zsebnyelvtanok magántanulásra. 16° fv. à 1,50, angol, francia, német, olasz, orosz, román, szerb, horvát, szlovák, esperantó.

Hasznos társalgó könyvek. Angol, francia, német, olasz. *Kötetenként fűzve* à P 1,50.

Schidlof liliputi szótárak 32°. Angol, francia, latin, német, olasz. *Két rész egybekötve* à P 1,50.

Lingua liliputi zsebszótárak. Egy kötetes részes kiadás. 32° alak. Angol, francia, német, olasz. *Részenként 1/1 vászonba kötve* à P 2,50.

Schenk kézi szótár kiadványok. 16°. Angol, francia, német, olasz. *Két rész egészvásznon kötésben egybekötve* à P 4,-.

Schenk egykötetes, mindkét részt tartalmazó zsebszótárak. 16°. fűzve à P 1,50. Idegen szavak, latin, horvát, szlovák, román.

Németh József könyv-, papír- és zeneműkereskedése

I. Horthy Miklós út 15. Telefon: József 388-23.

Az üzletet 1910. évben alapította *Németh József* a budai Lágymányoson, mely vidék fejlődése építészeti és kulturális szempontból akkortájt vett erősebb lendületet. Az üzletalapítás után tevékeny részt vett az *Élet* nyomda rt. létrehozásának munkálataiban. A műegyetem közelsége adta az eszmét, hogy a magyar műszaki irodalom fejlesztését tűzte ki céljául.

Sűrű egymásutánban jelent meg a cég kiadásában a műszaki irodalom termékeinek javarésze. 1916-ban a *Magyar Mérnök- és Építészegylet* megbízta a céget *Közlönyé*-nek kiadásával 1922-ig. 1919-ben megalapította és kiadta a *Technikus*, később a *Technika* című folyóiratot, mely a *Hungária Magyar Technikusok Egyesületé*-nek hivatalos lapja lett. 1922-ben a Műegyetem szomszédságában megalapította a *Technika* rt-ot, mely altruisztikus célt szolgálva működik a Műegyetem Segélyegyletével kapcsolatban.

Tisza Testvérek

könyv- és zeneműkereskedés, papír-, író- és rajzszeretek raktára,
az »Országos Törvénytár« kiadványainak főbizományosa,
a m. kir. Földművelésügyi Minisztérium kiadványainak bizományosa

Budapest, II. Fő ucca 12. Telefon: 239-13. Postatakarékpénztári szála 11764.

A *Tisza Testvérek* céget 1903. augusztus 1-én *Tisza Antal* és *Tisza Béla* alapította. A cég 1905. évben *Tisza Béla* egyedüli tulajdonába ment át. Ez évben tölti be 25 éves fennállását a cég, mely negyed század alatt országszerte ismert nevet szerzett magának. A cég 1912 óta a m. kir. Belügyminisztérium »*Országos Törvénytár*« című kiadványainak főbizományosa, s mint ilyen úgy az összes bíróságokkal, mint a jogkereső közönséggel élénk összeköttetésben áll. Egyébként mint jól felszerelt könyvkereskedés az irodalom minden ágából jól megválogatott raktárt tart fenn.

Az új idők kívánalmainak megfelelően a cég *részletüzletet is folytat*, amelynek keretében nemcsak erre a célra készült könyveket, hanem minden kívánt művet, sőt külföldi irodalmat is szállít a lehetőség határain belül.

Pallas irodalmi és nyomdai rt.

(Budapest, V. Honvéd ucca 10.)

A régi Wilkens-féle nyomdából alakult 1884. április 1-én. Első elnöke *Kerkápoly* Károly volt. A Kecskeméti uccai kis nyomdából rövid tíz év alatt az ország egyik legnagyobb műintézete lett s amikor 1895-ben megépíttette mostani palotáját, a *Pallas* volt a főváros legmodernebb nyomdavállalata.

Az új igazgatóság mingyárt kezdettől fogva (1888-1904) nagy ambícióval fogott hozzá a grafikai műipar és ízlés fejlesztéséhez és kiadta az első magyar nyomdászati szaklapot, a *Magyar Nyomdászat*-ot, melyet *Pusztai* Ferenc szerkesztett. Óriási érdeme a kultúra és tudomány szolgálatában, hogy nagy anyagi áldozattal és kockázattal vállalkozott az első magyar teljes lexikon, a *Pallas Nagy Lexikona* kiadására, melyet a legkiválóbb magyar írók és tudósok közreműködésével dr. *Bokor* József egyetemi tanár szerkesztett. Ennek az értékes vállalkozásnak sikerén felbátorodva, kiadta a »Jogi« majd a »Közgazdasági Lexikont« s egyidejűleg jeles fordításokban a legkiválóbb nemzetgazdasági írók (*Smith* Ádám, *Ricardo*, *Gide*, *Owen*, *Malthus*, *Jevons* stb.) könyveit is.

Itt nyomták az első szedőgépen szedett könyvet (*May* Károly: *A Csöndes óceánon*), rotációsain számos napilap készült s ma is a *Pallas* nyomja a *Nemzeti Ujság*, az *Új Nemzedék*, az *Új lap* és a *Friss Ujság* napilapokat. Saját kiadásában jelenik meg a magas színvonalú és művésziesen kiállított *Képes Krónika* című illusztrált hetilap, továbbá az egyetlen, hetenként megjelenő, színesen nyomott képes gyermeklap, a *Tündérvásár*.

Újabban a *modern külföldi* (legkivált angol, francia és amerikai) *irodalom világhírű regé-nyeinek* gyűjteményes fordításait adja ki, de e mellett a *magyar irodalom kiváló képviselőinek írásait* is, régi jó hírnevéhez méltóan, díszes, modern technikai kiállításban bocsátja közre. Különös ambícióval foglalkozik a *gyermek- és ifjúsági irodalommal*, melyet magas nivóra emelt olcsó és szép kiadványaival.

A *Pallas* nyomda ma is Magyarország egyik legjobban felszerelt, modern műintézete, mely a legújabb rendszerű és legnagyobb teljesítőképességű *szedőgépekkel* dolgozik, de nagyszámú személyzetet foglalkoztat a *művészies* (akcidenc stb.) *kéziszedéssel* is. Számos *rotációs gépe és gyors sajtója* mellett van saját *kémigrafiai és mélynyomó műintézete*, *litográfiája és offset-üzeme*, nagyszabású *könyvkötészete*, *betű- és tömöntődéje*.

A PANTHEONRÓL kiadványai beszélnek.

A regény mesterei
Magyar írások
Színe-java
Wells reprezentatív regénysorozata
Remekírók Pantheonja
A Pantheon ismerettára
Művészeti Pantheon
Zenei Pantheon
Gyakorlati gazdalexikon
Tagore művei
Apponyi Albert: Emlékirataim
Amundsen: Az Északi Sark meghódítása
Kozma Andor: Faust fordítása
Kozma Andor három nemzeti éposza:
- Honfoglalás
- Turán
- Petőfi
G. Dávid Margit: A divat története
Goethe-Benedek: Csalavári

A Fővárosi Könyvkiadó r. t. kiadványaiból:

Knut Hamsun regényei, 10 kötet
Lesueur: Kálvária sorozata, 4 kötet
Borroughs: Tarzan regényei, 5 kötet
Borroughs: Mars regényei, 4 kötet
Hanstein regényei, 2 kötet

*És számtalan egyéb kiadvány
a szépirodalom, művészet, tudomány, sport stb. köréből.*

Kívánatra részletes jegyzéket küld a
PANTHEON IRODALMI INTÉZET R. T.
BUDAPEST, V. VILMOS CSÁSZÁR ÚT 28. TELEFON: 134-99.

Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai Részvénytársaság

Budapest, IX. Üllői út 25. (Köztelek.)

Alakult 1894. január 1. Telefonszámok: J. 399-31., J. 399-32.

Sürgőnycím: »Pátria Nyomda Budapest, Köztelek«.

Igazgatósági tagok: Jeszenszky Pál elnök, Elek Emil vezérigazgató alelnök, dr. Horánszky Dezső alelnök, Balogh Elemér, Buday Barna, dr. Hutya Ferenc, Ipolyi-Keller Gyula, dr. Koós Zoltán, Láng József, Maurer Vilmos, Meskó Pál, dr. Miklauzics Adolf, dr. Rubinek István, Szeleczy Iván, Szilassy Zoltán, dr. Ilosvay Lajos.

Ügyvezetőség: Vezérigazgató: Elek Emil, ügyvezető igazgató: Szeleczy Iván. Igazgatók: Neuhold József, Dapsy Károly.

A könyvkereskedői osztály vezetője: Szainmüller Károly cégvezető.

Alaptőke 225.000 pengő, mely 4500 darab 50 pengő névértékű részvényre oszlik.

E vállalat az Országos Magyar Gazdasági Egyesület kebeléből alakult néhai Baross Károlynak, az OMGE volt titkárának buzdítására s annak megteremtésében az OMGE tagjai, valamint az újabb tőkeemelések alkalmával a különböző gazdátársadalmi intézmények tevékenyen részt vettek. A nyomdavállalat összpontosítja mindazon szellemi termékek kiadását, melyek a gazdaközönség érdekeit szolgálják. A *Pátria* tehát nemcsak nyomdai munkák, illetve különböző szaklapok előállításával foglalkozik, hanem az Országos Magyar Gazdasági Egyesület könyvkiadóvállalatának és az annak keretében megjelenő *Köztelek Gazdasági Könyvtár* című füzetes vállalatnak is kiadója, valamint az OMGE tulajdonát képező és hetenként kétszer megjelenő *Köztelek* című köz- és mezőgazdasági lapnak kezelője. Kiadja továbbá mindazokat a gazdasági, számviteli és kezelési nyomtatványokat, melyek ma minden gazdaságban nélkülözhetetlenek. Gazdasági szakkönyvkereskedése lehetővé teszi, hogy a magyar gazdaközönség irodalmi szükségletét egy helyről szerezhesse be.

Könyvkiadóvállalata kiadásában újabban a következő szakkönyvek jelentek meg: Héjas Endre: Sikeres méhészkedés (20,-), Bernát István: Tanulmányok (12,-), Mattyasovszky Miklós: A földművelés közgazdaságtana (18,-), Czapáry B.: Virágtenyésztés (8,-), Thaisz L.: Magyar talaj gyepesítése (3,-), báró Jeszenszky Ödön: Jövedelemfokozás a mezőgazdasági üzemben (3,-) Reichenbach B.: Dánia mezőgazdasága (2,-), dr. Wellmann O.: Szarvasmarhák bírálata és törzskönyvelése (4,-), Reichenbach B.: A munka eredményének fokozása a mezőgazdaságban (2,80), dr. Hérics-Tóth J.: Gyümölcsök és főzelékek konzerválásának kézikönyve (10,-), Angyal Dezső kertészeti munkái I-IV. (60,-), Gubányi K.: Itthon és a nagy világban (4,-) stb.

Pfeifer Ferdinánd (Zeidler Testvérek) nemzeti könyvkereskedése

Budapest, IV. Kossuth Lajos ucca 5.

Budapest egyik legrégebb könyvesboltja, amelyet *Emich* Gusztáv alapított 1841-ben. A márciusi idők előjele volt, hogy az új könyvesbolt a »Nemzeti Könyvkereskedés« nevet vette föl, de igaz fellendülése csak a szabadságharc után, a szomorú Bach-korszakban kezdődött, amikor 1856-ban *Pfeifer* Ferdinánd, egy pesti patricius pékmester kiválóan művelt, évekig külföldön tanult fia, vette át az Emich-féle könyvesboltot. Az európai látókörrrel hazaérkezett fiatal Pfeifer, mint életrajzírója, Tettey írja az *Annalesek*-ben, az egész országban elágazó összeköttetéseinél fogva a magyar irodalom középpontjává tette a Nemzeti Könyvkereskedést. Rövid idő múlva úgyszólván az egész ország értelmisége a Pfeifer-féle könyvesboltban sereglett össze. Pfeifer Ferdinánd kezdettől fogva egészen 1879-ben bekövetkezett haláláig, a legelső egyike volt a piacon. Halála után a céget *Pfeifer* István vezette 1909-ig az elhunyt szellemében

A nagymultú, patinás könyvesbolt, amely hosszú évtizedekig a Szervita téren, majd a Hatvani uccában, s az ebből később lett Kossuth Lajos uccában virágzott, illetve virágzik, 1927-ben a 7. számú házból átköltözött az 5. szám alá, a *Nemzeti Casino* palotájába, amelynek földszintjén most európai színvonalon álló, előkelő ízléssel berendezett, kitűnő felszereltségű helyiségei vannak. Az újdonságok gazdag tömege mellett hatalmas, a szépuccai részt is elfoglaló raktár biztosítja, hogy a Nemzeti Könyvkereskedés lépést tartva a korrallal, ma is el tudja látni szellemi táplálékkal az olvasóközönség legszélesebb rétegeit. A teljesen modern, művészi ízlésű berendezés finom enteriőrjében egy kopott bársonyszék vonja magára a figyelmet: a magyar irodalom igazi régi nagyjai ültek valaha ezen a széken, amelyet kegyelettel őriz a Pfeifer-féle könyvesbolt mai vezetője, *Zeidler Imre*, aki a Nemzeti Könyvkereskedés egykori tulajdonosának szellemében fejleszti tovább az előkelő belvárosi üzletet.

A Nemzeti Könyvkereskedésben kaszinóztak valamikor *Petőfi*, *Jókai*, *Deák*, *Kemény* Zsigmond, *Szilágyi* Sándor, *Gyulai* Pál, és Pfeifer Ferdinánd nem egy nagy írónk előtt nyitotta meg mint kiadó a széles nyilvánosság útját. A cég régi kiadványai között szerepelnek *Gyulai* Pál, a *három Beöthy*, *Jókai*, *Kemény* Zsigmond, *Matlekovics* Sándor, *Petőfi*, *Szigligeti*, *Thaly*, *Tóth* Kálmán, *Vass* Gereben művei. Komoly, értékes kiadói tevékenységet folytat most is a cég.

A Nemzeti Casino közelsége mindig megérezte a Pfeifer-féle könyvesbolton: a *történelmi osztály* tagjai alapítása óta ebben a könyvkereskedésben vásárolták és vásárolják könyveiket. A cég vevőköre természetesen az olvasás demokratizálódásával tetemesen kiszélesült azóta: ma a legmagasabb köröktől a társadalom minden osztályáig terjed. A belvárosi uccán sétáló elegáns *úriasszonyok* éppoly szívesen betérnek a Pfeifer-boltba, mint ahogyan bejárnak a Casino *előkelő látogatói*, az *egyetemi tanárok*, a különböző intézetekben dolgozó *tudósok*, a *Budapesten megforduló külföldiek*, *politikusok* és az egész pesti *lateiner társadalom*. Mindenki megtalálja azt, amit keres, mert ma a Pfeifer-féle könyvkereskedés egyike a legjobban, leggazdagabban felszerelt könyvesboltoknak és a *magyar irodalom legfrissebb termékei éppúgy megtalálhatók* kötetektől roskadozó polcain, mint a *francia, angol, német, olasz és spanyol irodalom termékei*.

Különösen kedvelté, népszerűvé teszi az előkelő budapesti közönség körében a régi Pfeifer-féle könyvesboltot az a körülmény, hogy finom tónusú helyiségében nem is érzi az ember, hogy kereskedésben van, ahol portéka várja, amíg vevőre talál. A mai Nemzeti Könyvkeres-

kedés teljesen megőrizte a nemes mult hagyományait. Olyan ez a könyvesbolt, mint valami finom irodalmi szalon és az a kaszinózás, amelyet történeti nevek viselői folytattak e polcok között valaha, nem szűnt meg ma sem. Irodalmi tanácsokért, fölvilágosításokért, útbaigazításokért sűrűn járnak be ma is kicsinyek és nagyok, és egyformán kedves, közvetlen előzékenység honorálja mindig azt a bizalmat, amellyel idefordulnak. Az európai értelemben vett könyvesboltnak mintaképe a *Pfeifer-féle Nemzeti Könyvkereskedés*, amely közel kilenc évtizedes fennállása után most ismét lelkes bizakodással tekint egykori alapítójának és nagynevű tulajdonosának eszménye, a magyar könyv reneszánsza felé.

Laufer Tivadar könyvkereskedés és antikvárium

Budapest, IV. Váci ucca 11. Telefon: T. 115-56

A céget a két Laufer-testvér, Vilmos és Tivadar alapította 1835-ben. Vilmos később kivált az üzletből és külön nagy kiadóvállalatot alapított, míg Tivadar új társat vett maga mellé s cége hosszabb időn át mint *Laufer és Stolp* könyvkereskedése és kölcsönkönyvtára működött a Váci ucca 19. számú ház udvari helyiségében, ahol a népszerű kölcsönkönyvtár még ma is virágzik *Laufer Tivadar kölcsönkönyvtára* címmel, mert Stolp időközben kivált a cégből. *Laufer és Stolp* érdekes alakját *Porzó (Ágai Adolf)* annak idején *Futó és Botlik* néven örököltette meg a *Borsszem Jankó*-ban.

1922 óta a Laufer-féle könyvkereskedés külön uccai üzletben rendezkedett be a Váci ucca 11. szám alatt, ahol a felső nyílt üzlethez tágas, érdekes szuterénhelyiség csatlakozik, amely a maga modern felszerelésével igazi látványosság. A cégnek dús raktára van tudományos antikvár anyagból és válogatott szép modern könyvekből egyaránt. A cég mai tulajdonosa nagy agilitással gyarapítja hatalmas raktárkészletét s külföldi üzleti útjairól minduntalan szebbnél-szebb könyvkincsekkel tér haza, amelyek állandóan érdekessé teszik élénk forgalmú üzletének kirakatát.

Révai Testvérek Irodalmi Intézet Részvénytársaság

A *Révai Testvérek Irodalmi Intézet Rt.* az 1834-ben alapított *Benczur József*-féle eperjesi könyvkereskedésből indult ki. A *budapesti könyvkereskedés 1869-ben alakult*. Itt a rendszeres könyvkereskedésen, szorimenten kívül tudományos antikváriumot is meghonosított, amely akkor még jóformán ismeretlen fogalom volt nálunk. A kiadói üzlet nagyobb lendületet csak a *Regényvilág* című folyóirat megalapításával nyert. Ezután adta ki a cég *Jókai Mór* és *Mikszáth Kálmán* munkáit, majd megindította a »*Világhírű utazások könyvtára*« című vállalatot. Kiadta az első nagyszabású magyar képzőművészeti munkát, a »*Magyar művészete*« című díszművet *Szana Tamás* szerkesztésében, *Marczali Henrik*: »*A legújabb kor története*« című nagy művét, megállapodásra lépett a Magyar Tudományos Akadémiával, hogy annak könyvkiadó vállalatát egyes kötetekben hozzáférhetővé tegye a művelt közönségnek. Megkísérelte a cég *Jókai* olcsó kiadásban való terjesztését, megindította a »*Magyar Ifjúság*« című folyóiratot és ennek kapcsán számos jeles ifjúsági iratot bocsátott közre, végül »*Jó Könyvek*« című szép-irodalmi vállalatával kísérletet tett arra, hogy megnyerje az igazi irodalomnak az eddig csak ponyvaregényeket olvasó falusi népet.

1885-ben a cégre ruházták át a *Rudolf* trónörökös védnöksége alatt megindult »*Az osztrák-magyar monarchia írásban és képből*« című nagy népszerű műnek terjesztését, ennek sikere érdekében országos nagy kolportázs-intézményt létesített. További kezdeményezése volt a *részletüzlet bevezetése*. Ez újszerű terjesztési eszköz segítségével sok értékes termék sikerét biztosította (*Pallas Nagy Lexikona*, a *Magyar Nemzet Millenniumi Története*, a *Műveltség Könyvtára*, *Nagy Képes Világtörténet*, *Teljes Magyar Törvénytár*, *Magyar Remekírók*, *Brehm: Állatok világa*, stb.)

1894-ben kiadta *Jókai Mór* összes műveinek nemzeti díszkiadását száz kötetben.

1895-ben a cég részvénytársasággá alakult át. 1896-ban, miután már előzőleg megvette az *Aigner Lajos*-féle kiadványok nagyobb részét, beolvasztotta a *Lauffer Vilmos*-féle könyvkiadóvállalatot, 1904-ben a pozsonyi *Stampfel Károly* könyvkiadóvállalatát és azt áttelepítette Budapestre és visszaváltotta az eredetileg általa megalapított *Dobrowszky és Franke*-féle kiadó cég kiadványait.

1889-ben kiadta *Mikszáth Kálmán* összegyűjtött munkáit, 1900-ban 24 kötetben *Eötvös* műveit, 1901-ben báró *Eötvös József* összes munkáinak első teljes kritikai kiadását *Voinovich Géza* szerkesztésében, 1902-ben 20 kötetben *Rákosi Viktor* munkáit, 1905-ben 20 kötetben *Abonyi Lajos* munkáit *Endrődy Sándor* szerkesztésében, 1906-ban 16 kötetben *Ambrus Zoltán* műveit, 1926-tól *Erdős Renée* összegyűjtött munkáit, a külföldi írók közül *Zola: Rougon-Macquart* ciklusának teljes sorozatát, *Dosztojevszkij* műveinek, majd 1928-tól *Tolsztoj* regényeinek és elbeszélésének teljes magyar kiadását.

1904-ben kezdte meg a *Klasszikus Regénytár* című vállalatot, amely magában egyesítette a külföldi irodalmak legjelesebb regényeit, 1911-ben indította meg a külföldi legkiválóbb tudományos műveket tartalmazó *Világkönyvtár* című sorozatot.

A vállalat esetről-esetre más kiadókkal is társult egyes nagyobb feladatok megoldására, a *Franklin Társulattal* (*Corpus Juris Hungarici*, *Nagy Képes Világtörténet*, *Jókai műveinek centenáriumi kiadása*), az *Élet* kiadóvállalattal (*Az Élet könyvei*). Egyik nagyfontosságú kiadványa volt az intézetnek a *Magyar Kereskedők Könyve* című négykötetes nagy enciklopédikus munka (1906-1911).

1910-ben bocsátotta közre 51 kötetben jubiláris *Mikszáth* kiadását *Rubinyi Mózes* szerkesztésében. A *Pallas Nagy Lexikona* végleges elfogytával *kiadta a Révai Nagy Lexikonát 20 kötetben*, jóformán az egész magyar tudományos világ, mintegy 500 munkatárs közreműködésével. Az intézet ezenkívül többrendbeli népszerűsítő gyűjteményt indított meg, a *Mesterművek*, *Politika és Társadalom*, *Új Könyvek* című sorozatait. Megemlítendőek még az *Universitas* kiadványai, amelyek orvostudományi tankönyveket ölelnek fel.

Rozsnyai Károly könyv- és zenemű-kereskedés. Gramofon osztály

Budapest, IV. Múzeum körút 15.

A céget néhai *Rozsnyai Károly* alapította 1889-ben. A cég alapítója eredetileg orvosnövendék volt, de a könyvek iránt való szeretete és rajongása a könyvszakmába vitte.

Az első években a cég kizárólag használt könyvek vételével és eladásával foglalkozott s mint antikvárius rövidesen oly tekintélyt vívott ki magának, hogy *Rozsnyai Károlyt* az antikváriusok egyesülete elnökévé választotta.

A cég ezen első időszakában már foglalkozott litografált technikai jegyzetek kiadásával, melyekből körülbelül huszonöt-féle jelent meg az akkori neves egyetemi tanároktól. Ugyanakkor jelent meg az úgynevezett *Rozsnyai Gyors nyelvmesterek*, amelyek hamarosan annyira népszerűekké váltak, hogy rajtuk keresztül a cég neve köztudatba ment át és országszerte közismertté lett.

Később az új könyvek eladását is beillesztette a cég tevékenysége körébe, valamint zeneműveket is. A kottákkal való foglalkozás a cég munkálkodását mindinkább e felé a szakma felé irányította és csakhamar megjelennek a cég első népszerű *kottakiadványai*.

Rozsnyai Károly azonban nem elégedett meg az akkori divatos könnyű fajsúlyú kottakiadványokkal, hanem felszólította az akkori legkiválóbb zeneakadémiai tanárokat, hogy a használatos külföldi tanulmányanyagot fordítsák le magyar nyelvre és lássák el oly instruktív magyarázatokkal is, amelyek a vidéken tanuló, de később a zeneakadémián vizsgázó növendékek számára nélkülözhetetlenné teszik majd a magyar kottákat.

E kottakiadványok megjelenése valósággal forradalmat támasztott az egész zeneműszakmában. Eleinte a szakmabeliek erős ellenállást fejtettek ki egy nem zeneműegyesületi tag működése ellen.

A Rozsnyai-cég kottakiadványai azonban pár hét alatt oly népszerűekké lettek, hogy csakhamar maguk a tiltakozó kollégák voltak azok, akik felszólították a céget a zeneműegyesületbe való belépésre, hogy így módjuk legyen nekik is a nélkülözhetetlenné vált kiadványokat beszerezni és árusítani.

E kiadványok rendszeres kiépítésével a cég idővel nemcsak itthon, hanem külföldön is általános tekintélyt szerzett magának. A komoly zenei munkára való felhívás eredménye ugyanis egész sor jelentős és maradandó alkotás lett. *Bloch József*, *Bartók Béla*, *Chován Kálmán*, *Siklós Albert*, *Szendy Árpád* munkái, amelyek a cég felhívásának köszönhetik megszületésüket, ma már az egész világon méltó helyet foglalnak el a külföldi kiadók elsőrangú kiadványai mellett.

Bartók Bélának a kompozíciói abban az időben jelentek meg a cégnél, mikor még forradalmat jelentettek a zenében és *Rozsnyai Károly* dicsőségére válik, hogy Bartók Béla örökbecsű munkáinak már a kezdet kezdetén úttörő terjesztőjévé szegődött. Fanatikus lelkesedéssel és önzetlenséggel fejlesztette ki *Rozsnyai Károly* következetesen zeneirodalmi kiadványait, sokszor még az üzleti szempont elhanyagolásával is, csakhogy egy-egy zenei ágnak csekély számú érdeklődője is megtalálja *a maga magyar könyvét* és ne legyen ráutalva a drága külföldi forrásmunkákra.

1918 elején Rozsnyai Károly fiai, *Béla* és *Róbert*, akik külföldi tanulmányaik befejezése óta már éveken át aktív részt ettek az üzlet vezetésében, a cég bejegyzett tagjaivá lettek.

1923-ban a cég alapítója és szenior főnöke meghalt. A céget azóta két fia vezeti.

A trianoni határok lehetetlenné tették, hogy a zeneműkiadványok fejlesztése oly arányban történjék, mint ahogyan Nagy-Magyarország határai közt szükséges lett volna. Ezért a cég más üzletágakat is bekapcsolt működési körébe. Nagyarányú *részletosztályt* létesített mely lehetővé tette, hogy a nehéz gazdasági viszonyokkal küzdők is hozzájuthassanak könyv- és zenemű-szükségletük kielégítéséhez.

Modern gramofon-üzletet is szervezett régi üzlete keretein belül.

A cég részlet-osztályába kapcsolódik a vászonra festett művészi képek reprodukcióinak, valamint a neves magyar mesterek eredeti rézkarcainak a *terjesztése* is, úgyhogy vidéken a cég neve, mint *képkereskedő is* általánosan ismertté vált.

Ma a cég *saját székházában* működik a *Múzeum körúton*, kép-osztálya részére pedig *magyar-uccai házában* építtet modern műhelyeket és kiállítási termeket.

A cég fix alkalmazottainak száma több mint negyven s ezeken kívül még hatalmas ügynöki gárdája is van a cégnek.

Singer és Wolfner irodalmi intézet rt.

1885 február végén három fiatal ember, *Singer Sándor*, *Wolfner József* és *id. Wolfner József*, akik közül kettő egyetemet végzett, a harmadik pedig tanult könyvkereskedő volt, a mostani VI. Andrassy út 10. szám alatt könyvesboltot nyitott. Csakhamar áttértek könyvek kiadására is.

Már 1896-ban megindították az *Egyetemes Regénytár-t* (»*Piros könyvek*«), amely a magyar és külföldi regényirodalom színe-javát hozta és olcsóságánál fogva (egészvászonnal kötésben 50 krajcár volt) gyorsan óriási népszerűségnek örvendett. Az Egyetemes Regénytár sorozatban jelentek meg évenként a híres *Mikszáth-Almanachok*.

A cég különösen agilitásával és ízlésével nagy tért hódított. 1895-től 1910-ig, vagyis a cég életének első 15 évében alig volt magyar író, aki ne törekedett volna szépirodalmi műveit a *Singer és Wolfner* cég útján a nyilvánosság elé vinni, s több százra megy azoknak az íróknak a száma, akiknek első művét a cég adta ki, amelynek az első perctől kezdve a mai napig mindig az lebegett a szeme előtt, hogy minden kiadványa *magyar nemzeti szellemű* legyen. Ezt a szempontot folyóirataival is szolgálta.

Így 1889-ben felhozta *Pósa Lajost* Szegedről és vele megalapította az első, igazi magyar gyermeklapot, az *Az Én Ujságom-at*, *Pósa Lajos* és *Benedek Elek* szerkesztésében. A hamar népszerűvé lett gyermeklap minden sorát magyar írók írták és - ami akkor újdonság számba ment - minden sorát honorálták. A lap révén egész gárdáját nevelte a cég a gyermekirodalom művelőinek.

1894-ben alapította meg a cég a *Magyar Lányok-at* *Tutsek Anna* szerkesztésével és ezzel egyidejűleg az *Új Idők-et* *Herczeg Ferenc* szerkesztésével. Az *Új Idők* mai napig is a magyar úri családok legkedveltebb lapja s igen nagy elterjedésnek örvend. Nincs magyar író, aki ebbe a lapba ne írt volna. Benne jelentek meg *Herczeg Ferenc* összes regényei és elbeszélései. *Gárdonyi Géza*, *Bródy Sándor*, *Szomaházy István*, *Heltai Jenő*, *Bárony István* stb. legtöbb regénye.

1902-ben alapította meg a cég a *Művészet* című lapot *Lyka Károly* szerkesztésével és a *Magyar Figyelő* című lapot *gróf Tisza István* és *Herczeg Ferenc* szerkesztésével. Ez utóbbi két lap a kommün alatt szűnt meg.

A cég a következő íróknak összes munkáit adta ki: *Herczeg Ferenc*, *Gárdonyi Géza*, *Bródy Sándor*, *Szomaházy István*, *Farkas Pál*, *Lőrinczy György*, *Bíró Lajos*, *Krudy Gyula*, *Malonyai Dezső*, *Beniczky*, stb., továbbá megindította a *Milliók Könyve* című regényvállalatot, amely nagyon olcsó áránál fogva óriási népszerűségre tett szert.

Az utolsó tíz évben is több magyar író karolt fel a cég, akiknek minden művét kiadta, ilyenek *Csathó Kálmán*, *Surányi Miklós* és legújabbán *P. Gulácsy Irén*.

A cég 1924 óta részvénytársaság alakjában folytatja működését. A három alapító közül csak *Wolfner József* van életben, aki a részvénytársaság elnöke és vezérigazgatója.

Tevan Nyomda és Könyvkiadóvállalat Békéscsabán

Tevan Adolf a Békéscsabáról Kolozsvárra távozó *Lepage Lajostól* vette át 1903-ban könyvüzletét, amelynek hátsó sötét zugában egy lábbal hajtós kis nyomógép állott, néhány betűfiók társaságában. Ez a kis primitív nyomógép és sovány betűkészlet látta el az akkori kisváros nyomtatványszükségletét, mely éppen hogy megfelelt holmi esküvői és báli meghívó, levélpapír, boríték és más igénytelen apró nyomtatvány előállításához. Ez a régi kis nyomógép ma kegyeletes emlék abban az európai nivójú, nagyarányú grafikai műintézetben, melyre *Tevan Adolf*, majd 1909-től kezdve fia, *Tevan Andor* fejlesztette az egykori kis törpe vidéki nyomdát.

Tevan Andor 1912-ben megalapította a *Tevan-könyvtár* című gyűjteményes vállalatot s e vállalkozásával a kultúra terén igen jelentős érdemeket szerzett. Az akkori írógárda legjelesebbjei: *Karinthy*, *Kosztolányi*, *Ady*, *Juhász*, *Krúdy*, stb. állottak nevükkel a könyvsorozat élére, mely csakhamar erős gyökerekkel helyezkedett az irodalmi életbe. Sok kitűnő magyar és külföldi író művét közölte s nem egy fiatal tehetségnek nyitott utat az érvényesülésre.

A *Tevan-cég* legfőbb érdeme, hogy a kisvárosok helyi jelentőségű, igénytelen kiadványai helyett nekibátorodott a fővárosnak s ezen keresztül az egész országot meghódította magának. A *Tevan-cégnek* vidéki cég létére sikerült elérnie azt a nagy és súlyos eredményt, hogy a *Tevan* név a könyvekben márkát jelent, amely garancia az igazi, megalkuvás nélküli, tiszta művészetért.

A *Tevan-cég* volt az első kiadó, mely a szép magyar bibliofil könyveket megteremtette. Az »*Amatőr Tevan-kiadás*« című sorozat a magyar irodalom klasszikus remekeit hozza tökéletes, művészi kiállításban, nagy gonddal és lelkiismeretességgel szedve, az elképzelhető legnemezebb kivitelben, gyönyörű illusztrációkkal díszítve. Ez amatőr-kiadványok nagy felkészültségről, művészi ízlésről és igazi kultúráról tesznek tanúbizonyságot. Mi sem bizonyítja e könyvek értékét jobban, mint az, hogy a kiadónál már nem kapható egynémely *Amatőr Tevan-könyvnek* a könyvárusi forgalomban már szinte megfizethetetlen ára van.

A *Tevan* kiadóvállalat írógárdája a legelsőrangú magyar és külföldi írókból rekrutálódott. Megjelentek *Tevannál* többek között *Ady*, *Karinthy*, *Kosztolányi*, *Krúdy*, *Szép Ernő*, *Anatole France*, *Hauptmann*, *Thomas Mann*, *Andrejev Leonid*, *Schnitzler*, *Wedekind* stb. művei.

Szent István Társulat

(Budapest, VIII. Szentkirályi ucca 28-30.)

Magyarország legrégebb kultúrintézménye - számításon kívül hagyva a *Magyar Tudományos Akadémiát*, már csak azért is, mert ennek hivatása nem kimondottan könyvkiadás és könyvterjesztés - a *Szent István Társulat*.

A Szent István Társulat nagykoncepciójú gondolata *Fogarasy Mihály* nagyváradi kanonok agyában, a maga bevallása szerint (Religio, 1844. dec. 1.) 1842 karácsony éjszakáján fogant meg, de az akkori politikai viszonyok és egyéb előre nem látott nehézségek miatt ez a gondolat csak Fogarasy Mihály Pestre való költözésével, 1847-ben jutott a sikerrel biztató evolúció útjára. Ebben az évben állandó tanácskozások folytak egy megalkotandó *Jó és olcsó könyvkiadó társulatról*, de - bár az alakuló ülést 1847. június 4-én megtartották - nyilvános működését nem kezdhette meg, mert a fennálló cenzúra szabályai szerint a jóvá nem hagyott egyesületek alapszabályait nem volt szabad kinyomatni. Végre az 1848. évi nagy események után, az április 11-iki törvények szentesítése meghozta a sajtószabadságot s ezzel együtt a *Jó és olcsó könyvkiadó társulat* működési lehetőségét is. Azonban alig indult el hivatása útján, 1849-ben a háború miatt az ügykezelést már félbe kellett szakítania s az első év gyümölcse, a szinte hihetetlenül hangzó 4846 forint vagyontöbblet elértéktelenedett, illetve a magyar Kossuth-bankó megsemmisítésével elveszett. A nagynevű alapító azonban nem jött zavarba s a következő, 1850-es év júniusában tartott választmányi ülésen már arról tesz jelentést, hogy a költségeket nem is számítva, legalább 5000 forinttal rendelkezik. A pénzügyi nehézségek megszűntével bár csendes, de munkában és irodalmi eseményekben annál gazdagabb esztendőök következnek. Erről a korszakról *Ipolyi Arnold*, a Társulatnak hét éven keresztül kiváló országos nevű alelnöke, az 1872-iki közgyűlésen a következőket mondotta:

»Lapja - tudniillik a Társulat lapja - egy napon az egyetlen magyar lap volt. Gyűlésein, mint a nemzeti és irodalmi közélet majdnem egyedüli manifesztációi helyén, találkoztak szellemi bajnokaink. Míg azok egy időben korszakias, epochális eseményekké lettek nemzeti irodalmi életünkben, melyeken, éppen úgy elsőrendű államférfiaink, valamint íróink, egy *Deák*, *Lonovics*, *Eötvös*, *Toldy*, stb. megjelentek. Társulatunk munkálkodásában pedig az ország első tudósai és publicistái nagyobbára már résztvettek, kik könyveket írtak és értekezéseket dolgoztak publikációi számára«.

Mai nevét a Társulat 1852-ben kapta, mert az augusztus 2-án tartott közgyűlés alapszabályváltozás keretében a *Jó és olcsó könyvkiadó társulat* nevét *Szent István Társulatra* változtatta.

A Szent István Társulat alapítója, *Fogarasy Mihály*, a rákövetkező második évben megvált a Társulattól, mert hivatása visszaszólította Nagyváradra, de az alelnökségben utódai éppen olyan szívvel-lélekkel, éppen olyan nagy felkészültséggel és ideális szeretettel szolgálták a Társulat érdekeit, mint nagy elődjük. Általában úgy a világi elnökök, mint a programot adó egyházi alelnökök és a programot kiépítő igazgatók annyit dolgoztak és olyan értékes munkát végeztek, hogy nevük a Társulat történetével valósággal összeforrott s mindegyikük egy-egy nagyobb eseményt, korszakalkotó programot, nagyszerű organizációt vezet be a Társulat működésébe.

Az elnökök sorában gróf *Károlyi István*, gróf *Czirák János*, gróf *Mailáth György* országbíró, gróf *Apponyi Albert*, gróf *Károlyi Sándor*, gróf *Zichy Nándor*, gróf *Esterházy Miklós Móric*, gróf *Mailáth György*, gróf *Zichy Aladár*, az alelnökök és igazgatók sorában: *Danielik János*, *Somogyi Károly*, *Pollák János*, *Ipolyi Arnold*, *Tárkányi Béla*, *Steiner Fülöp*, *Kisfaludy Á.*

Béla, *Giesswein* Sándor, *Mihályfi* Ákos, *Túri* Béla, *Erdősi* Károly eredményes és együttes munkája emelte a Társulatot a nemzeti kultúrának abba a fontos, jól betöltött állásába, amelyben ma, erejének és virágzásának legteljében áll.

Hogy mit jelent ez a munka a keresztény magyar kultúra számára, azt csak akkor fogjuk megérteni, ha legalább nagyjából és csak a legjelentősebb mozzanatokot említjük fel a Szent István Társulat könyvkiadói tevékenységéből.

Hagyjuk számításon kívül a kezdet legkezdetéig visszanyúló rendes tagsági intézményt, amelynek keretén belül olyan sok és értékes olvasni valóhoz jutott a művelt középosztály s ne legyünk tekintettel sem arra az akciójára, amellyel a népművelés eszméjét szolgálta első éveiben a magyar, német és tót, sőt ruszin nyelven kiadott katolikus néplapokkal, később pedig egészen a szerencsétlen háborút követő *vörös forradalomig* a pártolótag-illetményekkel, sem pedig tankönyvkiadói tevékenységére, amely téren már az alakulás második esztendejében kezdte meg működését s *1868 óta a katolikus elemi iskolák kizárólagos jogú kiadója lett*, - ehelyett inkább tartsunk szemlét azok fölött a nagy programok fölött, amelyek valósággal korszakalkotó jelentőséggel bírnak a keresztény magyar kultúra szolgálatában.

A *vallásirodalom* terén fennállása óta igen sok kiadványa jelent meg, amelyek között monumentálisabb munka számba mennek a teljes *Szentírás* immáron negyedik kiadása, a *Szentek Élete* nagy kiadása négy faliótkötetben, a *Vogel-féle Szentek élete* kisebb négy kötetes kiadása és sok más értékes kötet a hazai és külföldi írók legjavának tollából.

Száznegyvenféle imakönyve összesen háromszázötven kiadást ért, de más vallásirodalmi kiadványa is jelent meg több kiadásban.

A *tudományos irodalom* terén a Társulat adta ki az *első nagyobbszabású magyar Encyclopediát*, az *első nagyobbszabású Világtörténelmet (Cantu Caesar)*, de a nagyobb gondolköröket átfogó sorozatos kiadványok terén is első helyen járt a *Házi Könyvtárral* (55 kötet), a *Hitvédő füzetekkel* (26 szám) és a jelenleg is megjelenő *Szent István Könyvek és Szentek Országá* sorozatokkal, a sorozatokon kívül pedig igen sok alapos és nagy terjedelmű egyes művek is szerepelnek, mint az újabbak között dr. *Mihályfi Ákos* egyetemi előadásai a lelkipásztorkodástan köréből, dr. *Schütz Antal* latin és magyar nyelvű dogmatikája, dr. *Balanyi György* Assisi szent Ference stb.

A *szépirodalom* művelése is az első évekre nyúlik vissza s ebben a csoportban a sort *Manzoni: A jegyesek* című regényének a fordítása nyitja meg. Röviddel utána (1852-ben) megindítja a *Családi Lapok* című szépirodalmi folyóiratot, amely hat éven keresztül jelent meg. A későbbi években már csak ritkábban jelenik meg szépirodalmi kiadványa s intenzívebb művelése csak a *Családi Regénytár* megindításával, 1912-ben veszi kezdetét. A sorozatban, amely a proletárdiktatúra idejével megszűnik, kereken 100 szám jelent meg. Azóta bár mindig nagyobbszámú könyvvel szerepel a piacon, már nem sorozatban, hanem inkább a külső forma és kiállítás tekintetében egységesíti a szépirodalmi kiadványokat.

Az *iffúsági irodalomra* mindig nagy súlyt vetett a Társulat, de - bár már 1853-ban jelent meg e téren kiadványa - intenzívebb művelés alá tulajdonképpen 1887-ben vette, az *Iffuság Öröme* című sorozattal s azóta, különösen az 1900-as évektől kezdve mindig nagyobb tömeggel szerepel minden karácsonyi könyvpiacon.

Általában a Társulatnak nemcsak imakönyvei, hanem mindennemű más kiadványai is ország-szerte nagy népszerűségnek örvendenek, a katolikus elemi és polgári iskolákban egyedül az ő tankönyvei használhatók, a középiskolákban pedig szintén első helyen állanak tankönyvei, így könnyen érthető, hogy a *Szent István-Társulat* üzemi szerve, a »*Stephaneum nyomda és könyvkiadó, a Szent István-Társulat egyesített üzemei rt.*« cég egyike a legjobban megalapozott és legszilárdabban álló könyvkiadóknak, amely részvényeinek névértéke után ebben az

évben (1927) például 15%-os, vagyis egy 10 pengős részvény után 1 pengő 50 fillér osztalékot fizet, de a közelmúlt években is átlag mindig tíz százaléknál nagyobb osztalékot tudott fizetni.

Világirodalom könyvkiadóvállalat Weiler és Társa cég

Budapest, IV. Magyar ucca 40.

A cég 1919 januárjában alakult azzal a céllal, hogy szépirodalmi könyveket adjon ki. Ebben az időben az általános kereseti viszonyok és a közönség életszükséglete közötti viszony rendkívüli módon kedvezett a könyvkiadói vállalkozásnak. Ebben az időben mindenki megengedhette magának, hogy szellemi szükségletét jó könyvekkel elégítse ki. Bár az utódállamok területére úgyszólván lehetetlen volt kivinni a magyar betűt, a belföld oly fogyasztóképes volt, hogy a kiadóvállalat egymásután kiadhatta különösen külföldi íróknak szebbnél-szebb műveit. Ebben az évben megjelent *D'Annunzio: Gyönyör* című kötete két kiadásban, *Schnitzler*, *Dosztojevszkij*, *Maeterlinck* egy-egy munkája, két *Pierre Louys* kötet, két *Peladan* kötet és öt egyéb szépirodalmi mű. Ez évben a vállalat 15 kötettel lépett a nyilvánosság elé, ma - sajnos - e kötetekből *egy sem kapható*.

A következő 1920-as évben a vállalat már jobban megtalálta azt az irányt, amelyben haladnia kell és működése még eredményesebb volt. Ez évben jelent meg a cég kiadásában *Jerome K. Jerome* egy kötete, *Ewers: India és én*, *Tagore: A kertész*, *Kipling: Kim*, *Gourmont: Tanulmányok*, *Tagore: Gitanjali*, *Schopenhauer: Az olvasásról*, *Pierre Loti: A három kasbahi nő*, *D'Annunzio: A Gyönyör* harmadik kiadása, *Kipling: Történetek, mesék*, *Schopenhauer: Forgácsok*, *Regnier: Éjféli nász*, *Balzac: A Nucingen-ház*, *Daudet: Tartarin az Alpokon*, *Zola: Madeleine Ferat*, *Baskircsev Mária* Naplója, *Dosztojevszkij: Az örök férj*, *Tagore: Mashi*, *Pierre Loti: Yves testvérem*. A felsorolt kötetekből látható, hogy a vállalat ebben az esztendőben már tiszta irodalmat adott olvasóközönségének. A 19 kötet mind kivétel nélkül oly nívón állott, hogy az olvasóközönség világosan láthatta a magasabb célok felé való törekvést.

Ebben az évben a közönség vásárló képessége kezdett csökkenni, viszont kárpótlásul megnyílt Csehszlovákia. Csehszlovákiában akkor már két év óta nagy ritkaság lett a magyar könyv és az odaküldött mennyiségek kezdetben nagyon hamar fölszívódtak. Talán éppen az ottani jó üzletmenet tévesztette meg a kereskedőket azzal, hogy nagy nyereségvágyukban a magyar könyveket oly lehetetlen magas árakon árusították, hogy ez majdnem a magyar könyv halálát jelentette Csehszlovákiában. Csak igen fáradtságos munkával lehetett meggyőzni őket arról, hogy elégedjenek meg kevesebb polgári haszonnal, mert így nagyobb forgalmat fognak lebonyolítani. Itthon a közönség vásárló erejének csökkenése arra késztette a vállalatot, hogy az egészen könnyű literatúrára is figyelmet fordítson, de azért a lehetőség szerint tartsa meg azt a nívót, amelyen eddig haladt. 1921-ben jelent meg a cég kiadásában *Seignobos-Metin: Korunk története*. *Henry George: Társadalmi kérdések*, *Hobhouse: Liberalizmus*, *Kovalevszky* Naplója, *Pascal: Gondolatok*, *Baskircsev Mária* Naplójának második kiadása. Ezenkívül megjelent: *Maeterlinck*, *Nietzsche*, *George Sand*, *Tolsztoj*, *D'Annunzio*, *Prévost*, *Björnson*, *Lavedan* egy-egy munkája. Az egészen könnyű literatúrából három *Heimburg-kötet*. Az Angliából kiindult Tagore-láz ez évben elérkezett hozzánk is. A Nobel-díjas hindu költőnek ez évben nem kevesebb mint *11 kötete jelent meg magyar nyelven* a cég kiadásában. Így az 1921. évben 28 megjelent új könyvvel zárta le a vállalat az eredményt. Ezek közül is alig van, amely kapható.

A következő (1922) évben 45 új kötettel lépett a cég az olvasó közönség elé és pedig *Hauptmann*, *Merimée*, *Stendhal*, *Prévost*, *Keller*, *Goethe*, *Baudelaire*, *Wedekind*, *E. T. A. Hoffmann*, *Gautier* egy-egy munkájával, továbbá hat kis *Wilde-kötettel*, hat *Ifjúsági irattal*, a

Világirodalom Anekdotalikcsének két kötetével. Ez évben határozta el a kiadóvállalat, hogy Halász Gyula szerkesztésében megindítja a *Hat Világrész* sorozatot, melynek első kötetéül Amundsen: *Az északnyugati átjáró felfedezését* jelentette meg. Még ezévben megjelent Shackleton: *Az Antarktisz szívében*, Nansen: *Az eszkimók között*, Torday: *Bolyongások Afrikában*.

Ekkor szolgáltattott meg a vállalat magyar írókat is és pedig Baktay Ervint, Szini Gyulát, Ujhelyi Nándort. Az egészen könnyű literatúrából Lehne 27 kötetét adta ki a cég. E kötetekből több már a második kiadásban is teljesen kifogyott.

Az 1923-ik évben 49 kötetet adott ki a vállalat. Ekkor jelent meg Freud két kötete, Friedrich Nietzsche négy kötete, közöttük a Zarathustra második kiadásban, Baktay: Mahabharátája, továbbá Maeterlinck, Michaelis, Balzac, Musset, Ferenczi Sári, stb. kötetei, míg a *Hat világrészből* Magalhaes, Bíró Lajos, Amundsen új kötete és Cook utazása hagyta el a sajtót.

Az 1924. évben 36 kötettel gyarapodtak a cég feladványai. Az egészen könnyű literatúra kötetein kívül egypár detektívregényt is kiadott a vállalat, emellett azonban 11 kötet *Hat Világrész is megjelent* és ezzel a földrajzi irodalom terén a nyugati államok színvonalára emelkedett a cég évi termelése. E sorozatból hat év alatt a mai napig 23 kötet jelent meg. További kötetek kiadását is tervezi a cég, bár e sorozat, amely magyar nyelven szolgáltatta meg Amundsent, Tordayt, Shackleton, Nordenskiöldöt és több más híres kutatót, sajnos, hazánkban még egyetlen népművelődési vagy iskolai könyvtárban sem kapott helyet. Ugyancsak 1924-ben jelent meg a cég kiadásában Schopenhauer legnépszerűbb munkája, a *Parerga és Paralipomena*, amelynek teljes magyar kiadása 4 kötet.

A következő évben, 1925-ben Baskircsev Mária Naplóját harmadik kiadásban adta ki a cég, majd több szépirodalmi kötet után, a divatos Hugo Bettauer műveit jelentette meg. Az év végén adta ki Günther híres művét: *A szent meg rajongója*-t. Az átlagon felüli könyvsikere volt Balassa: *IV. Károly, magyar királytragédia* című kötetének, amely pár hét alatt több ezer példányban fogyott el.

A következő évben (1926) a cég új kiadványai: Eduard Fuchs: *Az új kor erkölcstörténete* három kötetben, illusztrálva. Lehne és Bettauer műveiből új második kiadások, továbbá Gabrielle Colette, a legdivatosabb francia író nő hét új kötete. Ez évet az előző évi 14 újdonsággal szemben 26 újdonsággal zárta le a cég.

1927-ben a könnyű literatúrából kiadta a cég Elinor Glyn magyar nyelven még meg nem jelent hét kötetét és megindította nagy gonddal összeválogatott népszerű detektívsorozatát, élén Maurice Leblanc-nal. Ugyancsak 1927-ben sorra kerültek Bettauer műveinek harmadik kiadásai. Ebben az évben a cégnek 40 új kötete jelent meg.

A cég fennállása óta összesen 272 kötetet adott ki. A Világirodalom könyvkiadóvállalat legszebb kiadványa az 1927-ben megjelent Barát-Éber-Takács: *A művészet története* című hézagpótló nagy munka.

Aczél Testvérek könyvkereskedés, könyv és zenemű antikvárium

Budapest, IV. Múzeum körút 9. Telefon: József 402-84.

Az üzletet annak mai tulajdonosai, *Aczél Bertalan* és *Aczél József* alapították 1906 január 1-én egy akkor tönkrement könyvkereskedés átvételével. Erős akarat, még erősebb szorgalom és a szegénységi fogadalom, melyet minden könyvkereskedőnek le kellene tennie üzletalapításánál, vezették a cég tulajdonosait szép, de anyagilag hálátlan szakmájuk fejlesztésében. Az üzlet országos hírnű. Ezt a békében az ország összes diákjainak tankönyveikkel való becsületes ellátásával szerezték, a háború után pedig *szép és nagyon olcsó iffúsági iratok* kiadásával gyarapították. Újabban a tartalmánál és formájánál fogva igen kedvelt *Dióhéj szótárak* kiadását és térképek készítését szorgalmazzák és ezen új ága kiadóhivataluknak igen szépen kezd fejlődni.

Üzletük súlyát azonban az antikvariátus és szortiment könyvkereskedelemre helyezték és itt a főtörekvés oda irányul, hogy jól válogatott tudományos, szakirodalmi és regénykészlettel, óriási raktárral álljanak a közönség rendelkezésére. Foglalkozik a cég zenemű antikvariátussal is. A cég, amelynek szoliditása közismert, díjtalanul szolgál vevőinek korrepetitorok, előkészítők, zenetanárok, nyelvtanárok és zongorahangolók címeivel. Ilyenek címeit szívességből előjegyzésbe veszi.

Adorján Testvérek könyvkereskedése és antikváriuma

Budapest, VII. Erzsébet körút 16. (Telefon: József 429-73.)

A céget 1904-ben alapította a két Adorján-testvér, *Jenő* és *Sándor*. Félév múlva a cég egyedüli tulajdonosa *Sándor* lett, aki immár *egy negyedszázad óta* vezeti virágzó üzletét, amely főként a detail-üzletet ápolja, s új és régi könyvek nagy raktárkészletével áll rendelkezésre a nagyközönségnek, iskolai, kaszinói, egyleti könyvtáraknak. A cég a háború előtt egyik legnagyobb és legnépszerűbb kiszolgálója volt a vidéknek. A cég főnöke, akinek keze alól egész generációja került ki az életrevaló magyar könyvkereskedőknek, cégének megalapítása előtt éveken át *Vass József* üzletvezetője volt s részt vett a magyar és külföldi klasszikusok *Vass József-féle* népszerű olcsó kiadásának megteremtésében. 1906-ban kiadta *Guti Soma* (*Gutius*) összegyűjtött karcolatait 7 kötetben. *A Könyvbarátok kalauza* című népszerű katalógusát 1904-ben *Molnár Ferenc* előszavával indította meg. A háborúban 43 hónapot töltött katonai szolgálatban. A háború óta meg nem rokkant ambícióval vezeti és fejleszti tovább népszerű üzletét.

***Az Est* könyvkereskedése**

Az Est programjában soha nem volt benne a könyvárusítás, az élet azonban rákényszerítette erre is. *Az Est* árusítóit és kihordóit különösen faluhelyen és kisvárosokban egyre zaklatta a közönség, hogy miért nem árulnak könyvet is? *Az Est* igazgatósága végül is nem térhetett ki a közönség sürgető kívánsága elől s ellátta a lapkihordókat és árusítókat a legnépszerűbb és legaktuálisabb könyvekkel is, különösen olyan helyeken, ahol nincsen könyvkereskedés. *Az Est*-nek ez a tevékenysége 1915 május havában kezdődött és meglepően nagy eredménnyel járt, mert *Az Est* könyvosztálya már az első hónapban negyvenötezer aranykorona értékű könyvet adott el.

A könyvosztály fejlődése ettől kezdve rohamos volt. Egyes irodalmi vállalatoknak valósággal *Az Est* könyvosztálya volt a létalapja; így például az *Olcsó Regény* egy-egy kötetéből átlag negyven-ötvenezer példányt adott el *Az Est* könyvkereskedése. Ebben az egész dologban az a legnagyobb jelentőségű, hogy *Az Est* könyvkereskedése többnyire olyan embereket szoktatott rá a könyvvásárlásra, akik azelőtt sohasem vettek könyvet, hanem legföllebb csak évenként egy naptárt.

Természetes, hogy miként általában *Az Est-lapok*, úgy *Az Est* könyvkereskedése is a legnagyobb figyelemmel szolgálta a közönség érdekeit, s a szépirodalom termékein kívül nagy eredménnyel propagálta az ipari, technikai és gazdasági szakirodalmat is. *Az Est* könyvosztálya már évek óta az ország legnagyobb ipari szakkönyvkereskedése, s e minőségében óriási szolgálatokat tesz a világ minden részébe kivándorolt magyaroknak, akik, hogy a külföldön jobban boldogulhassanak, egyre-másra rendelik *Az Est* könyvosztályában az ipari szakkönyveket. *Az Est* könyvosztálya évente több szakjegyzéket ad ki. A magyar könyvek exportja terén *Az Est* könyv osztályának vezetőszerpe van. *Az Est* könyvkereskedése látja el magyar könyvekkel az amerikai közkönyvtárakat is, amelyek részére angol nyelvű magyarázatokkal ellátott katalógust adott ki a magyar irodalom termékeiről.

Az Est könyvosztálya ma úgy, amint van, a legmodernebb könyvkereskedések egyike, amelyben a közönség megtalálja mindazt, amit egy európai könyvkereskedésben találhat: a divatlaptól kezdve a modern angol, német és francia irodalom legújabb alkotásaiig. A berlini, lipcsei, bécsi, párizsi és londoni könyvkiadó cégekkel létesített közvetlen kapcsolatai lehetővé teszik a közönség minden igényének leggyorsabb és legtökéletesebb kielégítését. Különös gondot fordít könyvtárak berendezésére. *Az Est* könyvosztályának tankönyv-üzlete egyike a legnagyobbaknak. Kirakatai vetekszenek a legnagyobb külföldi könyvkereskedések kirakataival és állandó változatos látványosságok.

Az Est könyvkereskedését a szakma egyik legkiválóbb szakembere, *Orosz László* vezeti.

Ferenczi B. könyvkereskedése Miskolcon

A cég megalapítója *Heilprinn* Mihály 1835-ben kapott a bécsi kancelláriától engedélyt, hogy Miskolcon könyvkereskedést nyithasson. Az engedélyt Borsod vármegye akkori főispánja, gróf Vay Ábrahám melegsavú felterjesztése alapján eszközölte ki a budai nádori hivatal. 1847-ben *Ferenczi* Bernát, mint társ lép be a cégbe, mely gyors virágzásnak indult és a fiatal, fejlődő magyar irodalmi termelésnek kitűnően bevált terjesztő tényezőjévé épült ki. A szabadságharc alatt az üzlet szünetelt, mert Heilprinn, aki Szemere Bertalan bizalmas barátja volt, a hadügyminisztérium toborzó osztályának vezetője lesz, Ferenczi pedig a hirneves vörössipkás honvéd zászlóalj hadnagya. 1850-ben Ferenczi egyedüli tulajdonosa a cégnek és a miskolci könyvesboltot az ország egyik legismertebb, legforgalmasabb üzletévé fejleszti. Nagyszabású kiadói tevékenységet folytat és a sok száz kiadvány sorában itt jelennek meg először *Tompa Mihály versei* és *Egyházi beszédei*, stb. Fióküzleteket nyit *Losoncon*, majd *Rimaszombaton*, *Ungvárt*, *Egerben* és *Nyíregyházán*, melyek mint önálló üzletek, ma is virágzanak.

A cég jelenlegi tulajdonosa *Ferenczi Károly*, a könyvészeti osztály vezetője *Hercz Miklós* cégvezető. Úgyszólván párját ritkító, nagyszerűen felszerelt, szakértelemmel, a könyv szeretetével vezetett könyvkereskedés ma is a Ferenczi-bolt, melynek hatalmas raktáraiban nemcsak a magyar és külföldi irodalom minden jelesebb terméke azonnal megtalálható, hanem a cég a régi magyar literatura ritkaságaiból is sok kincset tartogat az irodalmi inyencek és gyűjtők részére.

Az ódon bolthajtásos, hűvös, mély könyvesbolt mindig központja volt Miskolcon az irodalom, zene és művészet barátainak. Az öreg poéta, *Lévay József* mindennapos vendég volt ott, elhozta oda barátait *Gyulay Pált* és *Szász Károlyt*. *Vadnay Károly* és *Mezey Ernő* itt vitatkoztak, az újabb gárda büszkeségeiből *Bródy Sándor*, *Móricz Zsigmond*, *Dohnányi Ernő* keresték fel gyakrabban a vidék kétségkívül egyik legelsőrangú könyvesboltját.

Grill-féle könyvkereskedés Benkő Gyula rt.

Budapest, V. Dorottya ucca 2.

1841 decemberében. *Geibel Károly Frigyes* könyvárusegéd azzal a kéréssel fordult a Magas Helytartótanácsához, hogy számára Pest városában egy új könyvkereskedés engedélyeztessék. A Németországból ideszakadt fiatal könyvkereskedő folyamodását a pesti intelligencia színe-javának, a mágnás-, író- és sajtóvilágnak, a bürokrácia és kereskedelem előkelőségeinek ajánlása támogatta. Hiába tiltakozott a könyvkereskedők grémiuma - az irodalomra és helyi viszonyokra felesleges - új könyvkereskedés ellen, a Tanács az engedélyt folyamodónak »oklevelek által bizonyított tehetsége és tulajdonainál fogva« mégis megadta.

Geibel valóban mintaképe volt a német szaktudású, de magyar szellemű könyvkereskedőnek. Kristóftéri pazar felszerelésű boltja díszes lett Pest városának. Külföldi és magyar szortimentje, antikváriuma, kiadóüzlete a legelőkelőbb színvonalon állottak. Ügyes érzékkel kapcsolódott bele az ötvenes évek szellemi mozgalmaiba és látta el aktuális külföldi irodalommal. Hozzá, mint a pesti könyvkiadók legnevesebbikéhez vitte el *Petőfi* elsőnek költeményeit. »Ha minden ilyen verskötetet kiadnék, már rég koldus volnék«, utasította vissza *Geibel* az ismeretlen fiatal költőt. (Mentségére mondván: a többi kiadó is ezen a véleményen volt.) A »*Helység kalapácsa*«-t mégis ő adta ki és kiadói jogáról többé nem akart lemondani. »Den Kolopács geb' ich nicht« s az ki is maradt az első összgyűjteményből. Nyolc év alatt a magyar könyvpiacot 62 jeles magyar nyelvű kiadvánnyal gyarapította. Erdemei elismeréséül István nádor 1848-ban az udvari könyvkereskedői címmel tüntette ki. Mikor a cég a *Grill-család* tulajdonába ment át, az a Bach-korszak alatt megvont címet újra visszaszerezte.

A mai *Grill-cég* tehát *Geibel* könyvkereskedésének közvetlen utóda, mely alapítójának előkelő üzleti tradícióit végig megőrizte. Üzlete ma is a pesti intelligencia színe-javának, a mágnás-, író- és sajtóvilágnak, az állami és gazdasági élet kitünőségeinek mindennapos találkozóhelye. De a Dorottya-uccai bolthajtásos, zeg-zugos régi bolt falai között már a modern élet üteme lüktet. Külföldi kapcsolatai révén irodalmi és tudományos szortimentje első helyen áll. Kiadványai régebben a jogi, újabban a politikai és gazdasági irodalom válogatott darabjai. Aktualitás, elevenség, friss ötletek, a közönséggel és az élettel való közvetlen kapcsolat adják meg a *Grill-boltnak* azt az egyéni jelleget, mely számára egészen speciális helyet biztosít a mai Pest könyvéletében.

Győző Andor könyvkereskedő és könyvkiadó

Budapest, V. Vilmos császár út 34. Telefon: Ant. 244-89.

Harminc éves fennállása alkalmából kerestük fel e céget, hogy mondja el üzletének történetét. Az érdekes válasz itt következik:

»1898. május 1-én alapítottam meg könyvkereskedésemet. A huszonnégyéves ifjú lelkesedésével nyomban többirányú tevékenységbe fogtam: a könyvkereskedés és antikváriátus mellett programomba vettem a könyvkiadást is. Elsőnek *Csokonai* és *Kisfaludy Károly* olcsó, de teljes kiadását bocsátottam közre, mindkettőt *Horváth Cyrill* szerkesztésében. Ezt egy olcsó regénysorozat követte, amelyben klasszikus értékű regények, így az akkor feltűnt »*Quo Vadis*«, »*Ben Hur*« foglaltak helyet. Azután egymástól különböző kiadványok következtek: a közönség akkori kedvencének, *Conan Doyle*-nak magyar és német nyelvű sorozata, novellás-, költemény- és regénykötetek, ifjúsági iratok, majd az »*Új Polgári Perrendtartás*« első, kommentáros zsebkönyve, a *Turi Sándor* kúriai bíró szerkesztette »*Magyar Szabadalmi Jog*« és egyéb, részben általános érdekű, részben szakirányú könyvek.

»A világháború azután mindent megsemmisített. Négy esztendei távollét után újra kellett kezdeni a munkát előlről, s bár sikerült talpraállnom, kedvem vesztettem, csüggedten teltek el a következő évek. Majd a könyvkereskedés mellett ismét folytattam az abbahagyott könyvkiadást. Kisebb kiadványok után jelentősebb sikert hozott: *Vasari: A renaissance mesterei*, s még nagyobb a két szaklexikon, a *Művészeti Lexikon* és az *Irodalmi Lexikon*.

»Legutóbbi kiadványom, a *Cholnoky Atlasz* hézagpótló voltát pedig az a beszédes tény igazolja, hogy e mű három hónap alatt teljesen elfogyott. Ez az első atlasz a háború óta. Művészi kivitelű térképein kívül gazdag és érdekes statisztikai anyaga adja e mű különös becsét.

»Most a *Klasszikus Képtár* című kiadványomat készítem elő, amely három sorozatban adni fogja a festőművészet legkiválóbb alkotásait, színes kivitelben. Az első sorozat már karácsonykor megjelent, a másik kettő a jövő esztendőben fog megjelenni. A legközelebbi, szintén már előkészítés alatt levő kiadványaim a *Technikai Lexikon*, *Zenei Lexikon* és *Színművészeti Lexikon*. Ezek a lexikonok - szerénytelenség nélkül állíthatom - úttörőek az egész világirodalomban. Céljuk: egy-egy témakörbe vágó anyagnak tudományos megbízhatósággal s mégis könnyű, élvezetes stílusban való feldolgozása, röviden: a magyar közönség műveltségének kimélyítése. Újabb lexikonaim alapvető előkészítése megindult, mert hosszú évek munkája kell ahoz, míg egy-egy kötet sajtó alá kerülhet.

»*Cégem 30 éves fennállásának évfordulója* már új helyiségemben (*Vilmos császár út 34.*) fog találni, amely a mostaninál alkalmasabb arra, hogy a magyar könyvkiadást és könyvkereskedelmet tovább szolgálhassam.«

Magyar Jenő könyvesboltja és antikváriuma

(Budapest, IV. Múzeum körút 31.)

Központi antikvárium és könyvkereskedés

(Múzeum körút 17. Telefon: Aut. 883-64.)

1881-ben alapította *Magyar József* Budapesten a Múzeum körút 13. sz. alatt a *Központi Antikvárium* című üzletet, amely a modern antikváriátus terén úttörő volt hazánkban. Kezdetől fogva kibocsátja a cég és évenként 10-30 ezer példányban szétküldi az egész világon az *Irodalmi Értesítő*-t. Ezenkívül kiadott több építészeti, stb. szakkatalógust is. A cég a katalógusok szétküldésével nemcsak nagy vevőközönséget szerzett, hanem igazi kultúr-munkát is végzett, mert segítette eljuttatni a magyar könyvet a világ minden részébe. Nagy súlyt vetett a cég kezdetől fogva iskolák, kaszinók, olvasóköri, stb. kiszolgálására.

Nagy lendületnek indult az üzlet, mikor az alapító Magyar József fia, *Jenő*, 1904-ben belépett az üzletbe. Fiatal energiája nem elégedett meg az üzlet eddigi kereteivel. Pár év múlva áthelyezik az üzletet a *Múzeum körút 17. sz.* alá, ahol a régi üzlet *Központi Antikvárium és Könyvkereskedés* cég alatt ma is virágzik. Több feloszló üzlet (*Révai Leó, Deutsch Zsigmond és Társa, Krausz Henrik*, stb.) anyagát megvette és részben kiárusította, részben saját üzlete nagy könyvkészletének növelésére használta fel.

Résztvett a cég több más céggel együtt kiadói üzletekben is (*Magyar Könyvkiadó Társaság, Uránia Könyvkiadóvállalat*) s több értékes kiadvánnyal (*Zola, Fantomas*, stb.) gyarapította a magyar könyvpiacot.

A háború alatt *Magyar Jenő*, a cég fiatalabb főnöke, bevonult, s helyette öccse, *Géza*, aki tanári pályára készült, segítette a cég szeniorjának az üzlet vezetésében. *Magyar Géza* 1920-ban, zsebében a tanári diplomával, otthagyta a tanári pályát s azóta véglegesen a könyv terjesztésének szenteli tudását.

1922-ben temették el a cég szenior főnökét, a könyvbarátok és könyvkereskedők nagy részvéte mellett, s azóta az üzlet *Magyar Jenő* tulajdona.

1923-ban a cég régi üzlethelyisége szűknek bizonyult. Magyar Jenő akkor megvette a *Kún Dániel*-féle régi jóhírű üzletet, annak nagy könyvkészletével együtt. Magyar Jenőnek azóta mind a két üzlete válllvetve fírad a közönség igényeinek minél teljesebb kielégítésén.

A cég mindkét üzlete intenzíven foglalkozik könyvek és egész könyvtárak vételével és eladásával. Nagy sikereket ért el a cég *nagy könyvtárak* berendezésével is. Gazdag szépirodalmi és tudományos raktára van a cégnek a világ minden nyelvén megjelent használt és új könyvekből. Foglalkozik a cég tankönyvek vételével, eladásával és részletüzlettel is.

Mai Henrik és Fia könyvkiadó és könyvkereskedés

Budapest, IV. Múzeum körút 35.

A Mai-céget, hazánk legnagyobb orvosi könyvkiadóvállalatát dr. Mai Henrik alapította 1853-ban. Üzletének, amelyet az akkori Széna téren (ma Calvin tér) nyitott meg, hatalmas magánkönyvtára volt az alapja és mingyárt kezdettől fogva az orvosi szakirodalomra korlátozta tevékenységét. Később az üzletet a Lipót-bazár épületébe helyezte át és vezette kiváló hozzáértéssel egészen 1880-ig. Ekkor Mai Jakab vette át a már jóhírű céget, aki ugyancsak széleskörű elméleti ismereteket is szerzett az orvosi irodalom terén, ugyanis előbb orvostanhallgató volt. Mai Jakab már ebben az időben megkezdte a könyvkiadást. Első kiadványa *Gaal Mózes Virág Palkó*-ja volt. Utána hosszú ideig jogi előadások jegyzeteinek kiadásával foglalkozott, míg végre 1896-ban megtalálta azt az irányt, amelyre készsége s cégének hagyományai szinte predesztinálták: ekkor fogott hozzá az orvostudományi tankönyvek kiadásához. A könyvkiadásnak ezt az ágát ő honosította meg hazánkban. Vállalkozása rengeteg fáradsággal és anyagi áldozattal járt, de ő páratlan energiával leküzdte a nehézségeket és sikerült is programja számára a legkiválóbb szakemberek egész sorát megnyernie.

A Mai-cég kiadványainak sorozatában a modern magyar orvostudomány történetének legkimagaslóbb neveivel találkozunk. Egy-egy modern orvosi tankönyv megírására olyan egyetemi tanárokat és magántanárokat sikerült megnyernie, mint Ángyán J., Atzél E., Bakay L., Bálint R., Benczúr Gy., Benedek L., Berend M., Blaskovich L., Bókay Árpád, János és Zoltán, Bontha J., Bugarszky J., Csiky J., Davida J., Ekkert J., Engel Károly, Entz Béla, Fejes L., Feldmann S., Flesch Á., Fenyvessy B., Forbát G., Fridlik, Galambos A., Gózony L., Henszelmann A., Herczog F., Holits Rezső, Hortobágyi B., Johann B., Jendrassik Ernő, Juba A., Kéler J., Kenézy Gyula, Kentzler Gy., Konrád J., Korányi Fr., Korányi Sándor, Kubinyi P., Láng M., Lenárd V., Liebermann L., Lukács P., Lumnitzer J., Mansfeld G., Mansfeld O., Manninger V., Nagy L., Nuricsán J., Pekár M., Paulikovics E., Péterfi T., Pólya J., Preisich K., Réczey J., Rex S., Rigler G., Róth M., Salamon H., Schuschny H., Simon B., Scholtz Kornél, Selley J., Soós Z., Sztéhlo J., Tóvölgyi E., Vámosy Z., Verebély Tibor.

Ezekkel a legmagasabb orvospedagógiai és tudományos igényeket is kielégítő kiadványokkal a magyar orvosi tankönyvek olyan előkelő színvonalra emelkedtek, hogy ma már a külföldi ilyen irányú orvosi művek behozatala úgyszólván nélkülözhető.

A Mai-cég ezzel a nagyszabású kiadói tevékenységével megbecsülhetetlen szolgálatokat tett a magyar egyetemi ifjúságnak és orvosi karnak.

1918-ban belépett a cégbe Mai Jakab fia, Mai Béla, aki atyjának 1923-ban bekövetkezett halála óta a régi nemes hagyományok alapján friss és lelkes energiával folytatja a cég kiváló kiadói munkásságát.

Ranschburg Gusztáv könyvkereskedése és antikváriuma

Budapest, IV. Ferenciek tere 2. (Királybazár)

Telefon : Aut. 836-56. Postatakarékpénztári csekkszám: 22,729.

Ranschburg Gusztáv, aki a magyar tudományos antikvár-könyvkereskedelemnek elismert vezető tagja, gimnáziumi tanulmányainak befejezése után Bécsben képezte ki magát kiváló tudományos antikváriussá, bátyjának világhírű üzletében, a Gilhofer és Ranschburg cégnél. Majd hosszabb tanulmányutat tett a külföld nagy centrumaiban s 1895 januárjában nyitotta meg üzletét a Ferenciek-tere 7. száma alatt, ahonnan 1901-ben költözött át mai üzlethelyiségébe, a Ferenciek-tere 2. szám alá. A legnagyobb külföldi antikvár-cégek példáját követve, kezdettől fogva mintaszerű katalógusokat adott ki, *máig összesen 118 darabot*, amelyekben főleg tudományos és régi magyar könyveket (hungarikumokat) dolgozott fel. A Ranschburg-féle katalógusok igen sok könyvritkaság értékét állapították meg elsősorban, s éppen ezért fontos forrásai a magyar tudományos antikvár-kereskedelem árainak. A cég számos katalógusa ma már értékes könyvészeti ritkaságnak tekinthető.

Ranschburg Gusztáv cége megalapítása óta állandóan nagy bibliofil és tudományos könyvtárak vásárlásával igyekezett raktárát gazdagítani. Sok könyvgyűjtő könyvtára került az idők folyamán a cég raktárába, amely ma körülbelül másfélszázezer szakszerűen rendezett kötetet foglal magában. A cég szerzeményei közül *idősb Emich Gusztáv* világhírű nagy könyvtárán kívül elég ha megemlíjük *Sólyom Fekete Ferenc* dévai könyvtárát, *Ballagi Mór* és *Szilassy Mór* könyvtárát, a *Lunkányi-féle* soproni könyvtárát, *Szentkláray* apátkanonok temesvári könyvtárát, *báró Nyáry* heraldikai és *Áldor* numizmatikai könyvtárát, valamint *Herman Ottó* könyvtárának egy részét.

Két értékes kiadványa is van a cégnek. Az egyik a legrégebbi magyar nyomtatványnak, a *Chronica Hungarorum*-nak 1900-ban készült ritkaságú művészi kiállítású fakszimiléje, a másik *Zichy Jenő* gróf kaukázusi utazásának két díszes kötete.

A cég, amelynek igen szoros és élénk összeköttetése van a külföldi nagy cégekkel, régi szállítója számos nagy külföldi és hazai intézetnek. Előkelő vevőkörét, amelybe beletartozik természetesen a vidék könyvgyűjtő publikuma, antikvár-könyveken kívül ellátja magyar- és idegennyelvű újdonságokkal is, mert a cég szortiment-üzlete is époly virágzó, mint az antikváriátusa. A cég a Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtára kiadványainak főbizománya.

Harmos László és Társa zenemű- és könyvkereskedés

Budapest, IV. Petőfi Sándor u. 2.

Budapest legfiatalabb zeneműkereskedése, 1922-ben alakult, de ma már a Belváros egyik legkedveltebb zenemű- és könyvkereskedésévé fejlődött. Számtottévő kiadói munkásságot is folytat, kiadta *Gross Alfréd*, *Tarnay Alajos*, *Fráter Lóránt* dalait, *Lehár Ferenc* egyik operettjét, újabban pedig népszerűvé tette a fiatal *Gavay Imre*, *Vass Henrik*, *Dolecskó Béla* kompozícióit. A fiatal modernnek közül *Szelényi* és *Kadosa* műveit hozta forgalomba. Különösen a vokális muzsikusokból kerül ki állandó vevőköre. Raktáron tartja a hazai és külföldi irodalom legjelentősebb alkotásait és dús választékkal áll a gramofónkedvelő közönség rendelkezésére is.

Székely Albert mintaantikváriuma

Budapest, VIII. József körút 21. Telefon: J. 385-35.

A cég mai tulajdonosa 1920-ban vette át virágzó üzletét, amelyet *Vas József*, a magyar antikvár könyvkereskedelem egyik nevezetes úttörője alapított s eleven modern reklámmal már a béke idejében országos hírűvé tett. Utóda az alapító szellemében és cége régi híréhez méltóan fejleszti fokról-fokra élénk forgalmú üzletét, amely a vidéknek és sok nagy könyvtárnak állandó szállítója. A cég nagy könyvtárak vásárlásával állandóan növeli raktárkészletét.